JULIAN
BARNES
tristeți de lămâie

BABEL

JULIAN BARNES s-a născut la Leicester, Anglia, în 1946. A studiat la City of London School între 1957 şi 1964, apoi la Magdalen College, Oxford, absolvind (cu onoruri) în 1968 secţia de limbi străine.
După încheierea studiilor, a lucrat ca lexicograf pentru *Oxford English Dictionary* timp de trei ani. Din 1977, a devenit redactor literar şi a semnat recenzii în *New Statesmen* şi *New Review*. Între 1979 şi 1986 a realizat cronici de televiziune, mai întâi pentru *New Statesmen* şi apoi pentru *Observer.*
Opera lui Julian Barnes numără peste cinsprezece volume de proză şi eseuri, cariera sa literară fiind încununată de numeroase premii şi distincţii: Somerset Maugham pentru *Metroland* (1981), Geoffrey Faber Memorial Prize (1985), Prix Médicis pentru *Papagalul lui Flaubert* (1986), E.M. Forster Award (decernat de American Academy and Institute of Arta and Letters, 1986), Guttenberg Prize (1987), Grinzane Cavour Prize (1988), Prix Femina pentru *Trois* (1992). A fost de trei ori finalist la Booker Prize: în 1984 pentru *Papagalul lui Flaubert*, în 1998 pentru *Anglia, Anglia* şi în 2005 pentru *Arthur & George.* Statul francez i-a acordat în 1988 titlul de Chevalier des Arts et des Lettres, iar în 2004 a primit titlul de Commandeur de l'Ordre des Arts et des Lettres. De asemenea, în 1993 Fundaţia FVS i-a acordat Shakespeare Prize, iar în 2004 a fost recompensat cu Premiul Statului Austriac pentru Literatură Europeană. În prezent locuieşte la Londra.
În 2011 i-a fost decernat Man Booker Prize pentru romanul *Sentimentul unui sfârşit* (Editura Nemira, 2013).

JULIAN BARNES

TRISTEŢI DE LĂMÂIE

povestiri

Lui Pat

COLIVIA DE FRUCTE

Când aveam treisprezece ani, am descoperit un tub de cremă anticoncepţională în dulapul din baie. În ciuda unei suspiciuni generalizate că orice lucru care mi se ascundea avea probabil de-a face cu desfrâul, nu mi-am dat seama la ce-ar putea folosi acel tub storcit. Vreun unguent împotriva eczemei, a căderii părului sau chiar un antirid. Dar textul tipărit cu litere mărunte, cojite câteva, mi-a dezvăluit ceea ce n-aş fi vrut să ştiu. Părinţii mei încă o făceau. Mai rău, când o făceau, încă existau şanse ca mămica mea să rămână gravidă. Ei bine, de neimaginat! Eu aveam treisprezece, iar sora mea şaptesprezece ani. Poate că tubul era foarte, foarte vechi. L-am presat cu degetul mare şi m-am simţit deprimat când conţinutul a cedat rapid. Am atins capacul, care părea să se deşurubeze ca uns. Probabil că apăsasem fără să vreau cu cealaltă mână, că m-am şi pomenit cu crema ţâşnindu-mi în palmă. Cum să mi-o imaginez pe mama utilizând produsul respectiv, sau mai degrabă parcurgând întreaga procedură, căci obiectul din mâna mea evident făcea parte dintr-o trusă mai cuprinzătoare. Am adulmecat pasta cu iz de petrol.

Ceva între cabinet medical şi garaj, mi-a trecut prin minte. Revoltător.

Asta s-a petrecut acum mai bine de treizeci de ani. Uitasem de întâmplare până astăzi.

Îi cunosc pe ai mei de când mă ştiu. Afirmaţia aceasta este absolut evidentă, îmi dau seama. Dar să vă explic. Pe când eram copil, mă simţeam iubit şi protejat, răspunzând la rândul meu în maniera cuvenită, prin convingerea firească în indisolubilitatea legăturii părinteşti. Adolescenţa mi-a adus blazarea tipică şi falsa maturitate, dar nu peste nivelul acceptat. Am plecat de-acasă fără să sufăr vreo traumă şi nu am lăsat niciodată să treacă multă vreme fără să luăm legătura. Am oferit nepoţi, câte unul de fiecare sex, compensând devotamentul surorii mele pentru cariera ei. Mai târziu, am purtat conversaţii responsabile cu părinţii - cu mama, de fapt - despre cruzimea bătrâneţii şi despre cât de practice se dovedesc casele cu un etaj. Am organizat o masă cu prilejul celei de-a patruzecea aniversări a căsătoriei lor, am inspectat locuinţe unde se oferea şi asistenţă, am discutat despre testamente. Mama mi-a spus până şi ce doreşte să se întâmple cu cenuşa. Trebuia să duc urnele pe un vârf de stâncă de pe Insula Wight, unde, am dedus, îşi declaraseră unul altuia iubirea prima oară. Cei prezenţi

aveau să împrăştie în vânt rămăşiţele lor pământeşti, şi pescăruşilor. M-am surprins de pe acum îngrijorat de ce aş fi putut să fac cu urnele goale. Nu se prea cuvenea să le arunci de pe stâncă, în urma cenuşii; şi nici nu se făcea să le păstrezi ca să ţii în ele, nu ştiu, ţigări de foi sau biscuiţi de ciocolată, sau decoraţiuni de Crăciun. Şi nici nu mergea să le înfunzi într-un coş de gunoi din parcarea de pe insulă, pe care mama, prevăzătoare, o încercuise pe o hartă a Institutului Naţional de Cartografie. Insistase să mi-o strecoare odată, când tata nu era în cameră, iar eu îi confirmam periodic că o ţin la loc sigur.

Îi cunosc bine, vă daţi seama. De când mă ştiu.

Pe mama o cheamă Dorothy Mary Bishop,iar numele ei de fată a fost Heathcock, la care a renunţat fără regrete. Tatăl meu este Stanley George Bishop. Ea s-a născut în 1921, el în 1920. Au crescut în ţinuturi diferite din West Midlands, s-au întâlnit pe Insula Wight, s-au aşezat la marginea Londrei şi, ajunşi la pensie, s-au mutat undeva la graniţa dintre Essex şi Suffolk. Viaţa lor a fost aşezată. În timpul războiului, mama a lucrat în biroul cadastral al comitatului şi tata în RAF. Nu, nu a fost pilot de vânătoare sau ceva pe aproape; talentul lui s-a manifestat în domeniul administraţiei. Apoi s-a angajat în autoritatea locală şi a urcat, cu timpul, la rangul de adjunct al directorului executiv. Îi plăcea să spună că el este responsabil de toate lucrurile pe care le considerăm că se întâmplă de la sine. Esenţiale, dar neapreciate: era un tip ironic şi aşa prefera să se prezinte.

Karen s-a născut cu patru ani înaintea mea. Amintirile copilăriei îmi revin sub formă de mirosuri. Gris cu lapte, cremă de ouă şi lapte, pipa tatălui, săpunul de rufe, parfumul mamei înainte să participe la cina şi dansul Masonilor; izul de slănină strecurându-se prin podele, iar eu tolănit în pat; clementinele fierbând vulcanic, în vreme ce afară pământul era bocnă; noroiul amestecat cu iarbă uscându-se pe ghetele de fotbal; scaunele din piele roasă ale Mini Morris-ului nostru şi praful de cărbune acru pe care îl punea tata pe foc, ca să ardă mocnit. Toate aceste mirosuri reveneau, ca şi ciclul meteorologic imuabil, mirosul şcolii, al plantelor din grădină şi al vieţii de familie. Prima izbucnire purpurie a florilor din planta agăţătoare; vestele împăturite în sertarul de jos; pastilele de naftalină; vătraiul cu gaz. În zilele de luni, casa noastră pulsa în ritmul maşinii de spălat rufe,

care avea obiceiul s-o ia din loc şi să umble razna pe podeaua bucătăriei, urlând şi cabrându-se, înainte de a arunca, la intervale imprevizibile, prin furtunurile ei groase şi maronii, nenumăraţi litri de apă cenuşie şi fierbinte, care şiroiau scuipând prin chiuvetă. Numele producătorului, menţionat pe insigna metalică, era Thor. Zeul tunetului stă şi mormăie la margine de suburbie.

Presupun că ar trebui să încerc să vă ofer o idee oarecare despre caracterul părinţilor mei.

Cunoscuţii considerau că mama ar avea mai multă inteligenţă naturală decât tata - un om masiv, durduliu şi cu burtă, cu vene împletite pe dosul palmelor. Spunea despre el însuşi că are oase grele. Nu ştiu dacă greutatea oaselor poate varia. Probabil că nu; probabil că zicea asta doar ca să ne amuze pe noi, copiii, sau ca să ne uluiască. Putea să pară greoi, când degetele sale groase zăboveau asupra carnetului de cecuri, când fixa din nou firele în ştecăr, cu manualul amatorilor de reparaţii deschis în faţa sa. Dar copiilor le place ca unul dintre părinţi să fie lent: lumea adulţilor li se pare atunci mai puţin imposibilă. Tata mă ducea la Londra, ca să-mi cumpere kituri de construit aeromodele (alte mirosuri: lemn de balsa, lac colorat, cuţite metalice). Pe atunci, un bilet dus-întors pentru metrou era marcat cu o linie, desenată, dar fără perforaţii; partea pentru dus ocupa două treimi din bilet, întorsul o treime - împărţire a cărei logică nu am înţeles-o niciodată. În orice caz, tatăl meu se oprea când ne apropiam de barieră la Oxford Circus şi cerceta biletele din palma sa mare, cu o nedumerire blândă. Eu le culegeam sprinten, le rupeam de-a lungul liniei, puneam treimile de întoarcere înapoi la el în palmă şi prezentam ţanţoş restul biletelor amploaiatului însărcinat să le colecteze. Aveam nouă sau zece ani şi eram mulţumit de dexteritatea mea; acum mă întreb dacă nu cumva tata se prefăcea, totuşi.

Mama era organizatorul. Deşi tata şi-a petrecut întreaga viaţă asigurându-se că toate se desfăşurau bine în mica lor aşezare, o dată ce intra în casă şi închidea uşa din faţă, se supunea unui alt sistem de control. Mama îi cumpăra haine, ne organiza viaţa socială, supraveghea prestaţia noastră şcolară, întocmea bugetul, hotăra cum să ne petrecem vacanţele, în public, tata se referea la mama numind-o „guvernul" sau „înalta autoritate". Însoţea întotdeauna aceste expresii cu un zâmbet. „Aveţi nevoie de

gunoi pentru grădină, domnule, calitatea întâi, bine putrezit, convingeţi-vă singur, domnule, puteţi pune mâna să vedeţi!" „Mă duc să văd ce are de zis guvernul", obişnuia să răspundă tata. Când îl rugam să mergem la un miting aviatic sau la crichet, spunea: „Haide să ne adresăm unei autorităţi mai înalte." Mama reuşea să cureţe firimiturile de pe sandvişuri fără să piardă vreodată din umplutură: o dulce armonie între palmă şi cuţit. Avea câteodată limbă ascuţită, ceea ce eu puneam pe seama frustrărilor acumulate din gospodărie; dar se şi mândrea cu talentele ei domestice. Când îl sâcâia pe tata, iar el îi zicea să nu-l mai sâcâie, îi răspundea: „Bărbaţii nu pomenesc de «sâcâială» decât atunci când e vorba de un anume lucru pe care nu vor să-l facă." Aproape zilnic se ocupau de grădinărit şi au ridicat împreună o colivie de fructe: stâlpi cu bile de cauciuc la capete, plase şi întărituri care să ţină la distanţă păsări, veveriţe, iepuri şi cârtiţe. Capcane subterane pentru limacşi. După ceai, jucau scrabble; după cină, preferau cuvintele încrucişate, apoi se uitau la ştiri. O viaţă ordonată.

Acum şase ani, am observat la tata o vânătaie mare, chiar deasupra tâmplei, lângă linia frizurii. Se îngălbenise pe la margini şi-şi păstrase culoarea indigo în centru.

- Ce-ai păţit, tată?

Ne aflam în bucătărie. Mama deschisese o sticlă de vişinată şi tocmai îi lega un şerveţel în jurul gâtului, ca să nu se scurgă vreo picătură - tata nu turna cu toată precizia. M-am întrebat întotdeauna de ce nu toarnă chiar ea, ca să facă economie la şerveţele.

- A căzut, nerodul bătrân.

Mama a strâns nodul exact cu forţa cuvenită, căci ea, mai mult decât oricine, ştia că un şerveţel se rupe dacă tragi prea hotărât de el.

- Te simţi bine, tată?

- Sunt în cea mai bună formă. Mi-e martor şi guvernul.

Mai târziu, când mama spăla şi noi doi ne uitam la snooker la televizor, l-am întrebat:

- Cum s-a întâmplat, tată?

- Am căzut, a răspuns, fără să-şi dezlipească ochii de pe ecran. Ha, am fost convins că o s-o zbârcească, ce ştiu tinereii ăştia? Imediat le scapă bila în oală, nu-şi iau nicio măsură de siguranţă, este?

După ceai, părinţii mei jucau scrabble. Am spus că mă mulţumesc să privesc. Mama a câştigat, aşa cum se întâmpla de obicei. Dar ceva din felul în care juca tata, oftând ca şi cum soarta i-ar fi pus la dispoziţie litere care pur şi simplu nu pot convieţui, m-a împins să gândesc că nici nu se străduia.

Presupun că este momentul să vă povestesc despre sat. De fapt, este mai degrabă o răscruce, unde vreo sută de oameni locuiesc într-o vecinătate formală. Există un triunghi verde din care automobiliştii neglijenţi au tăiat câteva felii; o primărie; o biserică unde nu se mai oficiau slujbe; un adăpost de beton în staţia de autobuz; o cutie poştală cu fantă meschină. Mama spune că magazinul sătesc este „bun pentru lucrurile esenţiale", ceea ce înseamnă că oamenii se folosesc de el atât cât să-l ferească de faliment. Cât despre vila lor pe un singur nivel, este mare şi lipsită de personalitate. Structură din lemn, podele din beton, geamuri duble: stil cabană, ca să folosim un limbaj de agenţi imobiliari - acoperiş ţuguiat, cu un spaţiu vast de depozitare, pentru bastoane de golf ruginite şi pături electrice scoase din uz. Unicul motiv convingător ca să locuim aici, pe care l-a oferit vreodată mama, este că la trei mile există un centru foarte bun de congelatoare.

La trei mile în direcţia opusă există şi un club de mâna a doua al Legiunii Britanice. Tata obişnuia să se ducă acolo cu maşina miercurea la prânz, „ca să piară din faţa înaltei autorităţi". Un sandviş, un pahar cu bere slabă şi amară, un joc de biliard cu cineva care se întâmpla să se afle în zonă, şi înapoi acasă, în jurul orei de ceai, cu hainele duhnind a fum de ţigară. Îşi păstra uniforma Legiunii - o tunică maro de tweed, cu piele la coate şi o pereche de pantaloni de cavalerie din piele - pe un umeraş, în debara. Această operaţiune de rutină din fiecare miercuri fusese aprobată, poate chiar decisă, de mama. Ea susţinea că tata preferă să joace biliard, şi nu snooker, deoarece există mai puţine bile pe masă şi nu e silit să gândească la fel de mult.

Când l-am întrebat pe tata de ce preferă biliardul, nu mi-a răspuns că ar fi un joc de gentlemeni, sau că ar fi mai subtil, sau mai elegant. Mi-a zis doar: „Biliardul nu are neapărat un final. Un joc de biliard poate să dureze o veşnicie, chiar dacă pierzi tot timpul. Mie nu-mi place ca lucrurile să aibă un sfârşit."

Tata vorbea rar în această manieră. În mod normal, discuta cu un soi de complicitate zâmbitoare. Ironia îl ferea de

condescendenţă, dar şi de seriozitate totală. Stilul nostru de conversaţie fusese stabilit cu multă vreme în urmă: prietenos, apropiat, oblic; cald, dar în esenţă distant. Englezesc, a, da, englezesc, este englezesc, pentru numele lui Dumnezeu. În familia mea nu practicam strânsul în braţe şi nici bătaia pe umăr, ocoleam sentimentalismele. Cât despre ritualurile de trecere: certificatele respective ni le obţineam prin comandă poştală.

Probabil că sună ca şi cum i-aş lua partea tatălui meu. N-aş vrea însă ca mama să pară aspră sau lipsită de haz. Ei bine, aspră ar putea fi, e adevărat. Şi lipsită de haz, uneori. Dar s-a bucurat întotdeauna de arderi bune: chiar şi ajunsă la vârsta mijlocie, nu se-ngrăşa absolut deloc. Şi, după cum îi place să sublinieze, nu a putut să sufere proştii niciodată. Când ai mei s-au mutat în sat, au făcut cunoştinţă cu familia Royce. Jim Royce era doctorul lor, genul acela de modă veche, genul acela care bea si fumează şi dă asigurări că plăcerile nu fac nimănui nici un rău; şi a murit subit, după un atac de inimă, destul de mult sub media de vârstă a bărbaţilor. Prima lui soţie murise de cancer, iar Jim se recăsătorise la nici un an după aceea. Elsie era o femeie sociabilă, pieptoasă, ceva mai tânără decât doctorul; purta ochelari plini de personalitate şi, după cum spunea ea, „se dădea în vânt după dans." Mama o numea „Joyce Royce" (Formula trimite prin sonoritate la faimoasa Rolls Royce; *joy* semnifică „bucurie, plăcere"), şi încă multă vreme după s-a stabilit că se ocupase de gospodărie, în casa părintească de la Bishop Stortford, tot mai susţinea că Elsie fusese de fapt secretara lui Jim Royce, pe care îl şantajase ca să o ia de nevastă.

- Ştii bine că nu-i adevărat.

- N-am de unde să ştiu. Si nici tu. Probabil că a otrăvit-o pe prima doamnă Royce, ca să-şi poată înfige ghearele în el.

- Eu cred că este o femeie cu inimă bună. Dar, confruntându-se cu privirile mamei, şi cu tăcerea ei, a hotărât să adauge: Poate puţin plicticoasă.

- Plicticoasă? Plicticoasă ca o miră de televiziune. Numai că te cârâie tot timpul. Iar culoarea aceea de păr provine din sticlă.

- Eşti sigură?

Tata era vizibil surprins de o asemenea afirmaţie.

- Vai, voi, bărbaţii! Ai crezut că acea nuanţă se găseşte în natură?

- Nu m-am gândit niciodată la aşa ceva.

Tata a rămas tăcut o vreme. Total atipic, mama i-a ţinut companie, apoi a zis, în cele din urmă:

- Şi acum ce părere ai?

- Acum, ce?

- Acum, că te-ai gândit. Părul lui Joyce Royce.

- Ah, nu, mă gândeam la altceva.

- Şi ai de gând să împărţi roadele cu restul rasei umane?

- Mă întrebam câţi de „u" sunt în jocul de scrabble.

- Bărbaţii ăştia, a replicat mama. Nu există decât un „a" şi un „e", tontule.

Tata a zâmbit. Vă daţi seama cam care erau relaţiile dintre ei?

L-am întrebat pe tata cum îi merge maşina.

Avea şaptezeci si opt de ani în momentul respectiv şi eram curios cât îi vor mai permite să conducă.

- Motorul e bine. Caroseria nu prea-i în ordine. Saşiul ruginește.

- Şi tu, tată?

Încercam să evit o întrebare directă, dar am ratat, nu ştiu cum.

- Motorul e bine. Caroseria nu prea-i în ordine. Saşiul ruginește.

Acum zace în pat, uneori în pijamalele sale cu dungi verzi, sau într-un halat strâmb, moştenit de la cineva - decedat, poate. Îmi face cu ochiul, ca-ntotdeauna, şi se adresează celorlalţi cu „dragă". Spune: „Soţia mea, mă-nţelegi. Mulţi ani fericiţi."

Mama vorbeşte în manieră practică despre Ultimele Patru Lucruri. Adică, Ultimele Patru Lucruri ale vieţii moderne: întocmirea testamentului, planificarea ultimilor ani, şocul morţii şi incapacitatea de a crede în viaţa de apoi. Tata a fost în cele din urmă convins să-şi întocmească un testament când a trecut de şaizeci de ani. Nu făcea niciodată aluzie la moarte, cel puţin nu în prezenţa mea. Cât despre viaţa de apoi, în rarele ocazii când mergeam cu toată familia la biserică (şi asta numai la cununii, botezuri sau înmormântări), îngenunchea vreme de câteva secunde, cu degetele împreunate la frunte. Să fi fost o rugăciune,

un gest profan echivalent sau pur şi simplu un obicei rămas din copilărie? Să fi dezvăluit oare curtoazie sau receptivitate? Atitudinea mamei mele faţă de misterele spiritului era mai puţin ambiguă. „Parascovenii." „O grămadă de fleacuri." „Pe mine să mă scutească de toate prostiile lui, ai înţeles, Chris? „Da, mamă."

Iată ce mă întreb: dincolo de reticenţa tatălui meu, şi de făcutul cu ochiul, dincolo de plecăciunile lui glumeţe înaintea maică-mii, dincolo de eschivele - sau, dacă preferaţi, de bunele maniere - faţă de Ultimele Patru Lucruri, se căscau oare panica şi groaza de moarte? Să fie, oare, o întrebare stupidă? Să fie, oare, cineva scutit de groaza de moarte?

După moartea lui Jim Royce, Elsie a făcut câteva tentative de a păstra relaţia cu ai mei. A lansat invitaţii la ceai, la o vişinată, la o vizionare a grădinii - dar mama a refuzat întotdeauna.

- Am tolerat-o pentru ca îl plăceam pe el.

- Ei, este şi ea destul de plăcută, şi-a permis tata. Nu face nici un rău.

- Nici un sac de cărbuni nu face rău. Dar nu înseamnă că te duci să bei vişinată cu el. Oricum, a obţinut ce a urmărit.

- Anume, ce?

- Pensia lui. Acum se bucură de tot confortul. N-are nevoie de fraieri ca să-şi petreacă timpul.

- Jim s-ar fi bucurat să rămânem în legătură.

- Jim a ieşit din joc. Ar fi trebuit să vezi ce faţă făcea când ea se pornea pe cârâit. Mintea lui o lua imediat într-altă parte, categoric.

- Am considerat că există armonie între ei.

- Ca să vezi ce simţ de observaţie ai.

Tata mi-a făcut cu ochiul.

- De ce faci cu ochiul?

- Cine? Eu? De ce-aş face cu ochiul?

Apoi a întors puţin capul şi mi-a făcut cu ochiul.

Încercam să dezleg un mister: tatăl meu se comporta ca şi cum ar fi vrut să îşi nege comportamentul. Ce sens avea totul?

Descoperirea a fost făcută a doua zi. Era o chestiune legată de bulbi. Un prieten dintr-un sat vecin ne-a oferit câţiva bulbi de narcise care îi prisoseau. Mama a hotărât să-i ia tata la întoarcere de la Legiunea Britanică. A sunat imediat la club şi a cerut cu tata.

Secretarul a spus că nu se află acolo. Când cineva îi dă mamei mele un răspuns diferit de cel pe care-l aşteaptă, ea pune asta pe seama prostiei interlocutorului.

- Joacă biliard, a insistat ea.

- Dar nu se află aici.

- Nu fi nătâng, l-a luat mama repede, şi pot să-mi imaginez perfect tonul. Întotdeauna joacă biliard miercurea după-amiază.

- Doamnă, a auzit ea imediat. Sunt secretarul clubului de douăzeci de ani, iar în această perioadă nu s-a jucat niciodată biliard miercurea după-amiază. Lunea, marţea, joia, vinerea - da. Miercurea - nu. Am reuşit să mă fac înţeles?

Mama avea optzeci de ani când a purtat această conversaţie, iar tata optzeci şi unu.

- Să pofteşti aici şi să-l aduci pe calea raţiunii. A luat-o razna. Îmi vine să o sugrum pe putoarea aia.

Iar îmi venise rândul. Tot mie, ca întotdeauna, nu soră-mii. Dar de data asta nu mai era vorba de testamente, nici de împuterniciri, nici de locuinţe cu asistenţă socială.

Mama avea un surplus de energie, provocat de criza de nervi: un amestec de efervescenţă anxioasă pe un fond de extenuare, ce se alimentează reciproc.

- Refuză să fie raţional. Nu ascultă de nimeni. Am să tai coacăzul-negru.

Tata s-a ridicat repede de pe scaun. Am dat mâna, ca întotdeauna.

- Sunt bucuros că ai venit. Mama ta refuză să fie raţională.

- Nu sunt eu vocea raţiunii, i-am spus. Aşa că nu vă aşteptaţi să fac prea mult.

- Nu mă aştept la nimic. Sunt pur şi simplu bucuros să te văd.

Atunci m-am alarmat: fapt rar, tata exprima direct o anume plăcere. Şi stătea neclintit pe scaun; de obicei se foia încolo şi-ncoace, la fel ca ochii şi mintea lui.

- Mama ta şi cu mine ne separăm. Mă mut la Elsie. Împărţim mobila si contul de la bancă. Poate să locuiască aici - unde, trebuie să-ţi spun, nu mi-a plăcut niciodată prea tare - atât timp cât doreşte. Desigur, jumătate este al meu, prin urmare dacă vrea să se mute, trebuie să-şi găsească ceva mai mic. Ar putea să ia şi

maşina, dacă ar şti să conducă, dar mă îndoiesc că asta poate fi o opţiune rezonabilă.

- Tată, de cât timp se întâmplă asta?

M-a măsurat fără să clipească, fără să se înroşească şi a clătinat uşor din cap:

- Mi-e teamă că nu este treaba ta.

- Te asigur că este, tată. Sunt fiul tău.

- Adevărat. Poate te întrebi dacă voi face un nou testament. Nu plănuiesc asta. Cel puţin, nu încă. Singura schimbare este că voi trăi alături de Elsie. Nu divorţez de mama ta şi nimic de genul ăsta. Dar voi trăi alături de Elsie.

Felul în care i-a pronunţat numele m-a făcut să-mi dau seama că misiunea mea - sau cel puţin misiunea pe care mi-o propusese mama - nu avea cum să reuşească. N-am desluşit nicio urmă de vinovăţie sau de falsă emfază când i-a pronunţat numele; „Elsie" a avut fermitatea unui trup încordat.

- Ce se va face mama fără tine?

- Îşi va vedea de drumul ei. Nu a fost dur, ci ferm, dorind să sugereze că el a gândit totul, iar ceilalţi nu pot decât să fie de acord, dacă vor gândi suficient. Ea poate rămâne un guvern format dintr-un unic membru, a continuat el.

Tata mă mai şocase până atunci o singură dată, când l-am văzut prin fereastră cum sucea gâtul unei mierle pe care o prinsese în colivia de fructe. Mi-am dat seama că şi înjura, în acelaşi timp. Apoi a atârnat pasărea de plasa de sârmă, cu capul în jos, să se sperie amatorii.

Am mai discutat o vreme. Sau, mai degrabă, eu am vorbit şi tata a ascultat, ca şi cum aş fi fost unul din puştii aceia care umbla din uşă-n uşă cu genţi doldora de cârpe de praf, piei de căprioară şi huse pentru scândura de călcat, pe care, dacă le cumpăraţi - sugerează ei - îi veţi ţine departe de o viaţă păcătoasă. Şi am simţit ce simţeau şi ei când li se trântea uşa în nas. Tata m-a ascultat politicos lăudându-mi oferta din geantă, fără să intenţioneze nicio secundă să cumpere. În cele din urmă, l-am întrebat:

- Dar ai să te mai gândeşti, tată? Îţi iei un răgaz să reflectezi?

- Dacă îmi iau un răgaz, sunt un om mort.

De când am devenit adult, s-a instalat o distanţă amabilă în relaţiile dintre noi; lucrurile nu erau spuse până la capăt, ci domnea o egalitate cumsecade. Dar acum se căscase o nouă

prăpastie. Sau poate era doar cea veche: tata devenise din nou tată şi îşi reitera mai marea cunoaştere a mersului lumii.

- Tată, nu este câtuşi de puţin treaba mea, dar poate fi vorba de o relaţie... fizică?

M-a cercetat cu ochii lui limpezi, albastru-cenuşii, nu cu reproş, ci neclintit. Dacă unul dintre noi avea să roşească, eu eram acela.

- Nu este treaba ta, Chris. Dar, de vreme ce mă întrebi, răspunsul este: da.

- Şi?...

N-am putut să continuu. Nu era un amic în floarea vârstei perorând despre vreo afacere amoroasă; era tatăl meu de optzeci şi unu de ani, care, după o jumătate de secol de căsnicie, pleca de acasă pentru o femeie în jur de şaizeci şi cinci de ani. Mă şi temeam să mai întreb ceva.

- Dar... de ce nu? În definitiv, dacă durează de atâţia ani...

- De atâţia ani?

- De atâţia ani de când tot mergi la club, ca să joci biliard.

- De cele mai multe ori eram la club, fiule. Spuneam biliard ca să nu complic lucrurile. Uneori stăteam pur şi simplu în maşină. Priveam câmpul. Nu, Elsie este... ceva recent.

Apoi, am ajutat-o pe mama să şteargă vasele, în timp ce îmi întindea un capac de oală Pyrex, mi-a zis:

- Presupun că foloseşte pilule speciale.

- Ce pilule?

- Ştii tu. Medicamentul acela.

Am lăsat capacul jos şi am întins mâna după o tigaie.

- Scrie în ziare. Rimează cu Niagara.

- Aha.

O definiţie de cuvinte încrucişate pentru începători.

- Se zice că în întreaga Americă toţi moşii s-au pus pe treabă ca nişte iepuri.

Nu-mi făcea plăcere să mi-l închipui pe tata în postura de iepure bătrân.

- Toţi bărbaţii sunt nişte proşti, Chris, şi singura transformare pe care o suferă este că se prostesc tot mai tare, cu fiecare an care trece. Îmi doresc să-mi văd de drumul meu.

Mai târziu, în baie, am deschis uşa cu oglindă a unui dulăpior de colţ şi m-am uitat înăuntru. Cremă de hemoroizi, şampon pentru păr delicat, vată şi o brăţară din cupru împotriva artritei, din cele comandate prin poştă... Nu fi ridicol, mi-a trecut prin cap. Nu aici, nu acum, nu tata.

La început m-am gândit: nu este decât un alt caz, un alt bărbat ispitit de egoism, de noutate, de sex. Vârsta poate să dea o perspectivă particulară, dar în esenţă este acelaşi lucru. Este un fapt obişnuit, banal, ieftin.

Apoi, mi-am zis: ce ştiu eu? De ce să presupun că părinţii mei nu mai fac - făceau - sex? Împărţeau încă acelaşi pat până să se întâmple. Ce ştiu eu despre sex la vârsta lor? Şi rămâne deschisă întrebarea: ce este mai rău pentru mama, să renunţi la sex la, să zicem, şaizeci şi cinci de ani, şi să descoperi, cincisprezece ani mai târziu, că soţul tău pleacă la o femeie de şaizeci şi cinci de ani? Sau să mai faci sex cu soţul tău după o jumătate de secol şi să afli că mai calcă puţin şi pe lângă?

Deşi, după aceea m-am gândit bine: dacă nici nu o fi vorba de sex? Aş fi fost mai puţin afectat dacă tata mi-ar fi zis: „Nu, fiule, nu este o relaţie fizică, pur şi simplu m-am îndrăgostit." Întrebarea mea, care a părut cât se poate de dură atunci, era, de fapt, cât se poate de comodă. De ce să pornim de la prezumţia că inima se închide o dată cu organele genitale? Deoarece vrem - avem nevoie - să vedem bătrâneţea ca pe o vreme a seninătăţii? Consider că este una dintre marile conspiraţii ale tinereţii. Nu numai ale tinereţii, ci şi ale maturităţii, ale fiecărui an, până în clipa când recunoaştem că am îmbătrânit. De fapt, este o conspiraţie vastă, deoarece şi bătrânii complotează pentru a susţine iluzia noastră. Stau nemişcaţi, cu o pătură pe genunchi, dând din cap docil, că vremea distracţiilor s-a dus. Cu mişcările încetinite şi sângele subţiat. Focurile s-au stins - sau cel puţin s-a aruncat o lopată de tăciuni pentru lunga noapte ce va veni. Numai că tata refuza acest joc.

Nu le-am spus alor mei că luasem hotărârea să o întâlnesc pe Elsie.

- Da?

Stătea în prag, cu braţele încrucişate sub piept, cu fruntea înălţată şi ochelarii cu formă absurdă sticlind în soare. Părul de

culoarea nisipului la vreme de toamnă era, după cum tocmai constatam, rărit în creştet. Avea obrajii pudraţi, dar nu suficient să camufleze laba-gâştei.

- Putem sta de vorbă? Eu... Părinţii mei nu ştiu că mă aflu aici.

S-a întors fără să scoată un cuvânt şi am păşit în urma ciorapilor ei cu dungă de-a lungul unui culoar îngust, până în salon. Vila avea planul identic cu cea a părinţilor mei: bucătărie în dreapta, două dormitoare în faţă, debara lângă baie, salon pe stânga. Este posibil ca acelaşi constructor să le fi înălţat pe amândouă. Poate că toate bungalowurile or semăna între ele. Nu sunt un expert.

S-a aşezat pe un scaun scund din piele neagră şi şi-a aprins instantaneu o ţigară.

- Te previn, sunt prea bătrână ca să mi se facă morală.

Fustă maro, bluză crem şi cercei mari, în formă de melc. O întâlnisem cu alte două ocazii şi fusesem rezonabil de plictisit de prezenţa ei. Fără îndoială că şi eu o plictisisem pe ea. Acum stăteam faţă în faţă; am refuzat ţigara oferită, am încercat să o văd ca pe o seducătoare, distrugătoare de cămine, ruşinea satului, dar studiam o femeie de vreo şaizeci şi cinci de ani, plinuţă, uşor nervoasă, uşor ostilă - puţin spus. Nici seducătoare - dar nici mama, în versiune mai tânără.

- Nu am venit să vă fac morală. Cred că încerc să înţeleg ce se petrece.

- Ce este de înţeles? Tatăl dumitale se va muta la mine. A tras nervos din ţigară, apoi a îndepărtat-o brusc. Şi s-ar fi aflat aici, acum, dacă nu ar fi atât de amabil. A spus că trebuie să vă lase pe voi toţi să vă obişnuiţi cu ideea.

- Sunt căsătoriţi de multă vreme, am răspuns, pe tonul cel mai neutru cu putinţă.

- Nu părăseşti pe cineva dacă încă îl mai doreşti, a zis Elsie, scurt.

A tras încă un fum şi a cercetat ţigara, pe jumătate dezaprobator. Scrumiera era suspendată deasupra braţului de la fotoliu cu o curea de piele, cu greutăţi la ambele capete. Mi-aş fi dorit să fie plină de chiştoace pătate lasciv cu ruj purpuriu. Mi-aş fi dorit să văd unghii purpurii, la mâini şi la picioare. Dar n-am avut parte. Pe glezna stângă purta un bandaj elastic. Ce anume ştiam despre ea? Că îşi îngrijise părinţii, că îl îngrijise pe Jim Royce, şi

acum îşi propusese - sau cel puţin aşa părea - să îl îngrijească pe tata. În salon se găseau violete africane în număr mare, plantate în cutii de iaurt, perne grăsune din abundenţă, câteva animale împăiate, un televizor montat peste un băruleţ, un vraf de reviste de grădinărit, un teanc de poze de familie, un cămin electric plasat în zid. Nimic din toate astea nu ar fi părut la nelocul lui în casa mea părintească.

- Violete africane, am zis.

- Îţi mulţumesc. Părea să aştepte să mai spun ceva, să-i ofer un motiv de atac. Am rămas tăcut, dar asta nu a împiedicat-o. N-ar fi trebuit să-l lovească, nu?

- Cum?

- N-ar fi trebuit să-l lovească, nu? Dacă ar fi vrut să-l păstreze.

- Nu fi ridicolă.

- Cu tigaia. La tâmplă. Acum şase ani, este? Jim a avut mereu bănuielile lui. Şi în ultimul timp s-a petrecut de câteva ori. Dar nu în locuri vizibile, lecţia asta ea a învăţat-o. Îl loveşte în spate. Demenţă senilă, dacă vrei să ştii. Ar trebui dusă la azil.

- Cine ţi-a spus?

- Păi, nu *ea.*

Elsie s-a holbat la mine şi şi-a aprins încă o ţigară.

- Mama mea...

- Crezi ce vrei să crezi.

Cât se poate de limpede, nu urmărea să se pună bine cu mine. Si de ce-ar fi făcut-o? Nu era un interviu înaintea unei comisii. M-a condus spre ieşire şi i-am întins automat mâna. A strâns-o scurt şi a repetat: „Nu părăseşti pe cineva dacă încă îl mai doreşti."

Am întrebat-o pe mama:

- Mamă, l-ai lovit vreodată pe tata?

Şi-a dat seama imediat de unde veneam cu povestea.

- Asta zice putoarea aceea? Poţi să-i spui din partea mea că ne vedem la tribunal. Ar trebui să fie... dată cu smoală şi tăvălită prin pene, sau cum se făcea.

- Tată, s-ar putea să fie o întrebare stupidă, dar, spune-mi, te-a lovit vreodată mama?

M-a privit în ochi, cât se poate de limpede:

- Am căzut, fiule.

M-am dus la centrul medical, unde am fost primit de o doamnă iute într-o fustă strânsă pe talie, care emana un aer distant de principii înalte. Se angajase după ce Dr. Royce ieşise la pensie. Rapoartele medicale erau bineînţeles confidenţiale, dar, dacă existau suspiciuni de maltratare, ea se vedea obligată să anunţe serviciile sociale; tatăl meu suferise o căzătură cu şase ani în urmă, nimic nu era de natură să trezească suspiciuni, ce dovezi aveam?

- Mi-a spus cineva.

- Ştiţi cum sunt oamenii de aici. Sau poate nu. Cine anume?

- Ah, cineva.

- Consideraţi că mama dumneavoastră este genul de femeie care să-l maltrateze pe tatăl dumneavoastră?

Maltratare, maltratare. De ce să nu spunem bătaie, lovitură, pocnitură în tâmplă cu o tigaie grea? Nu ştiu. Cum poţi să-ţi dai seama? Trebuie neapărat să vezi numele firmei producătoare imprimat invers pe tâmpla tatălui meu?

- Evident, depinde de starea în care se prezintă pacientul. Şi dacă un membru al familiei manifestă suspiciuni. Este cumva cazul dumneavoastră?

Nu. Nu pot să o denunţ pe mama mea în vârstă de optzeci de ani pentru un presupus atac asupra tatălui meu în vârstă de optzeci şi unu de ani, pe baza spuselor unei femei în vârstă de aproximativ şaizeci şi cinci de ani, care s-ar putea, sau nu, să facă sex cu tatăl meu.

- Nu, am zis.

- Nu i-am văzut prea des pe părinţii dumneavoastră, a continuat doctoriţa. Dar ei sunt... S-a oprit, ca să găsească eufemismul corect. ...sunt oameni cu educaţie?

- Da, am răspuns. Da, tatăl meu a fost educat în urmă cu şaizeci de ani - poate mai mult - la fel şi mama. Sunt convins că le-a fost de folos. Încă supărat, am adăugat: Apropo, prescrieţi vreodată Viagra?

M-a privit, convinsă în sfârşit că nu sunt decât un scandalagiu.

- Pentru asta va trebui să mergeţi la propriul dumneavoastră medic.

Când m-am întors în sat, am fost cuprins pe neaşteptate de o stare depresivă, ca şi cum încă aş fi locuit acolo, sătul de răscrucea

lui desuetă, de biserica moartă, de adăpostul meschin din staţia de autobuz, de bungalowurile în stil de cabană, dar şi de magazinul cu preţuri mari, în care găseai mărfuri esenţiale. Am manevrat maşina pe fâşia de asfalt exagerat numită alee şi am reuşit să-l văd, în fundul grădinii, pe tatăl meu trebăluind în colivia de fructe. Mama mă aştepta.

- Joyce! Afurisita Royce, să ştii că se merită unul pe celălalt. O pereche de nătărăi. Desigur, asta-mi otrăveşte întreaga existenţă.

- Ei, las-o baltă, mamă.

- Să nu-mi zici mie „las-o baltă", tinere. Aşteaptă să ajungi la vârsta mea. Atunci îţi vei câştiga acest drept. Îmi otrăveşte întreaga existenţă.

Nu suporta să o contrazici; şi îşi reafirma statutul de mamă.

Mi-am turnat o ceaşcă de ceai din vasul de lângă chiuvetă.

- E făcut mai de mult.

- N-are nimic.

Apoi s-a aşternut o tăcere grea. Şi m-am simţit din nou doar un copil care aşteaptă să primească o încuviinţare sau, în orice caz, încearcă să evite o respingere.

- Ţi-aduci aminte de Thor, mamă? m-am trezit deodată vorbind.

- Ce anume?

- De Thor. Când eram copii. Cum se plimba prin toată bucătăria. Şi întotdeauna provoca inundaţie, nu-i aşa?

- Credeam că a fost maşina Hotpoint.

- Nu. În mod straniu, mă enerva îngrozitor. Pe Hotpoint ai cumpărat-o după. Maşina Thor este cea de care-mi amintesc eu. Huruia cumplit şi avea furtunurile ei groase şi maronii, pentru apă.

- Ceaiul nu se poate bea, probabil, a spus mama. Şi, apropo, să-mi trimiţi înapoi harta pe care ţi-am dat-o. Nu, arunc-o, şi gata! Insula Wight, proasto. Vorbe goale. Mă-nţelegi?

- Da, mamă.

- Ceea ce îmi doresc, dacă mă duc înaintea tatălui tău, după cum mă aştept, este să fiu risipită, pur şi simplu. Oriunde. Sau... lasă-i pe cei de la crematoriu să o facă. Nu este obligatoriu să iei cenuşa.

- Aş prefera să nu vorbeşti astfel.

- O să mă sting înaintea lui. Porţile care scârţâie ţin cel mai mult. Şi atunci, Secretara se va alege cu cenuşa lui, nu?

- Aş prefera să nu vorbeşti astfel.

- Să o pună pe cămin.

- Uite ce este, mamă, *dacă* s-ar întâmpla asta, vreau să spun... dacă s-ar întâmpla să mori înaintea lui, ea tot nu va avea nici un drept. Va fi după cum hotărăsc eu, eu şi Karen. Elsie nu va avea nici un drept.

Mama a tresărit la auzul numelui.

- Karen e o cretină, iar în tine nu pot să am încredere, fiule, nu-i aşa?

- Ma...

- Te strecori în casa ei fără să-mi spui. Aşchia nu sare departe de trunchi, nu. Ai fost întotdeauna fiul tatălui tău.

Potrivit lui Elsie, mama le-a otrăvit viaţa sunând mereu la telefon.

- Dimineaţa, la prânz şi seara, dar mai ales noaptea. Până la urmă, pur şi simplu îl scoteam din priză.

Potrivit lui Elsie, mama îl şantaja mereu să se întoarcă şi să facă treburi în gospodărie. Şi folosea o pleiadă de argumente. 1. Jumătate de casă îi aparţinea oricum, prin urmare era datoria lui să o întreţină. 2. O lăsase fără suficienţi bani ca să plătească un meşter. 3. Era de la sine înţeles, nici nu trebuia să se aştepte că, la vârsta ei, se va mai urca pe vreo scară. 4. Şi dacă nu binevoia să apară imediat, avea să pornească spre Elsie, să îl ia pe sus.

Potrivit mamei, tata se întorsese la uşa ei aproape imediat după ce plecase, de bună voie, oferindu-se să repare diverse lucruri, să sape grădina, să cureţe şanţurile, să verifice nivelul din rezervorul de petrol, orice. Potrivit mamei, tata se plângea că Elsie îl trata ca pe un câine, nu-l lăsa la clubul Legiunii Britanice, îi cumpărase o pereche de papuci oribili şi insista să rupă legătura cu copiii lui. Potrivit mamei, tata se ruga să-l primească înapoi, dar ea îi răspundea: „Cum îţi aşterni, aşa dormi”; deşi, de fapt, nu dorea decât să-l oblige să mai îndure puţin. Potrivit mamei, tata era profund nemulţumit de cum îi călca Elsie cămăşile şi îl deranja foarte tare că acum toate hainele îi miroseau a fum de ţigară.

Potrivit lui Elsie, mama mea a făcut tărăboi că s-a umflat uşa din spate şi zăvorul nu se mai închidea decât pe jumătate, şi oricine ar fi putut pătrunde în casă, să o violeze şi să o asasineze în

pat; tata a fost de acord, fără tragere de inimă, să răspundă solicitării.

Potrivit lui Elsie, tata a jurat că va fi ultima oară; afurisita aceea de casă putea să ardă până-n temelie, de preferinţă cu mama înăuntru, ca el să se lase convins să mai calce pe-acolo. Potrivit lui Elsie, în vreme ce tata lucra la uşa din spate, mama l-a lovit în cap cu un obiect neidentificat, apoi l-a lăsat să zacă pe jos, sperând că va muri, şi a chemat ambulanţa doar la câteva ore după aceea.

Potrivit mamei, tata o bătea la cap să repare uşa din spate, că nu-i face plăcere să o ştie singură noaptea, că întreaga situaţie nu se putea rezolva decât dacă era primit înapoi. Potrivit mamei, tata s-a întors pe neaşteptate într-o după-amiază, cu trusa de scule. Au stat de vorbă două ore, despre vremurile de demult, despre noi, copiii, şi chiar au scos câteva fotografii, care i-au făcut pe amândoi să lăcrimeze. Ea l-a asigurat că se va gândi dacă să-l primească înapoi, dar nu înainte ca el să fi reparat uşa, dacă de aceea venise. El a plecat cu trusa de scule, ea a strâns serviciul de ceai, apoi s-a aşezat şi a răsfoit în continuare albumul. După o vreme, şi-a dat seama că nu se mai auzea nici un zgomot. Tata era răsturnat într-o rână şi respira greu; probabil suferise o nouă căzătură şi se lovise cu fruntea de podea, care, desigur, era din beton în partea aceea a casei. A chemat ambulanta - Doamne, ce încet a venit - şi i-a pus o pernă sub cap, uite, perna asta, încă se vede sângele pe ea.

Potrivit poliţiei, doamna Elsie Royce a făcut o plângere că doamna Dorothy Mary Bishop l-a atacat pe domnul Stanley George Bishop cu intenţia de a-l asasina. Investigaseră totul în amănunt, şi luaseră hotărârea să nu dea curs cazului. Potrivit poliţiei, doamna Bishop a făcut o plângere că doamna Royce răspândea prin satele din jur teoria că ea ar fi o asasină. A fost nevoie să poarte o discuţie aparte cu doamna Royce. Servitorii constituie întotdeauna o problemă, mai ales categoria de servitori ajunşi, ca în cazul de faţă.

Tata se află în spital de două luni. Şi-a recăpătat cunoştinţa după trei zile, dar de atunci nu a mai făcut progrese semnificative. La internare, medicul mi-a spus: „La vârsta lor, mi-e teamă că nici nu este nevoie de prea mult." Acum, un alt medic mi-a explicat, cu tact, că „ar fi o greşeală să ne aşteptăm la foarte mult." Tata este

paralizat pe partea stângă, şi prezintă o gravă pierdere de memorie şi tulburări de vorbire; este incapabil să se hrănească singur şi aproape inconştient. Partea stângă a feţei i s-a schimonosit ca scoarţa unui copac, dar ochii cercetează totul cu veşnica limpezime albastru-cenuşie, iar părul lui alb este întotdeauna curat şi atent periat. Nu pot să-mi dau seama cât înţelege din ceea ce-i spun. Există o frază pe care o rosteşte bine, dar altfel vorbeşte puţin. Vocalele sunt chinuite şi ies cu greu din gura căzută într-o parte, iar ochii lui se arată ruşinaţi de neputinţă. De cele mai multe ori, preferă tăcerea.

Lunea, miercurea, vinerea şi duminica, făcând recurs la dreptul ei prin căsătorie la patru zile din şapte, mama îl vizitează pe tata. Îi duce struguri şi ziarul din ziua precedentă; iar când se udă la colţul gurii, scoate un şerveţel din cutia de la căpătâi şi îl şterge. Dacă găseşte ceva scris de Elsie pe masă, rupe imediat, în vreme ce el se preface că nu bagă de seamă. Îi vorbeşte despre trecutul lor, şi despre noi, copiii, şi despre amintirile lor comune. Când pleacă, o urmăreşte din priviri şi pronunţă, foarte limpede, pentru oricine l-ar putea auzi: „Soţia mea, mă-nţelegi. Mulţi ani fericiţi."

Marţea, joia şi sâmbăta, Elsie îl vizitează pe tata. Îi duce flori şi cremă de lapte şi ouă, iar când se udă la colţul gurii, scoate din buzunar o batistă albă, cu dantelă, cu iniţiala E brodată cu roşu. ÎI şterge pe faţă cu evidentă tandreţe. A luat obiceiul să poarte, pe degetul al treilea de la mâna dreaptă, un inel asemănător celui pe care încă îl poartă după Jim Royce, dar pe mâna stingă. Îi vorbeşte despre viitor, despre cum se va face el bine şi despre viaţa pe care o vor avea împreună. Când pleacă, o urmăreşte din priviri şi pronunţă, foarte limpede, pentru oricine l-ar putea auzi: „Soţia mea, mă-nţelegi. Mulţi ani fericiţi."

ISTORIA LUI MATS ISRAELSON

În faţa bisericii, care adăpostea un altar sculptat adus din Germania în timpul Războiului de Treizeci de Ani, se înălţa un rând de şase boxe pentru cai. Construite din brad alb tăiat şi uscat, la o aruncătură de băţ de răscrucea oraşului, ele rămăseseră neîmpodobite, ba chiar nenumerotate. Cu toate astea, simplitatea lor era amăgitoare şi nici nu erau disponibile pentru oricine. În mintea celor care veneau la biserică pe cai, ca şi în a celor sosiţi pe jos, numerotarea începea de la stânga la dreapta, de la unu la şase, boxele fiind rezervate celor mai importanţi şase bărbaţi din comunitate. Un străin care şi-ar fi imaginat că are dreptul să-şi lege calul acolo, în timp ce se bucura de *Brunnvinsbord* la Centralhotellet, ar fi constatat la plecare că armăsarul său a coborât spre dig, de unde priveşte lacul.

Proprietatea asupra fiecărei boxe ţinea de o alegere personală, exprimată fie prin act de donaţie, fie prin ultimă dorinţă şi testament. Dar în vreme ce în biserică anumite strane erau rezervate anumitor familii, din generaţie în generaţie, indiferent de merit, afară se aplicau criteriile de valoare civică. Un tată putea să-şi dorească să lase boxa fiului cel mare, dar dacă băiatul nu arăta suficientă seriozitate, darul avea un efect negativ asupra reputaţiei tatălui. Când Halvar Berggren s-a lăsat copleşit de rachiul de chimen, de frivolitate si de necredinţă, şi a trecut boxa a treia în proprietatea unui tocilar ambulant, oprobriul s-a îndreptat asupra lui, şi nu a tocilarului, şi atunci s-a făcut o alegere mai potrivită, cu preţul câtorva riksdaler.

Nu a fost nicio surpriză când boxa a patra i s-a atribuit lui Anders Bodén. Directorul general al fabricii de cherestea se distingea graţie hărniciei, seriozităţii şi devotamentului arătat familiei sale. Chiar dacă nu era excesiv de pios, avea spirit caritabil. Într-o toamnă, după un bogat sezon de vânătoare, a umplut una din gropile de gater cu surcele, a aşezat un grătar de metal deasupra, a fript un cerb întreg şi a împărţit carnea muncitorilor săi. Deşi nu era născut în oraş, se mândrea să le arate altora locurile cele mai interesante; la insistentele lui, vizitatorii urcau în *klockstapel* lângă biserică. Cu un braţ sprijinit de turn, Anders le prezenta cărămidăria; dincolo de ea, azilul de surdomuţi; şi, în zare, statuia care marca locul din care regele Gustavus Vasa se adresase locuitorilor din provincia Dalecarlia, în 1520. Un bărbat voinic, bărbos şi entuziast, propunea de multe ori chiar şi un pelerinaj la Hokberg, pentru a vedea placa recent pusă

acolo în amintirea juristului Johannes Stiernbock. În depărtare, o navă cu motor traversa lacul; la poalele turnului, calul său aştepta mulţumit, în boxă.

Potrivit bârfelor, Anders Bodén petrecea atât de mult timp cu vizitatorii oraşului pentru a amâna astfel întoarcerea sa acasă; se spunea că prima oară când a cerut-o în căsătorie pe Gertrud, ea i-a râs în nas, şi a început să-i aprecieze virtuţile doar după ce a fost dezamăgită în dragostea ei pentru tânărul Markelius; gurile rele ziceau că, atunci când tatăl lui Gertrud a venit la Anders ca să-i sugereze să-şi reia demersurile amoroase, negocierile nu au fost prea uşoare. Directorul de fabrică fusese în primă instanţă considerat nepotrivit, şi apoi respins, deoarece se apropiase de o femeie atât de dotată cu talent şi simţ artistic, care, la o adică, interpretase odată duete la pian cu Sjogren. Dar căsnicia lor era înfloritoare, după cât puteau să judece bârfitorii, chiar dacă ea îl acuza public că este plicticos. Existau şi doi copii, iar specialistul cu care îl născuse pe cel de-al doilea o sfătuise pe doamna Bodén să se ferească de o altă sarcină.

La sosirea în oraş a farmacistului Axel Lindwall şi a soţiei sale, Barbro, Anders Bodén i-a condus în *klockstapel* şi s-a oferit să îi însoţească şi la Hokberg. Când s-a întors acasă, Gertrud l-a întrebat de ce nu poartă insigna Swedish Tourist's Union.

- Pentru că nu sunt membru al clubului.

- Ar trebui să te facă membru onorific. Anders învăţase să răspundă sarcasmului soţiei sale prin pedanterie, replicând întrebărilor ei ca şi cum nu ar fi avut un sens dincolo de înţelesul cuvintelor care le alcătuiau. Asta avea darul de a-i spori enervarea, dar pentru el era o protecţie necesară.

- Par un cuplu agreabil, a îndrăznit el pe ton neutru.

- Ţie îţi place oricine.

- Nu, dragostea mea, nu cred că acest lucru este adevărat.

Sensul afirmaţiei era, de exemplu, că în acel moment nu o plăcea exact pe ea.

- Cântăreşti cu mai mare atenţie diferenţa dintre buşteni decât diferenţa dintre reprezentanţii rasei umane.

- Buştenii, dragostea mea, sunt cât se poate de diferiţi între ei.

Sosirea familiei Lindwall în oraş nu a stârnit vreun interes special. Cei care îl căutau pe Axel Lindwall pentru sfatul său de

specialist primeau tot ceea ce puteau spera de la un farmacist - o persoană lentă şi serioasă, care lua măgulitor în considerare toate afecţiunile, ca şi cum ar fi primejduit viaţa pacientului, judecând în acelaşi timp că sunt tratabile. Era un bărbat scund, cu părul ca inul, şi răutăcioşii pariau că se va îngraşă peste măsură. Doamna Lindwall stârnea mai puţine remarce, nefiind nici ameninţător de drăguţă, nici strigător de banală, nici vulgară, nici sofisticată în îmbrăcăminte, nici arogantă, nici retrasă în comportament. Era căsătorită de curând, prin urmare trebuia să fie la locul ei. Ca nou sosiţi, cei doi Lindwall îşi vedeau de ale lor, ceea ce era cuviincios, şi mergeau cu regularitate la biserică, ceea ce iarăşi era cuviincios. Potrivit bârfei, atunci când Axel i-a întins mâna lui Barbro, ajutând-o să se urce pentru prima oară în bărcuţa cu vâsle pe care şi-au cumpărat-o în vara aceea, ea l-a întrebat, neliniştită:

- Eşti sigur, Axel, că nu sunt rechini în lac? Aceeaşi gură rea, altfel onestă, nu putea fi sigură dacă doamna Lindwall nu făcuse cumva o glumă.

O dată la două săptămâni, marţea, Anders Bodén lua vaporul cu abur şi pornea pe lac, să inspecteze adăposturile pentru uscat cheresteaua.

Într-una din aceste călătorii, se sprijinea de balustradă, lângă cabina clasei întâi, când a simţit prezenţa cuiva, chiar lângă el.

- Doamnă Lindwall.

Rostind acestea, în minte i-au venit cuvintele soţiei sale. *Are bărbie de veveriţă.* Pus în încurcătură, s-a uitat spre linia ţărmului şi a spus:

- Acolo este cărămidăria.
- Da.

Peste o secundă, a continuat:

- Şi azilul de surdomuţi.
- Da.
- Desigur.

Şi-a dat seama că îi arătase aceste clădiri de pe s*klockstapel.*

Femeia purta o pălărie de pai rigidă, cu o panglică albastră.

După două săptămâni se afla din nou pe vapor. Avea o soră care locuia imediat dincolo de Rattvik. Atunci a încercat să pară interesant şi a întrebat-o dacă, împreună cu soţul, a vizitat beciul

în care s-a ascuns Gustavus Vasa din calea urmăritorilor săi danezi. I-a vorbit despre pădure, despre cum i se schimbă culorile şi înfăţişarea în funcţie de anotimp şi despre cum el ştie tot ce se întâmplă acolo, chiar şi de aici, de pe apă, în vreme ce alţii nu disting nimic altceva decât o întindere de copaci. Femeia urmărea politicos locurile pe care el i le arăta cu braţul întins; într-adevăr, dacă o priveai din profil, bărbia ei era puţin retrasă, iar vârful nasului i se mişca în chip straniu. Şi atunci a realizat că niciodată nu îşi imaginase o manieră de a conversa cu femeile şi că, până în momentul de faţă, acest lucru nici nu-l deranjase.

- Îmi pare rău, a recunoscut el. Soţia mea susţine că ar trebui să port insigna de la Swedish Tourists' Union.

- Îmi place ca un bărbat să-mi spună ceea ce ştie, i-a răspuns doamna Lindwall.

Cuvintele ei l-au pus în încurcătură. Erau o critică la adresa lui Gertrud, o încurajare la adresa lui sau o simplă declaraţie a unei stări de fapt?

La cină, în acea seară, soţia sa l-a întrebat:

- Despre ce vorbeşti cu doamna Lindwall? Habar n-avea ce să răspundă, sau mai degrabă cum să răspundă. Dar, ca de obicei, s-a refugiat în cel mai simplu înţeles al cuvintelor, prefăcându-se că nu este deloc surprins de întrebare.

- Despre pădure. I-am vorbit despre pădure.

- Şi a fost interesată? De pădure, vreau să spun.

- A trăit întotdeauna la oraş. Până să vină în regiunea asta, nu a văzut niciodată atâţia copaci.

- Ei bine, şi există o groază de copaci într-o pădure, nu, Anders?

Ar fi vrut să-i răspundă că femeia aceea este mai interesată de pădure decât a fost ea vreodată. Ar fi vrut să-i atragă atenţia că este prea severă în ceea ce priveşte înfăţişarea ei. Ar fi vrut să-i spună: de fapt, cine m-a văzut vorbind cu ea? Dar nu a rostit nici un cuvânt.

De-a lungul următoarelor două săptămâni, s-a surprins reflectând că Barbro este un nume cu o forţă seducătoare, cu o rezonanţă mai suavă decât... alte nume. De asemenea, considera că o panglică albastră în jurul pălăriei de pai are darul să-i înveselească inima.

Marţi dimineaţă, la plecare, Gertrud i-a spus:

- Transmite omagiile mele micuţei doamne Lindwall. A simţit deodată nevoia să-i zică: „Şi ce-ar fi dacă mă îndrăgostesc de ea?”

În schimb, a asigurat-o:

- Aşa voi face, dacă o văd.

Ajuns pe vapor, a rezistat cu greu să parcurgă schimbul normal, lent, de politeţuri. Încă înainte să pornească, a început să-i povestească femeii ce ştia el mai bine. Despre cherestea: cum cresc copacii respectivi, cum sunt tăiaţi şi cum sunt transportaţi. I-a explicat despre despicatul neregulat şi în patru. I-a explicat despre cele trei părţi ale trunchiului: miezul, inima lemnului şi partea exterioară, mai nouă. În cazul copacilor ajunşi la maturitate, inima lemnului ocupă partea cea mai mare, iar învelişul extern este ferm şi elastic.

- Un arbore este ca un bărbat, a spus el. Are nevoie de trei ori douăzeci plus zece ani ca să ajungă la maturitate şi devine inutil peste o sută.

I-a povestit cum odată, la Bergsforsen, în locul în care un pod metalic traversează cascada, a urmărit un adevărat spectacol: patru sute de bărbaţi munceau de zor, prindeau buştenii atunci când ieşeau din râu şi îi stivuiau în *sorteringsbommar,* potrivit marcajelor ce indicau proprietarii. Apoi i-a explicat, aşa ca un om de lume, despre sistemele de marcaj. Cheresteaua suedeză este însemnată cu litere roşii, iar lemnul de calitate inferioară cu litere albastre. Pe cheresteaua norvegiană apar iniţialele transportatorului scrise cu albastru, la ambele capete. Cheresteaua prusacă este înscrisă pe laterale, în zona de mijloc a buşteanului. Cheresteaua rusească este ştanţată la rece sau marcată cu ciocanul la capete. Cheresteaua canadiană este însemnată cu alb şi negru. Cheresteaua americană este marcată cu cretă roşie, pe laterale.

- Aţi văzut toate astea cu ochii dumneavoastră? s-a interesat ea.

El a recunoscut că nu examinase cheresteaua nord-americană - citise doar despre ea.

- Prin urmare, fiecare om îşi recunoaşte buşteanul?

- Desigur. Altfel, se poate lua uşor buşteanul altui proprietar.

Nu-şi dădea seama dacă nu cumva îşi bate joc de el - ba chiar de întregul univers al bărbaţilor.

Deodată, au văzut sclipind ceva pe ţărm. Apoi femeia şi-a mutat interesul asupra lui şi l-a privit drept în faţă: particularităţile profilului ei s-au reaşezat armonios - bărbia mică făcea ca buzele să-i iasă în evidenţă, iar vârful nasului, ochii larg deschişi, de un albastru-cenuşiu... totul era dincolo de orice descriere, chiar dincolo de admiraţie. Găsea că ar fi inteligent să răspundă imediat întrebării ghicite în privirea ei.

- Acolo este un loc de belvedere. Probabil cineva se uită prin binoclu. Suntem sub supraveghere.

Dar, pronunţând ultimul cuvânt, şi-a pierdut siguranţa de sine. Suna ca un lucru care ar fi putut fi rostit de un alt bărbat.

- De ce?

Acum n-a ştiut ce să-i mai răspundă. A privit în direcţia ţărmului, unde din nou sclipea ceva. Stingherit, i-a spus povestea lui Mats Israelson, dar a relatat-o în ordine greşită, şi prea repede, iar ea nu s-a arătat interesată. Nici măcar nu a părut să priceapă că totul se petrecuse aievea.

- Îmi pare rău, a zis, ca şi cum ar fi fost conştientă de dezamăgirea lui. Nu prea am imaginaţie. Nu sunt interesată decât de ceea ce se petrece cu adevărat. Legendele mi se par... naive. Avem prea multe în ţara noastră. Axel mă ceartă când spun asta. Mă acuză că nu am respect faţă de ţara mea. Susţine că oamenii mă vor socoti o femeie modernă, dar nu despre asta este vorba. Problema e că am prea puţină imaginaţie.

Anders a resimţit discursul ei neaşteptat ca pe o liniştire. Era ca şi cum l-ar fi călăuzit. Cu privirea îndreptată în continuare spre ţărm, i-a povestit cum făcuse odată o vizită la mina de cupru de la Falun. Nu i-a relatat decât lucrurile care se petrecuseră cu adevărat. I-a spus că era cea mai mare mină de cupru din lume, după cele din zona Lacului Superior; că se afla în exploatare din secolul al XIII-lea; că intrările se găseau într-o vastă zonă de subsidenţă, cunoscută sub denumirea de *Stöten,* activată la sfârşitul secolului al XVII-lea; că puţul cel mai adânc are adâncimea de patru sute cincizeci de metri; că în momentul de faţă producţia anuală e de patru sute de tone de cupru, pe lângă mici cantităţi de argint şi aur; că vizitarea te costă doi riksdaler, iar pentru focurile de armă se plăteşte un supliment.

- Se plăteşte un supliment pentru focurile de armă?

- Da.

- La ce servesc focurile de armă?

- Produc ecou.

I-a mai spus şi că vizitatorii telefonau, de obicei, din timp minei de la Falun, ca să-şi anunţe sosirea; că li se dădea echipament adecvat şi erau însoţiţi de un miner; că, la coborâre, treptele erau luminate cu torţe; că preţul se ridica la doi riksdaler. Asta îi spusese şi mai înainte, de fapt. Sprâncenele ei, a observat, erau puternic marcate, şi mai închise la culoare decât părul din cap.

- Mi-ar face plăcere să vizitez Falun, a zis ea.

În acea seară, a simţit-o furioasă pe Gertrud. Într-un târziu, i s-a şi adresat:

- O soţie are dreptul la discreţia propriului său soţ, atunci când pune la cale o întâlnire cu propria sa amantă.

Fiecare substantiv suna aidoma ecoului surd produs de *klockstapel.* S-a mulţumit să o măsoare. Ea a continuat:

- Însă ar trebui să-ţi fiu recunoscătoare pentru naivitate. Alţi bărbaţi ar fi aşteptat cel puţin până ce nava ar fi ieşit din câmpul vizual, dincolo de dig, înainte să-şi înceapă avansurile amoroase.

- Te înşeli, a zis el.

- Dacă tatăl meu nu ar fi decât un om de afaceri, te-ar împuşca.

- Atunci şi tatăl tău ar trebui să fie recunoscător pentru că soţul doamnei Alfredsson, cel care administrează *konditori* din spatele bisericii din Rattvik, nu este nici el altceva decât tot un asemenea om de afaceri.

O frază cam lungă, dar avea sentimentul că-şi atinsese ţinta. În acea seară, Anders Bodén a pus pe tapet toate insultele proferate de soţia sa şi le-a ordonat frumos, ca pe o stivă de lemne. Dacă este capabilă să-şi închipuie un asemenea lucru, atunci un asemenea lucru se şi poate petrece, şi-a spus el. Numai că Anders Bodén nu-şi dorea o amantă, nu vroia o femeie oarecare într-o cofetărie, căreia să-i ducă daruri şi despre care să se laude în încăperi unde bărbaţii fumează împreună ţigări scurte de foi. Şi gândea cam aşa: „Desigur, acum îmi dau seama, adevărul este că m-am îndrăgostit de ea de când ne-am întâlnit prima oară, pe vapor. Nu aş fi înţeles asta atât de repede, dacă nu m-ar fi ajutat Gertrud." Nu ar fi crezut niciodată că sarcasmul poate fi de vreun folos, dar iată că de această dată a fost.

Următoarele două săptămâni nu şi-a permis să viseze. Nu mai avea nevoie să viseze, deoarece totul era de-acum limpede şi real şi hotărât. A continuat să-şi vadă de muncă, iar în momentele libere îşi amintea cum ea nu se putuse concentra la povestea lui Mats Israelson. Crezuse că este doar o legendă. Pe care el o povestise prost. Prin urmare, a început să exerseze, ca un elev ce-nvaţă o poezie pe de rost. Avea să-i spună povestea din nou, şi atunci ea va pricepe imediat, din simpla naraţiune, că totul se petrecuse aievea. Nu cerea prea mult timp. Dar era important ca el să înveţe să povestească exact aşa cum povestise şi în timpul vizitei la mină.

În 1719, a început el, oarecum temându-se ca data aceea îndepărtată să nu o plictisească, dar convins în acelaşi timp că astfel povestea căpăta autenticitate, în 1719, a început el, stând pe doc şi aşteptând cursa de întoarcere a vaporului, în mina de cupru de la Falun s-a descoperit un trup. Era vorba de un tânăr, a continuat el, urmărind linia ţărmului - Mats Israelson, care pierise în mină cu patruzeci şi nouă de ani în urmă. Acel trup, i-a informat el pe pescăruşii care inspectau nava zgomotos, se păstrase perfect. Motivul, a explicat el intrând în detalii, către belvedere, către azilul de surdomuţi şi cărămidărie, era că vaporii de acid sulfuric amestecaţi cu aramă împiedicaseră descompunerea. Au ştiut că era Mats Israelson, i-a murmurat docherului de pe dig, care tocmai prindea frânghia aruncată, deoarece a fost identificat de o bătrână care îl cunoscuse în tinereţe - a tras el concluzia în şoaptă, pradă unei insomnii crunte, în vreme ce soţia sa gemea uşor alături, iar vântul făcea să fluture perdeaua; cu patruzeci şi nouă de ani în urmă, când Mats Israelson a dispărut, acea bătrână, de-o vârstă cu el, îi era logodnică.

Apoi şi-a adus aminte cum au stat faţă în faţă, ea cu mâna pe balustradă, cu verigheta la vedere, şi i-a spus simplu:

- Mi-ar face plăcere să vizitez Falun.

Îşi imagina alte femei zicându-i: „Îmi doresc din tot sufletul să ajung la Stockholm." Sau: „Noaptea visez Veneţia." Femei impunătoare, în haine citadine de blană, interesate doar de un singur răspuns. Dar ea îi spusese doar: „Mi-ar face plăcere să vizitez Falun", iar simplitatea acelei afirmaţii îi răpise capacitatea de a-i răspunde. Făcea exerciţii, pronunţând, la fel de simplu: „Am să te duc acolo."

Se convingea pe sine că, dacă va spune corect povestea lui Mats Israelson, ea avea să repete: „Mi-ar face plăcere să vizitez Falun." Iar el va răspunde: „Am să te duc acolo." Şi atunci totul va ajunge la un deznodământ. Prin urmare prelucra povestea, pentru a o aduce la o formă care să-i placă ei: simplă, dură, adevărată. Avea să i-o spună zece minute după ce porneau la drum, în locul pe care îl considera de acum al lor, adică balustrada din faţa cabinei de clasa întâi.

Şi a mai zis încă o dată povestea, chiar înainte să ajungă la dig. Prima zi de marţi a lunii iunie. Trebuie să ţii o socoteală precisă a datelor. 1719, pentru început. Iar pentru sfârşit, prima zi de marţi a lunii iunie, anul de graţie 1898. Cerul era limpede, lacul curat, pescăruşii prudenţi, iar pădurea de pe coasta din spatele oraşului era plină de copaci la fel de drepţi şi de cinstiţi ca un bărbat. Şi ea nu a venit.

Nici bârfitorilor nu le-a scăpat că doamna Lindwall nu apăruse la întâlnirea cu Anders Bodén. Umbla vorba că avusese loc o ceartă. Alţii erau de părere că hotărâseră să se ascundă. Gurile rele se întrebau dacă un director de fabrică de cherestea, care avusese norocul să se căsătorească cu o doamnă cu pian adus din Germania, avea cu adevărat dreptul să-şi abată atenţia asupra unei neinteresante soţii de farmacist. Alţii replicau că Anders Bodén fusese dintotdeauna un nerod cu rumeguş în păr şi că, de fapt, căuta o femeie de teapa lui, după cum obişnuiesc să facă nerozii. Oricum, relaţiile conjugale nu fuseseră reluate în familia Bodén după naşterea celui de-al doilea copil. Alţii se întrebau dacă nu lansaseră cumva doar un zvon, dar tot au hotărât că, până la urmă, cea mai rea interpretare a evenimentelor este de regulă şi cea mai sigură şi, categoric, şi cea mai adevărată.

Dar bârfa a încetat, sau cel puţin a scăzut în intensitate, când s-a dezvăluit că motivul pentru care doamna Lindwall renunţase să-şi viziteze sora era că rămăsese însărcinată: familia Lindwall aştepta cel dintâi copil. Bârfitorii au apreciat situaţia drept o salvare întâmplătoare a reputaţiei lui Barbro Lindwall, aflată în pericol.

Şi cu asta basta, a gândit Anders Bodén. O uşă se deschide, şi imediat se închide la loc, înainte să ai vreme să intri. Un bărbat are tot atât control asupra destinului său cât un buştean marcat cu litere roşii, care este aruncat înapoi în torent de muncitorii

înarmaţi cu ţapine. Poate că el era exact un nerod suficient de norocos să se însoare cu o femeie care pe vremuri susţinuse duete cu Sjogren. Dar dacă aşa stăteau lucrurile, şi viaţa lui nu avea să se mai schimbe vreodată, înţelegea, în sfârşit, că nici el nu avea cum să se mai schimbe. Şi va rămâne de gheaţă şi neschimbat, ca în acest moment - nu, ca în momentul acela în care aproape se întâmplase, sau ar fi putut să se întâmple, săptămâna trecută. Nu exista nimic pe lume, nimic ce soţia, biserica sau societatea să fi putut face, care să-l împiedice să ia hotărârea: inima sa nu avea să mai vibreze niciodată.

Barbro Lindwall nu a fost convinsă de sentimentele ei faţă de Anders Bodén până nu şi-a dat seama că avea să-şi petreacă tot restul zilelor alături de soţul ei. Mai întâi a venit micul Ulf, iar apoi Karin, un an mai târziu. Axel îşi iubea la nebunie copiii, la fel şi ea. Poate că asta era suficient. Sora ei s-a mutat în nordul îndepărtat, unde creşteau murele de Laponia, cu fructele lor galbene, şi îi trimitea borcane cu gem de câte ori era sezon. Vara, ea şi Axel se plimbau cu barca pe lac. El se îngrăşase, după cum fusese prevăzut, iar copiii crescuseră. Într-o primăvară, un muncitor de la fabrica de cherestea înota prin faţa vaporului cu abur şi a fost lovit, iar apa s-a înroşit de parcă ar fi fost sfâşiat de un rechin. Un pasager de pe puntea principală a depus mărturie apoi că omul înotase susţinut până în ultima clipă. Bârfitorii sugerau că soţia victimei fusese văzută intrând în pădure cu unul din colegii lui de muncă. Se mai spunea şi că fusese beat şi făcuse un pariu că poate traversa chiar prin faţa navei. Medicul legist a tras concluzia că omul probabil asurzise din cauza apei pătrunse în urechi şi a clasat cazul în categoria imprudenţelor.

Nu suntem decât nişte cai, fiecare în boxa lui, îşi spunea Barbro. Boxele nu sunt numerotate, dar chiar si aşa ne ştim bine locul. Nu există o altă viaţă.

Dar dacă ar fi putut să-mi citească în inimă, înainte să o fac eu. Nu vorbesc cu bărbaţii aşa, nu îi ascult aşa, nu îi privesc în faţă aşa. De ce nu şi-a dat seama?

Şi prima oară când l-a revăzut, fiecare parte a unui cuplu în plimbare pe malul lacului, după slujba de la biserică, ea era gravidă, din fericire, deoarece s-ar fi trădat în zece minute, când i s-a făcut rău. În timp ce voma în iarbă, se gândea doar că altcineva ar fi fost mai potrivit s-o ţină de frunte.

Nu l-a mai întâlnit niciodată pe Anders Bodén între patru ochi; şi a avut grijă de asta. Odată, l-a văzut că urcă pe vapor înaintea ei şi s-a întors pe dig. În biserică, îl zărea uneori şi îşi imagina că îi aude vocea, separat de celelalte. La ieşire, se ascundea după Axel; acasă, îi ţinea pe copii în preajmă. Într-o zi, Axel a propus să-i invite pe Bodéni la cafea, iar ea l-a asigurat că doamna Bodén avea să se aştepte desigur la vin de Madeira şi cozonac, şi chiar dacă ar fi pus pe masă acele bunătăţi, tot s-ar fi uitat de sus: un simplu farmacist şi soţia lui, nişte venetici. Propunerea nu a mai fost repetată.

Nici nu ştia ce să gândească despre cele petrecute, nici nu avea pe cine să întrebe; căuta doar exemple asemănătoare, dar toate erau lipsite de onorabilitate şi păreau irelevante pentru situaţia ei. Nu era pregătită să îndure o suferinţă permanentă, tăcută, secretă. Odată, când a sosit gemul de mure arctice de la sora sa, a cercetat borcanul, sticla, capacul metalic, bucata rotundă de muselină, eticheta scrisă de mână, data - data! De fapt prilejul cu care se petrecuseră toate: gemul cel galben. Atunci i-a venit gândul: exact asta am făcut şi eu cu inima mea. Şi în fiecare an, când soseau borcanele din nord, îi venea în minte acelaşi gând.

La început, Anders a continuat să-i spună lucrurile pe care le ştia, în şoaptă. Uneori era ghid turistic, alteori director de fabrică de cherestea. De exemplu, putea să-i vorbească despre *Defecte ale lemnului.* „Despicătura potir" este o crăpătură naturală în interiorul unui copac, între două inele. „Despicătura în stea" apare atunci când fisurile pornesc radial. „Despicătura în inimă" există adesea la arborii bătrâni, pleacă din măduva sau din inima copacului şi ajunge până la exterior.

În anii următori, când Gertrud îl bombănea, când akvavitul punea stăpânire pe el, când privirile politicoase îi dădeau de înţeles că ajunsese cu adevărat un tip plicticos, când lacul îngheţa la mal şi se putea ţine cursa de patinaj spre Rattvik, când fiica sa a ieşit ca femeie măritată din biserică, şi i-a citit în privire mai multă speranţă decât ar fi zis că există, când au început nopţile lungi, iar inima lui aproape s-a închis, gata de hibernare, când calul său s-a oprit brusc, speriat de ceea ce simte, dar nu mai poate să vadă, când bătrânul vapor pus pe uscat într-o iarnă a fost vopsit în culori proaspete, când prietenii de la Trondheim l-au rugat să le arate mina de cupru de la Falun, şi el a fost de acord, iar apoi, când

cu o oră înainte de plecare, aflat în baie îşi vâra degetele pe gât, când vaporul îl purta dincolo de azilul de surdomuţi, când lucrurile din oraş se schimbau, când lucrurile din oraş rămâneau la fel, an după an, când pescăruşii părăseau locurile lor preferate, de lângă dig, ca să-i ţipe în cap, când arătătorul stâng a trebuit să-i fie amputat de la a doua falangă, după ce s-a rănit trăgând într-o doară de o stivă de cherestea pusă la uscat - în aceste momente, şi în multe altele, se gândea la Mats Israelson. Şi, pe măsură ce anii treceau, povestea lui Mats Israelson se transforma în mintea lui dintr-o suită de fapte limpezi - ofranda unui îndrăgostit - în ceva mai vag, dar mult mai puternic. Într-o legendă, poate - care pe ea n-ar fi interesat-o.

Ea îi spusese: „Mi-ar face plăcere să vizitez Falun" şi el nu ar fi trebuit să răspundă decât: „Am să te duc acolo." Poate dacă i-ar fi zis cu adevărat, flirtând, ca una dintre acele femei imaginare: „Îmi doresc din tot sufletul să ajung la Stockholm" sau „Noaptea visez Veneţia", şi-ar fi pus viaţa la picioarele ei, ar fi cumpărat pe loc bilete de tren, ar fi provocat un scandal, iar câteva luni mai târziu s-ar fi întors acasă beat, cerând împăcare. Dar el nu era genul, după cum nici ea nu era. „Mi-ar face plăcere să vizitez Falun" a fost un gând cu mult mai periculos decât: „Noaptea visez Veneţia."

Cu trecerea anilor, pe măsură ce copiii creşteau, Barbro Lindwall era tot mai copleşită de spaima teribilă că fiica ei ar putea să se mărite cu băiatul lui Bodén. Ar fi fost cea mai grea pedeapsă din lume, gândea ea. Iar Karin s-a apropiat de Bo Wicander, şi nimic nu a mai făcut-o să-şi schimbe hotărârea. În scurt timp, toţi copiii Bodén şi Lindwall s-au căsătorit. Axel era de-acum un bărbat gras, care respira din greu în farmacia lui, cu spaima secretă că ar putea să otrăvească pe cineva din greşeală. Gertrud Bodén încărunţise; suferise un atac cerebral şi nu mai putea să cânte la pian decât cu o mână. Barbro, la rândul ei, îşi smulsese asiduu firele albe, apoi se vopsise. Îşi păstrase silueta fără să apeleze la corset şi asta i se părea o simplă ironie a sorţii.

- Ai o scrisoare, i-a spus Axel într-o după-amiază. Stilul său era neutru. I-a înmânat hârtia. Scriitură necunoscută, ştampilă de Falun.

Dragă doamnă Lindwall, mă aflu aici, în spital. Aş vrea foarte mult să discut un anume lucru cu dumneavoastră. Aţi putea să mă vizitaţi miercuri?

Al dumneavoastră, Anders Bodén.

I-a înapoiat scrisoarea şi l-a urmărit citind.

- Ei bine? a întrebat el.

- Aş dori să vizitez Falun.

- Desigur.

„Desigur, aşa vei face, bârfitorii te-au considerat întotdeauna amanta lui; eu nu am fost niciodată sigur, însă ar fi trebuit să ghicesc, doar aşa se explică răceala ta bruscă şi toţi acei ani când ai fost absentă; desigur, desigur." Dar ea a auzit doar: „Desigur, aşa vei face."

- Mulţumesc, a spus ea. Am să iau trenul. S-ar putea să fie necesar să rămân peste noapte.

- Desigur.

Anders Bodén zăcea în pat, gândindu-se la ce trebuia să spună. În sfârşit, după atâta amar de ani - douăzeci şi trei, mai exact - şi-au văzut, unul altuia, scrisul. Acest schimb, această fulgurantă dezvăluire asupra celuilalt, era la fel de intim ca un sărut. Scrisul ei mărunt, ordonat, ca de şcolăriţă, nu trăda trecerea anilor. Atunci şi-a imaginat, în treacăt, câte scrisori ar fi putut primi de la ea.

La început a crezut că îi va spune, pur şi simplu din nou, povestea lui Mats Israelson versiunea perfecţionată. Iar ea ar fi ştiut şi ar fi înţeles. Sau nu? E drept, povestea a rămas în mintea lui în fiecare zi, vreme de peste douăzeci de ani, dar asta nu însemna neapărat că ea îşi mai aduce aminte. Ar fi putut să considere totul o strategie, sau doar un joc, iar lucrurile ar fi luat o turnură proastă.

Important era să nu-i spună că este pe moarte. Ar pune asupra ei o povară nedreaptă. Mai rău, compasiunea i-ar putea modifica răspunsul. Şi el dorea adevărul, nu o legendă. A comunicat personalului medical că îl va vizita o verişoară dragă, dar nu trebuie, în nici un caz, să afle despre situaţia bolii sale, deoarece suferă de inimă. I-a rugat să-i potrivească barba şi să-l pieptene. După plecarea lor, şi-a frecat puţină pudră de dinţi pe gingii şi şi-a ascuns mâna mutilată sub pătură.

Când a primit scrisoarea, totul i s-a părut lipsit de complicaţii; ori, dacă nu lipsit de complicaţii, cel puţin nu era nimic de discutat. Pentru prima oară, în cei douăzeci şi trei de ani, îi cerea ceva; prin urmare soţul ei, căruia îi rămăsese fidelă, trebuia să fie de acord cu această cerere. El procedase întocmai, dar din acel moment situaţia îşi pierduse claritatea. Cum trebuia să se îmbrace pentru călătorie? Nicio ţinută nu părea potrivită pentru o asemenea ocazie, nici vacanţă, nici înmormântare. La gară, omul de la bilete a repetat: „Falun", iar şeful gării i-a cercetat din priviri bagajul. Se simţea cât se poate de vulnerabilă - la un stimul oricât de neînsemnat din partea oricui, era dispusă să-şi explice viaţa, motivaţiile, virtuţile. „Mă întâlnesc cu un bărbat aflat pe moarte", avea de gând să zică. „Nu mă îndoiesc că are un ultim mesaj pentru mine." Probabil că tocmai aşa stăteau lucrurile, nu? Era pe moarte? Altfel, nu avea nicio noimă. Altfel, ar fi căutat să ia legătura cu ea atunci când ultimul dintre copiii lor plecase de acasă, când ea şi Axel nu mai aveau alte obligaţii.

Şi-a închiriat o cameră la Stadshotellet, în apropierea pieţei. Din nou, a avut sentimentul că recepţionerul îi studiază bagajul, statutul ei de femeie măritată, motivele.

- Îmi vizitez un prieten la spital, a spus ea, deşi nu-i fusese adresată nicio întrebare.

Ajunsă în cameră, a cercetat patul din fier, salteaua, şifonierul nou-nouţ. Nu mai stătuse niciodată singură într-un hotel. Acesta este locul în care vin femeile, a înţeles ea - anumite femei. Simţea cum o pândeau bârfitorii în acea clipă - singură într-o cameră cu pat. Părea uimitor că Axel o lăsase să plece. Părea uimitor că Anders Bodén o chemase fără să-i ofere nicio explicaţie.

Propria-i vulnerabilitate se deghiza în iritare. Ce căuta aici? Ce o împingea el să facă? Se gândea la cărţile pe care le citise, dezaprobate de Axel. În cărţi, existau aluzii la scene din camerele de hotel. În cărţi, perechile fugeau în lume - dar nu când unul din parteneri se afla în spital. În cărţi, erau descrise căsătorii pe patul de moarte, care-ţi topeau inima - dar nu când partenerii mai erau căsătoriţi. Şi atunci, ce avea să se petreacă? „Aş vrea foarte mult să discut un anume lucru cu dumneavoastră." *Să discut?* Era o femeie aproape de vârsta mijlocie, cu un borcan cu gem de mure de Laponia pentru un bărbat cunoscut în treacăt, cu douăzeci şi trei de ani în urmă. Ei bine, el trebuia să dea sens momentului. Era bărbat, iar ea îşi îndeplinise datoria cu vârf şi îndesat, venind aici.

Nu întâmplător rămăsese femeie măritată şi respectabilă toţi aceşti ani.

- Ai slăbit.

- Unii spun că mă prinde mai bine aşa, i-a răspuns el cu un zâmbet.

„Unii": adică „soţia mea", evident.

- Unde este soţia ta?

- Mă vizitează într-alte zile.

Ceea ce personalul din spital constată cu uşurinţă. Aha, soţia face vizite în anumite zile, iar „ea" vine când soţia nu are habar.

- Am crezut că eşti grav bolnav.

- Nu, nu, a răspuns el vesel.

Părea cu nervii foarte întinşi... da, s-ar fi putut spune, ca o veveriţă, cu priviri speriate, fugind încolo şi încoace. Trebuia să o domolească, să o aline.

- Sunt bine. Mă fac bine.

- Am crezut... Femeia a făcut o pauză. Nu, lucrurile trebuie să fie clare între ei. Am crezut că eşti pe moarte.

- Voi rezista ca un brad de pe Hokberg.

Stătea acolo, zâmbind. Barba-i fusese proaspăt aranjată, părul pieptănat elegant; de fapt, nu era pe moarte, iar nevastă-sa se afla într-alt oraş.

- Acela este acoperişul Bisericii Kristina, a continuat el.

Ea s-a răsucit pe călcâie, s-a apropiat de fereastră şi a văzut biserica. De mult, când Ulf era mic, se întorcea cu spatele întotdeauna când el dorea să-i zică un secret. Poate de asta avea nevoie şi Anders Bodén. Prin urmare a preferat să privească îndelung acoperişul de aramă strălucind în soare. În definitiv, el era bărbatul.

Tăcerea ei şi spatele întors au avut darul să-l alarmeze. Nu aşa plănuise el lucrurile. Nu reuşise nici măcar să i se adreseze cu Barbro, firesc, ca şi cum ar fi făcut asta dintotdeauna. Cum îi zisese ea odinioară? „Îmi place ca un bărbat să-mi spună ceea ce ştie."

- Biserica a fost înălţată la mijlocul secolului al XIX-lea, a început el. Nu ştiu sigur când. Nici un răspuns din partea ei. Acoperişul este făcut din cupru extras din mina de aici. Iarăşi, nici un răspuns. Dar nu cunosc dacă acoperişul a fost construit o dată cu biserica sau a fost adăugat ulterior. Am de gând să aflu, a adăugat el, încercând să pară hotărât.

În continuare, nici un răspuns. O auzea doar pe Gertrud şoptind: „Insigna de la Swedish Tourists' Union."

Barbro era acum supărată şi pe ea însăşi. Sigur că nu l-a cunoscut niciodată, niciodată nu a ştiut cu adevărat nimic despre el. Întreţinuse o simplă fantezie de adolescentă toţi aceşti ani.

- Nu sunteţi pe moarte?

- Voi rezista ca un brad de pe Hokberg.

- Prin urmare sunteţi suficient de bine ca să mă însoţiţi în camera mea de la Stadshotellet.

A rostit asta cât a putut de aspru, de dispreţuitor la adresa întregii lumi a bărbaţilor, cu ţigările lor de foi şi cu amantele, şi cu buştenii, şi cu bărbile lor înfumurate şi stupide.

- Doamnă Lindwall...

Atunci şi-a pierdut şirul. Ar fi vrut să-i spună că o iubeşte, că o iubise mereu, că se gândea la ea majoritatea... nu, tot timpul. „Mă gândesc la tine majoritatea... nu, tot timpul", asta ar fi vrut să-i spună. Iar apoi: „Te-am iubit din clipa în care te-am întâlnit pe vapor. De atunci tu ai fost sprijinul vieţii mele."

Dar iritarea ei l-a făcut să-şi piardă curajul. Îl considera un simplu seducător. Tot discursul lui pregătit avea să vină ca din partea unui seducător. Şi nici nu o cunoştea. Şi nici nu se pricepea să le vorbească femeilor. Se-nciuda că există pe lume bărbaţi cu vorba mieroasă, care ştiu ce anume să zică. Oh! Să terminăm povestea asta, a gândit el deodată, mânat de enervarea ei. Oricum, curând voi fi mort!

- Am socotit, s-a trezit el vorbind, pe ton brutal, agresiv, ca un bărbat care se tocmeşte. Am socotit, doamnă Lindwall, că mă iubiţi şi dumneavoastră.

A observat cum i se încordează umerii.

- Ah, a pronunţat ea.

Vanitatea bărbaţilor. Ce imagine falsă purtase cu ea toţi aceşti ani - o persoană responsabilă, plină de tact, de o inabilitate aproape condamnabilă să-şi prezinte cauza. În realitate, nu era decât un bărbat obişnuit, cu un comportament ca al bărbaţilor din cărţi, iar ea nu era decât o femeie obişnuită, pentru că putuse să-si închipuie că ar fi altfel.

Fără să se întoarcă spre el, i-a răspuns ca şi cum ar fi avut de-a face cu micuţul Ulf şi cu unul dintre secretele lui.

- V-aţi înşelat. Apoi s-a întors din nou cu faţa spre acest filfizon abject şi surâzător, acest bărbat care, se vedea bine, ştia

cum să ajungă în camerele de hotel. Dar vă mulţumesc - sarcasmul nu era arma ei forte, aşa că şi-a căutat o clipă cuvintele - vă mulţumesc că mi-aţi arătat unde se află azilul pentru surdomuţi.

S-a gândit să-şi ia înapoi gemul de mure, dar a hotărât că nu se face. Mai era un tren, pe care putea să-l prindă în seara aceea. O revolta ideea de a rămâne peste noapte la Falun.

Vreme îndelungată Anders Bodén nu s-a putut gândi la nimic. Urmărea doar acoperişul de aramă, cum capătă o nuanţă tot mai întunecată. Şi-a scos mâna rănită de sub pătură şi s-a folosit de ea ca să-si răvăşească părul. I-a dăruit borcanul de gem primei infirmiere care a venit la el în cameră. Unul dintre lucrurile pe care le învăţase în viaţă, şi pe care spera că se va putea bizui, era că o durere intensă alungă una mai puţin intensă. O întindere musculară dispare în înfruntarea cu durerea de dinţi, durerea de dinţi se estompează dacă îţi striveşti degetul. Spera - şi asta era unica lui speranţă acum - că durerea cancerului, durerea morţii, va alunga chinurile dragostei. Dar nu i se părea posibil.

Atunci când ţi se frânge inima, gândea el, se despică aidoma lemnului, pe toată lungimea scândurii. În primele zile petrecute la fabrică, l-a văzut pe Gustaf Olsson cum a luat o scândură zdravănă şi a bătut în ea o pană pe care a răsucit-o puţin. Lemnul s-a crăpat de-a lungul fibrei, de la un capăt la celălalt. Este tot ceea ce ai nevoie să ştii despre inimă: unde se află fibra ei. Apoi, cu o răsucire, un gest, un cuvânt, o poţi distruge.

La căderea nopţii, când trenul se apropia de lacul unde începuse totul, cu ape tot mai întunecate, pe măsură ce ruşinea şi reproşurile se mai potoleau, a hotărât să gândească totul la rece. Doar aşa poţi să ţii piept durerii: să gândeşti limpede, să fii interesat doar de ceea ce se întâmplă cu adevărat, de ceea ce ştii că este adevărat. Şi ştia acest lucru: că bărbatul pentru care în oricare moment din ultimii douăzeci şi trei de ani şi-ar fi părăsit soţul şi copiii, de dragul căruia şi-ar fi pierdut bunul nume şi locul în societate, cu care ar fi fost gata să fugă Dumnezeu ştie unde, nu este şi nu a fost niciodată vrednic de dragostea ei. Axel, pe care îl respecta, un tată bun care a avut grijă să nu le lipsească nimic, era cu mult mai vrednic de dragostea ei. Şi, cu toate astea, nu l-a iubit, deoarece cântărise totul prin prisma sentimentelor faţă de Anders Bodén. Era marea durere a vieţii ei, împărţită între lipsa de iubire

pentru un om care a meritat-o şi iubirea faţă de altul, care nu a meritat-o. Sprijinul vieţii ei, care o însoţise credincios ca o umbră, ca o oglindire în apă, nu a fost nimic mai mult de atât: o umbră, o oglindire. Nu a fost ceva real. Deşi se mândrea că are puţină imaginaţie şi nu acordă importanţă legendelor, se lăsase purtată jumătate din viaţă de un vis uşuratic. Tot ceea ce se putea spune în favoarea ei era că-şi păstrase virtutea. Dar ce fel de pretenţie o mai fi asta? Dacă ar fi fost pusă la încercare, nu ar fi rezistat nicio clipă. Gândind aşa, limpede şi în numele adevărului, ruşinea şi reproşurile reveneau cu şi mai multă violenţă. Apoi şi-a deschis nasturele de la mâneca stingă şi a desprins de la încheietură o panglică de un albastru-ofilit. Şi a lăsat-o să cadă pe podeaua vagonului.

Axel Lindwall a aruncat ţigara în vatra goală când a auzit trăsura apropiindu-se. A luat valiza din mâna soţiei sale, a ajutat-o să coboare şi i-a plătit birjarului.

- Axel, a spus ea, pe un ton de caldă afecţiune, după ce au intrat în casă, de ce fumezi întotdeauna când eu nu sunt aici?

A măsurat-o din priviri. Nu ştia ce să facă, nici ce să zică. Nu dorea să-i pună întrebări, ca să nu o împingă să mintă. Sau să spună adevărul. Se temea în egală măsură. Tăcerea a continuat. Oricum, nu putem trăi în tăcere pentru tot restul zilelor noastre, şi-a zis el, şi i-a răspuns, într-un târziu:

- Pentru că îmi place să fumez.

Ea a râs uşor. Stăteau în picioare, în faţa căminului rece, şi el încă ţinea în mână valiza, care conţinea probabil toate secretele, toate adevărurile şi toate minciunile pe care nu dorea să le audă.

- M-am întors mai curând decât am crezut.

- Da.

- Am hotărât să nu petrec noaptea la Falun.

- Da.

- Oraşul miroase a cupru.

- Da.

- Dar acoperişul Bisericii Kristina străluceşte în soare, la apus.

- Aşa am auzit si eu.

Era chinuitor să-şi vadă soţia într-o asemenea stare. I se părea uman să o lase să-i spună minciunile pe care le pregătise. De aceea şi-a permis o întrebare:

- Şi ce face... el?

- Oh, este foarte bine. Nu şi-a imaginat însă cât de absurd va suna. Adică, este în spital. Pare foarte sănătos, dar bănuiesc că lucrurile stau altfel.

- În general, oamenii care se simt foarte bine nu se duc la spital.

- Nu.

A regretat imediat ieşirea sarcastică. Un profesor le spusese cândva, în clasă, că sarcasmul este un semn de slăbiciune morală. De ce îşi amintea asta tocmai acum?

- Şi?...

Ea nu se gândise până în clipa aceea că va trebui să justifice cumva vizita la Falun; nu amănuntele, ci scopul. Îşi imaginase, înainte să plece, că la întoarcere toate vor fi profund schimbate şi că nu va mai trebui decât să explice această schimbare, oricare va fi fost ea. Tăcerea s-a aşternut între ei şi abia atunci a intrat în panică.

- Doreşte să preiei boxa lui. La biserică. Este numărul patru.

- Ştiu că este numărul patru. Acum du-te la culcare.

- Axel, a spus ea, mă gândeam, în tren, că putem îmbătrâni. Cu cât se petrece mai repede, cu atât mai bine. Cred că lucrurile sunt mai uşoare dacă eşti bătrân. Crezi că e posibil să fie aşa?

- Du-te la culcare.

Rămas singur, şi-a aprins încă o ţigară. Minciuna era atât de absurdă, încât putea fi un adevăr. Dar nu avea nicio importanţă. Dacă era o minciună, atunci adevărul era că plecase, cu mult mai pe faţă decât pe vremuri, ca să-şi viziteze iubitul. Fostul iubit? Dacă era adevărat, darul lui Bodén însemna o răsplată sarcastică din partea amantului către soţul înşelat. Genul de cadou după care gurile rele se dau în vânt şi nu-l uită niciodată.

Mâine avea să înceapă restul vieţii lui. Care urma să fie schimbată, radical schimbată, deoarece o mare parte din viaţa lui de până atunci nu a fost aşa cum crezuse. Îi mai rămâneau oare amintiri sau urme de trecut nemânjite de ceea ce tocmai se confirmase? Poate că ea avea dreptate: trebuia să încerce să îmbătrânească împreună şi să se bizuiască pe faptul că inima se căleşte, cu timpul.

- Ce-a fost asta? a întrebat infirmiera.

Începea să-şi piardă coerenţa. Ceea ce se întâmpla adesea în stadiul final.

- Se plăteşte suplimentar...
- Da?
- Se plăteşte suplimentar pentru focurile de armă.
- Focuri de armă?
- Produc ecou.
- Da?

Vocea lui repeta cu greutate propoziţia:

- Suplimentul este pentru focurile de armă... produc ecou.
- Îmi pare rău, domnule Bodén, nu ştiu despre ce vorbiţi.
- Atunci, sper că nu vei afla vreodată.

La Înmormântarea lui Anders Bodén, coşciugul său, făcut din brad alb tăiat şi uscat la o aruncătură de băţ de răscrucea oraşului, a fost aşezat în fata altarului sculptat adus din Germania în timpul Războiului de Treizeci de Ani. Preotul l-a lăudat pe directorul fabricii de cherestea, comparându-l cu un arbore înalt doborât de barda lui Dumnezeu. Nu era pentru prima oară când congregaţia auzea această figură de stil. În faţa bisericii, boxa numărul patru a rămas goală, în semn de omagiu pentru bărbatul plecat dintre cei vii. Nu exista nicio menţiune referitoare la asta în testament, iar fiul său se mutase la Stockholm. După cuvenitele consultări, boxa i-a fost atribuită căpitanului navei cu abur, un om care se evidenţiase graţie meritelor sale civice.

LUCRURI PE CARE LE ȘTII

1

- Cafea, doamnelor?

Amândouă şi-au ridicat privirea spre chelner, dar el apropiase cafetiera de ceaşca lui Merrill. După ce a terminat de turnat, şi-a îndreptat atenţia nu spre Janice, ci spre ceaşca ei. Ea a acoperit-o cu mâna. Nici după atâţia ani nu pricepea de ce americanii doreau cafea imediat ce sosea chelnerul. Cafea fierbinte, apoi suc de portocale rece, apoi altă cafea. Absolut nicio logică.

- Nu vreţi cafea? a întrebat chelnerul, ca şi cum gestul ei hotărât ar fi putut fi ambiguu.

Purta un şorţ din pânză verde, iar părul era atât de încărcat de gel, încât se vedeau toate urmele lăsate de dinţii pieptenelui.

- Am să beau ceai. Mai târziu.

- English Breakfast, Orange Pekoe, Earl Grey?

- English Breakfast. Dar mai târziu.

Chelnerul a luat-o din loc ca şi cum s-ar fi simţit ofensat, ocolind orice privire. Janice nu părea deloc surprinsă, cu atât mai puţin jignită. Erau două doamne în vârstă şi un chelner, probabil homosexual. Avea impresia că, în America, desigur, chelnerii sunt tot mai homosexuali, sau cel puţin adoptă o atitudine tot mai deschisă faţă de asta. Poate că aşa o fi fost dintotdeauna. Probabil că, în definitiv, o fi şi o cale prielnică de a face cunoştinţă cu oameni de afaceri singuratici. Dacă presupunem că şi oamenii de afaceri sunt homosexuali, la rândul lor, ceea ce nu e neapărat adevărat, recunoştea ea.

- Îmi place cum arată oul-ochi, a spus Merrill.

- Ou-ochi îmi sună bine.

Chiar dacă Janice era de acord, nu trebuia să-şi comande asta. După părerea ei, oul-ochi era pentru prânz, nu pentru mic dejun. În meniul acesta găseai o mulţime de alte lucruri nepotrivite pentru micul dejun, conform codului ei: clătite de casă, napolitane, peşte arctic. Peşte la micul dejun? Nu îl considerase niciodată un lucru prea normal. Lui Bill îi plăceau scrumbiile afumate, dar nu-l lăsa să mănânce decât atunci când locuiau la hotel. Împuţeau toată bucătăria, aşa-i spunea. Şi îţi veneau pe gât toată ziua. Ceea ce era în bună parte, dar nu întru totul, problema lui, şi totuşi... Fusese un subiect de controversă între ei.

- Bill se dădea în vânt după scrumbii, a spus ea drăgăstos.

Merrill i-a aruncat imediat o privire, întrebându-se dacă nu-i scăpase cumva o etapă logică din conversaţie.

- Desigur, tu nu l-ai cunoscut pe Bill, a continuat Janice, ca şi cum ar fi fost o necuviinţă din partea lui Bill - pentru care acum îşi cerea iertare - să moară înainte de a o fi putut cunoaşte pe Merrill.

- Draga mea, a asigurat-o Merrill, în cazul meu este Tom, Tom încolo, Tom încoace, trebuie să mă opreşti, altfel o iau razna.

S-au concentrat din nou asupra meniului, acum, când abia se stabiliseră întrucâtva condiţiile în care avea să se desfăşoare micul dejun.

- Noi ne-am dus să vedem *The Thin Red Line,* a continuat Janice. Ne-a plăcut foarte mult.

Merrill se întreba cine ar putea fi acel „noi". „Noi" însemnase probabil „Bill şi cu mine", la un moment dat. Acum, la cine oare s-o mai referi? O fi o simplă obişnuinţă? Poate că Janice, chiar şi după trei ani de văduvie, nu suporta să se întoarcă la „eu".

- Mie nu mi-a plăcut, a răspuns Merrill.

- Oh. Janice a aruncat o privire piezişă în meniu, ca şi cum ar fi căutat o sugestie. Noi l-am considerat un film foarte bine făcut.

- Da. Dar mie mi s-a părut, ei bine, plicticos.

- Nouă nu ne-a plăcut *Little Voice,* a replicat Janice, ca pe o concesie.

- Vai, eu l-am *adorat.*

- Ca să-ţi spun adevărul, nu ne-am dus decât să-l vedem pe Michael Caine.

- Vai, l-am *adorat.*

- Crezi că a luat Oscarul?

- Michael Caine? Pentru *Little Voice?*

- Nu, vreau să zic... în general.

- În general? Cred că da. După atâţia ani de actorie...

- După atâţia ani, da. De acum, trebuie să fie la fel de bătrân ca noi.

- Crezi?

Merrill considera că Janice vorbeşte prea mult despre bătrâneţe. Poate pentru că era atât de europeană.

- Dacă nu este acum, va fi în curând, a reluat Janice. S-au gândit amândouă puţin, apoi au izbucnit în râs. Nu că Merrill ar fi consimţit, chiar dacă acceptase gluma. Asta era situaţia cu stelele de cinema, reuşeau să nu îmbătrânească într-un ritm normal. Fără nicio legătură cu operaţiile estetice. Reuşeau, nu se ştie cum, să

rămână la vârsta pe care o aveau când i-ai văzut pentru prima oară. Chiar şi dacă începeau să interpreteze personaje mature, tot nu credeai cu adevărat; îi considerai în continuare tineri, interpretând personaje mature - adesea fără a fi prea convingători.

Merrill o îndrăgea pe Janice, dar o considerase mereu puţin şleampătă. Se încăpăţâna să poarte nuanţe de gri, verde-pal şi bej, iar părul şi-l lăsase cu şuviţe cărunte, ceea ce nu o avantaja deloc. Era atât de natural, încât ai fi zis că-i fals. Chiar şi eşarfa aceea lată, prinsă de umăr într-o postură eroică, era tot verde-cenuşiu, pentru numele lui Dumnezeu! Şi, cu siguranţă, nu se potrivea cu pantalonii; în nici un caz cu pantalonii aceia. Păcat. Trebuie să fi fost o femeie drăguţă, pe vremuri. Nu vreo frumuseţe, desigur. Doar drăguţă. Ochi atrăgători. Ei, destul de atrăgători. Nici nu făcea nimic ca să-i scoată în evidenţă.

- E îngrozitor ce se petrece în Balcani, a spus Janice.

- Da.

Merrill încetase de mult să mai citească paginile acelea din *Sun-Times.*

- Miloşevici trebuie să primească o lecţie.

- Nu ştiu ce să cred.

- Sârbii nu-şi schimbă niciodată năravul.

- Nu ştiu ce să cred.

- Mi-aduc aminte de München.

Aici discuţia părea să intre într-un blocaj. Janice pronunţase de nenumărate ori în ultima vreme „mi-aduc aminte de München", deşi ceea ce trebuia să se înţeleagă, de fapt, era că, în copilăria ei, îi auzise probabil pe cei mari referindu-se la München ca la o trădare ruşinoasă, petrecută cam în acea perioadă. Dar nu mai merita explicaţii, care ar fi ştirbit din forţa declaraţiei.

- Aş putea să comand numai cereale şi pâine neagră, prăjită.

- Asta comanzi de obicei, a scos Merril în evidenţă, dar nu nervos, ci mai degrabă ca pe un fapt care trebuie tratat cu indulgenţă.

- Da, însă mi-ar plăcea să cred că aş putea comanda şi altceva.

Apoi, de câte ori se gândea la cereale, trebuia să-şi amintească şi de molarul care i se mişcă.

- Ei bine, cred că o să-mi iau un ou-ochi.

- Asta-ţi comanzi de obicei, a răspuns Janice.

- Ouăle te constipă, scrumbiile îţi vin pe gât, clătitele nu sunt pentru micul dejun.

- Vrei tu să-i faci semn?

Asta e Merrill. Întotdeauna sosește prima și alege locul din care nu poţi prinde privirile chelnerului decât dacă îți sucești gâtul. Lui Janice nu-i rămânea decât să fluture din mână de câteva ori și să încerce să-şi ţină firea când băiatul avea alte priorităţi. La fel de neplăcut ca atunci când încerci să oprești un taxi. În zilele noastre, pur și simplu nu te mai bagă în seamă, și-a zis ea.

2

Se întâlneau aici, în sala de mic dejun de la Harborview, printre oameni de afaceri grăbiţi şi turişti leneşi, în prima marţi a fiecărei luni. Pe ploaie sau soare, spuneau. Pe furtună sau inundaţie. De fapt, s-a întâmplat şi mai rău de atât - operaţia de şold suferită de Janice şi călătoria necugetată făcută de Merrill în Mexic, împreună cu fiica ei. Cu aceste excepţii, s-au întâlnit cu regularitate în ultimii trei ani.

- Puteţi să-mi aduceţi ceaiul acum, a cerut Janice.

- English Breakfast, Orange Pekoe, Earl Grey?

- English Breakfast.

S-a pronunţat cu asemenea vioiciune nervoasă, încât chelnerul a încetat să mai controleze masa din priviri. S-a scuzat, întrucâtva, cu o clătinare nehotărâtă din cap.

- Am venit, a promis el, punându-se în mişcare.

- Crezi că are înclinaţii perverse?

Dintr-un motiv necunoscut, Janice ocolise dinadins o expresie modernă, deşi efectul era şi mai acut.

- Nici că-mi pasă, a răspuns Merrill.

- Nici mie nu-mi pasă. Mai ales la vârsta mea. Oricum, sunt chelneri foarte buni. Dar tot nu suna foarte bine, şi a adăugat: aşa spunea Bill.

Bill nu spusese nimic de felul acesta, din câte îşi amintea, dar susţinerea lui postumă era utilă, într-o situaţie de confuzie.

S-a uitat peste masă la Merrill, care purta o jachetă vişinie peste o fustă violetă. La rever avea o broşă aurie, suficient de voluminoasă ca să pară o sculptură de mici dimensiuni. Părul, tăiat scurt, era de un galben-pai incert - ceea ce-i dădea un aer aparent nepăsător şi lipsit de convingere; mesajul coafurii: asta-i ca să-ţi aducă aminte că am fost odată blondă - sau oarecum blondă. Mai mult un stimulent de memorie decât o culoare de păr, gândea Janice. Păcat de Merrill: nu părea să-şi dea seama că, după o anumită vârstă, femeile nu mai pot pretinde că sunt ceea ce au fost odată. Că trebuie să se încline în faţa timpului. Se cade să te retragi în discreţie, în demnitate. Dar Merrill era americancă, probabil de aceea respingea asta.

În afara văduviei, cele două mai aveau în comun şi pantofii din piele de căprioară, cu talpă plată şi profil antiderapant

pronunţat. Janice îi descoperise într-un catalog de comandă prin poştă şi fusese surprinsă când Merrill îşi dorise şi ea o pereche. Erau foarte buni pentru pavelele umede - Janice mai folosea încă acest termen - iar aici, în Pacificul de Nord-Vest, ploua extrem de mult. I se spunea mereu că asta trebuie să-i aducă aminte de Anglia, iar ea zicea întotdeauna „da", având însă în minte „nu".

- Adică, era de părere că n-ar trebui să fie admişi în forţele armate, dar nu avea prejudecăţi.

Ca răspuns, Merrill a străpuns oul.

- Lumea se purta mult mai discret în ceea ce priveşte chestiunile personale, când eram tânără.

- Şi eu, s-a grăbit Janice. Vreau să zic, când eram şi eu tânără. Ceea ce s-a petrecut cam în acelaşi timp. Merrill i-a aruncat o privire, iar Janice, simţind mustrarea, a adăugat: Deşi, desigur, într-o cu totul altă parte de lume.

- Tom zicea mereu că poţi să-ţi dai seama după felul cum merg. Nu că aş fi preocupată de asta.

Dar Merrill căzuse pe gânduri.

- Cum merg?

Punând această întrebare, Janice s-a simţit purtată înapoi în adolescenţa ei, înainte de căsătorie.

- Ei, ştii tu, a lămurit-o Merrill.

Janice a urmărit-o pe Merrill înghiţind o bucată de ou. Dacă făcuse o aluzie, nu-şi imagina în ce fel ar trebui să o interpreteze. Nu remarcase felul în care mergea chelnerul lor.

- Nu ştiu, a spus, cu sentimentul că ignoranţa ei este vinovată, aproape infantilă.

„Cu mâinile depărtate de corp", a fost Merrill la un pas să-i zică. Însă, în ciuda obiceiului, şi-a răsucit capul şi a strigat, surprinzându-i pe amândoi:

- Cafea!

Poate a făcut-o demonstrativ. Când a revenit la vechea poziţie, îşi recăpătase din nou calmul.

- Tom a luptat în Coreea, a continuat ea. A primit şi medalie.

- Şi Bill al meu a fost în Serviciul Naţional. Ei, pe atunci toată lumea era obligată la asta.

- Era atât de frig, încât imediat ce-ţi puneai cana cu ceai pe jos se transforma într-o masă de gheaţă maronie.

- La Suez nu a participat. Era în forţele de rezervă, dar nu l-au mobilizat.

- Era atât de frig, încât mai întâi trebuia să ţii lama în apă caldă ca să te poţi bărbieri.

- S-a simţit cât se poate de bine. Bill era un om sociabil.

- Era atât de frig, încât dacă puneai mâna pe tanc, îţi rămâneau degetele lipite de tablă.

- Probabil mai sociabil decât mine, ca să spunem adevărul.

- Îngheţa până şi benzina. Da, benzina.

- A fost o iarnă grea în Anglia. Imediat după război. '46, cred, sau poate '47.

Merrill simţea că-şi pierde răbdarea. Ce legătură exista între suferinţele lui Tom al ei şi o perioadă rece din Europa? Păi, chiar aşa.

- Cum sunt cerealele tale? s-a interesat ea.

- Cam tari. Am molarul acela cu probleme. Janice a cules o alună din farfurie şi a bătut-o pe o latură. Seamănă puţin cu un dinte, nu-i aşa? Şi a chicotit uşor, enervând-o şi mai tare pe Merrill. Ce părere ai despre implanturile astea?

- Tom avea toată dantura intactă, când a murit.

- Şi Bill la fel.

Era departe de adevăr, dar altfel ar fi avut senzaţia că nu îi ia apărarea.

- Nici sapa nu o puteau vârî în pământ, ca să-şi îngroape morţii.

- Cine?

Sub privirile lui Merrill, Janice încerca să iasă din impas: Da, sigur că da. Simţea cum o cuprinde panica.

- Ei, presupun că nu are nicio importanţă, într-un fel.

- În ce fel?

- *Ei, nimic.*

- În ce fel?

Merrill repeta pentru ea şi pentru toţi ceilalţi - ei înseşi şi celorlalţi - că, deşi detestă să se contrazică şi să se enerveze, îi place în schimb să pună lucrurile la punct.

- Unde... cum să spun... oamenii care urmau să fie îngropaţi... dacă era aşa de frig... mă înţelegi ce vreau să spun.

Merrill înţelegea foarte bine, dar prefera să rămână implacabilă.

- Un adevărat soldat îşi îngroapă întotdeauna morţii. S-ar cuveni să ştii asta.

- Da, a spus Janice, amintindu-şi de *The Thin Red Line,* dar nedorind să aducă asta în discuţie.

Ciudat cum Merrill prefera să se comporte ca văduva unui militar de rang superior. Janice ştia că Tom fusese recrutat. De fapt, Janice cunoştea chiar mai multe lucruri despre el. Ce se spunea în toată universitatea. Şi ceea ce văzuse cu propriii săi ochi.

- Desigur, nu l-am întâlnit niciodată pe soţul tău, dar toată lumea avea aşa o părere bună despre el.

- Tom era minunat, a murmurat Merrill. A fost un mariaj din dragoste.

- Era deosebit de popular, toată lumea mi-a zis.

- Popular?

Merrill a repetat cuvântul, ca şi cum ar fi fost cât se poate de nepotrivit în circumstanţele date.

- Oamenii spuneau.

- Trebuie să înfrunţi viitorul, a hotărât Merrill. Priveşte-l drept în faţă. Este singura soluţie.

Tom îi sugerase asta când era pe moarte. E mai simplu să înfrunţi viitorul decât trecutul, gândea Janice. Oare chiar nu avea habar? Janice şi-a amintit o scenă neaşteptată urmărită prin geamul de la baie - în spatele unui gard viu, un bărbat cu obrajii roşii deschizând fermoarul pantalonilor, o femeie întinzând mâna, bărbatul trăgând-o de cap, femeia refuzându-l, o ceartă în pantomimă, în timp ce vârtejul petrecerii se dezlănţuia undeva, mai jos, bărbatul apucând-o de gât, trăgând-o în jos, femeia scuipându-i mândria, bărbatul pălmuind-o, totul în vreo douăzeci de secunde - medalion de desfrâu şi mânie - despărţindu-se apoi, eroul din război şi soţul perfect şi faimosul crai universitar trăgându-şi fermoarul la loc, cineva încercând uşa toaletei, Janice croindu-şi drum spre parter, cerându-i lui Bill să o ducă acasă fără întârziere, Bill comentând ceva despre culoarea din obrajii ei şi despre un pahar sau două în plus, în contul neatenţiei lui, Janice repezindu-l odată aflaţi în maşină, apoi cerându-şi scuze. Ani la rând s-a chinuit să uite acea scenă, alungând-o din minte, ca şi cum Bill şi cu ea ar fi fost implicaţi într-un mod oarecare. Apoi, după ce Bill dispăruse, iar ea o întâlnise pe Merrill, exista un nou motiv pentru care să încerce să uite.

- Toţi ziceau că n-am să mă consolez niciodată. Merrill i se părea monstruos de vanitoasă. Ăsta-i adevărul. N-am sa mă consolez *niciodată.* A fost un mariaj din dragoste.

Janice şi-a pus unt pe pâinea prăjită. Cel puţin aici nu-ţi aduceau pâinea gata unsă, aşa cum făceau într-alte locuri - alt obicei american cu care nu se putea obişnui. A încercat apoi să deschidă capacul unei cutiuţe cu miere, însă încheietura ei nu era destul de puternică. A urmat jeleul de mure, dar tot zadarnic. Merrill părea să nu bage de seamă. Şi Janice şi-a oferit un triunghi de pâine prăjită, fără nimic deasupra.

- Bill nu s-a uitat la nicio altă femeie, vreme de treizeci de ani.

Ostilitatea creştea în Janice ca o râgâială. În general prefera să fie de acord cu partenerii de conversaţie şi încerca să se facă agreabilă, dar uneori tensiunea demersului o împingea să spună lucruri care o luau prin surprindere. Nu lucrurile în sine, ci faptul că le pronunţa. Şi când şi-a dat seama că Merrill nu-i va răspunde, s-a simţit obligată să insiste: Bill nu s-a uitat la nicio altă femeie, vreme de treizeci de ani.

- Sunt sigură că ai dreptate, draga mea.

- Când a murit, m-am simţit pierdută. Cât se poate de pierdută. Era ca şi cum viaţa mea se sfârşise. Ceea ce chiar s-a întâmplat. Încerc să nu mă lamentez, să mă distrez, să-mi abat gândul ar fi un termen mai potrivit, dar ştiu că asta mi-este soarta. Am avut parte de viaţa mea, pe care am înmormântat-o.

- Tom îmi spunea că e suficient să mă vadă intrând în cameră ca să-i tresară inima de bucurie.

- Bill nu a uitat niciodată aniversarea căsătoriei noastre. Nici măcar o dată, în treizeci de ani.

- Tom obişnuia să facă prilejul extraordinar de romantic. Plecam să ne petrecem sfârşitul de săptămână în munţi, şi rezerva cabana sub nume fals. Eram de exemplu Tom şi Merrill Humphreys sau Tom şi Merrill Carpenter sau Tom şi Merrill Delivio, şi o ţineam aşa până la sfârşitul week-end-ului, iar la plecare plăteam cu bani gheaţă. Astfel era mai... palpitant.

- Odată, Bill s-a prefăcut că a uitat. Nicio floare de dimineaţă, şi m-a anunţat că va lucra până târziu, prin urmare va gusta ceva la birou. Am încercat să nu mă gândesc la asta, dar eram amărâtă, ca mai apoi, după-amiază, să primesc un telefon de la o firmă de închiriat maşini ca să verifice: trebuia să mă ia la 19,30, să mă

aducă la Casa Franceză. Poţi să-ţi dai seama? A plănuit totul în aşa fel încât să fiu prevenită cu câteva ore mai devreme. Şi reuşise să-şi ia cel mai bun costum, fără ca eu să observ, ca să se poată schimba. Ce *seară* a fost aceea! Ah!

- Întotdeauna făceam un efort înainte de a merge la spital. Îmi spuneam: Merrill, indiferent cât de tare îţi vine să te compătimeşti, ţine-te tare şi gândeşte-te că trebuie să arăţi demnă să trăiască pentru tine. Am ajuns să cumpăr şi haine noi. Zicea: „Draga mea, nu-i aşa că nu am mai văzut asta până acum?" şi apoi îmi zâmbea.

Janice dădea din cap, imaginându-şi scena diferit: craiul universitar, pe patul de moarte, văzând cum nevastă-sa cheltuieşte bani ca să fie pe placul unui succesor. De îndată ce i-a venit gândul s-a ruşinat şi s-a grăbit să povestească:

- Bill zicea că dacă există o cale de a-mi trimite un mesaj - după aceea - el o va găsi. Va reuşi să ajungă cumva până la mine.

- Medicii mi-au spus că n-au mai văzut pe cineva rezistând cu asemenea îndârjire. Îi lăudau curajul. Iar eu le-am explicat că avea o inimă de viteaz.

- Şi dacă ar încerca să-mi transmită un mesaj, s-ar putea să nu fiu în stare să recunosc forma în care soseşte la mine. Mă consolez cu acest gând. Deşi ideea că Bill se străduieşte şi vede că nu înţeleg este de nesuportat.

„Acum iar o să înceapă cu porcăria aia cu reîncarnarea", şi-a zis Merrill. Cum ne întoarcem cu toţii sub formă de veveriţe. Ascultă, fetiţo, bărbatul tău nu numai că este mort, dar când era viu mergea cu mâinile depărtate de corp, înţelegi unde bat? Nu, probabil că nu înţelegi. Bărbatul tău era cunoscut în universitate drept micuţul poponar britanic de la administraţie - aşa-i mai limpede? Era un muist, eşti mulţumită? Nu că ar fi avut de gând să-i mărturisească vreodată lui Janice. Cu mult prea delicată situaţia. S-ar fi prăbuşit sub povara noutăţii.

Ce straniu. Taina îi conferea lui Merrill un sentiment de superioritate, nu şi de putere, însă. Cineva trebuie să se ocupe de ea acum, că poponarul ăla de bărba-său s-a dus, şi se pare că tu te-ai oferit voluntară pentru treaba asta, Merrill. Uneori simt cum îmi ies din fire, dar Tom ar fi vrut cu siguranţă ca tu să o scoţi la liman.

- Mai doriţi cafea, doamnelor?

- Aş vrea un ceai proaspăt, te rog.

Janice se aştepta să i se ofere din nou posibilitatea de a alege între English Breakfast, Orange Pekoe sau Earl Grey. Dar chelnerul s-a mulţumit să ia cu el ceainicul miniatural, pentru o singură ceaşcă, pe care americanii, în mod straniu, o considerau suficientă pentru ceaiul de dimineaţă.

- Ce-ţi face şoldul? s-a interesat Merrill.

- Oh, mi-este mult mai uşor acum. Sunt bucuroasă că am făcut operaţia.

La întoarcerea chelnerului, Janice s-a uitat la ceainic şi a pronunţat tăios:

- Vroiam proaspăt.

- Vă rog?

- Spuneam că vreau ceai proaspăt. Nu apă fierbinte.

- Vă rog?

- Ăsta, a spus Janice, apucând eticheta galbenă care atârna de sub capacul ceainicului, este acelaşi *teabag,* cel vechi!

Si s-a holbat la tânărul arogant, cu adevărat scoasă din fire.

După aceea, s-a tot întrebat de ce băiatul se arătase ofensat, iar Merrill izbucnise într-un râs nebun, dar a ridicat ceaşca de cafea şi a închinat-o spre ea:

- În sănătatea ta, dragă.

Janice a ridicat şi ea ceaşca goală şi au ciocnit - un clinchet gol, fără ecou.

3

- Este omul potrivit când ai probleme cu genunchii. Şi a condus din nou doar după două zile.

- Foarte repede, a spus Merrill.

- L-am văzut pe Steve de curând.

- Şi?

- Nu-i prea bine.

- Inima, nu?

- Şi este mult prea gras.

- Asta nu-i bine niciodată.

- Crezi că există o legătură între inimă şi inimă?

Merrill a clătinat din cap, zâmbind. Aşa o creatură nostimă şi ciudată, micuţa Janice. Niciodată nu ştii în ce direcţie o s-o apuce.

- Nu prea te înţeleg, Janice.

- Ah, crezi că poţi să faci un atac de cord din iubire?

- Nu ştiu. Ştiu în schimb altceva ce poate provoca un atac de cord, a continuat ea, după un moment de gândire.

Janice s-a arătat pusă în încurcătură.

- Nelson Rockefeller, a continuat Merrill.

- Ce are el de-a face cu asta?

- Aşa a murit.

- Cum a murit, adică?

- S-a spus că a lucrat până târziu la o carte de artă. Eu nu am crezut nicio secundă chestia asta.

A aşteptat apoi să se asigure că Janice înţelesese poanta.

- Lucrurile pe care le ştii tu, Merrill. Şi lucrurile pe care le ştiu şi eu.

-Da, lucrurile pe care le ştiu.

Janice şi-a împins farfuria deoparte, ca să-şi facă loc pentru coate. Un bol de cereale plin pe jumătate şi pâine prăjită. Două ceşti de ceai. Lichidele pe care le consuma îi traversau atât de repede organismul, de o vreme. Apoi a privit-o peste masă pe Merrill, cu faţa ei acvilină si părul turtit, neconvingător. Era prietena ei.

Şi pentru că era prietena ei, Janice avea să o protejeze de ceea ce ştia despre bărba-său ăla îngrozitor. Bine că nu s-au întâlnit decât după ce rămăseseră văduve; Bill l-ar fi detestat pe Tom.

Da, era prietena ei. Şi totuşi... Nu cumva era mai degrabă o aliată? Aşa cum a fost cu mult timp în urmă, la început. Cât eşti copil, consideri că ai prieteni, când de fapt nu ai decât aliaţi - persoane care sunt de partea ta, care îţi asigură ocrotirea până ce creşti. Apoi - în cazul ei - se retrag şi iată-te om matur, şi Bill, şi copiii, şi copiii plecând de acasă şi moartea lui Bill. Şi, pe urmă? Pe urmă ai din nou nevoie de aliaţi, care să-ţi asigure ocrotirea până ce mori. Aliaţi care să-şi aducă aminte de München, să-şi aducă aminte de filmele vechi, care rămân cele mai bune, chiar dacă te străduieşti să-ţi placă şi cele noi. Aliaţi care te ajută să înţelegi un formular de declarare a veniturilor şi să deschizi cutiuţele cu gem. Aliaţi care sunt la fel de preocupaţi de bani, chiar dacă suspectezi că unii au mai mulţi decât lasă să se ştie.

- Ai auzit, a zis Merrill, că depunerea la Stanhopes s-a dublat?

- Nu, cât este acum?

- O mie pe an. Plecând de la cinci sute.

- Ei, altfel arată foarte bine. Dar camerele sunt extrem de mici.

- Sunt mici peste tot.

- Şi voi avea nevoie de două dormitoare. Neapărat două dormitoare.

- Oricine are nevoie de două dormitoare.

- Camerele de la Norton sunt mari. Şi în centru.

- Dar ceilalţi locatari sunt plicticoşi, aşa am auzit.

- Si eu.

- Nu-mi place Wallingford.

- Nici mie nu-mi place Wallingford.

- S-ar putea ca Stanhope să rămână unica soluţie.

- Dacă dublează depunerea iniţială, aşa cum au făcut, nu poţi fi sigură că nu dublează şi preţul, imediat după ce te-ai mutat la ei.

- Au o combinaţie foarte bună unde se află Steve. Îţi cer să afişezi un anunţ în care să precizezi în ce fel te poţi face de folos: să duci pe cineva cu maşina la spital sau să repari un raft sau dacă te pricepi la formularele Administraţiei Financiare.

- Mi se pare o idee bună.

- Câtă vreme nu te face prea dependent de alţii.

- Asta-i o idee proastă.

- Nu-mi place Wallingford.

- Nu-mi place Wallingford.

Şi a avut loc un schimb de priviri, într-o armonie.

- Chelner, poţi să împarţi nota?

- Ei, putem să o împărţim pe din două, Merrill.

- Dar eu am comandat şi ou.

- Ei, asta-i o prostie. Este suficient? a întrebat Janice întinzând o bancnotă de zece dolari.

- Ar fi doisprezece, dacă împărţim egal.

Tipic pentru Merrill. Tipic pentru afurisita de Merrill. Cu toţi banii lăsaţi de craiul universitar. O mie de dolari doar ca să fie pe lista de aşteptare este o nimica toată pentru ea. Pe deasupra, mai comandase *şi* suc, nu numai ou. Dar Janice şi-a deschis portmoneul, a scos două bancnote de câte un dolar şi s-a mulţumit să zică:

- Da, împărţim pe din două.

IGIENĂ

„Corect, asta-i treaba, băiete!” Rucsacul era bine plasat între scaune, iar haina de ploaie împăturită alături. Biletul, portofelul, trusa de voiaj, prezervativele, lista de însărcinări pe care trebuia să o rezolve. Afurisita de listă. Când trenul s-a pus în mişcare, a rămas cu privirea aţintită înainte. N-avea porniri sentimentale: geam coborât, batistă fluturată, lacrimă în colţul ochiului. E drept că oricum nu putea să coboare geamul, îi rămânea doar să stea în vagonul acela ca pentru vite, cu alţi proşti bătrâni, pe bilete ieftine şi să se holbeze ca prin vitrină. Şi chiar dacă s-ar fi holbat, Pamela tot nu se afla acolo. Ea se afla acum în parcare, frecând jantele de bordura din beton, încercând să aducă Astra cât mai aproape de automatul de tichete. Se plângea întotdeauna că bărații care au proiectat sistemul de bariere nu au ţinut seama că femeile au braţe mai scurte decât ei. Iar el îi spunea mereu că asta nu reprezintă nicio scuză ca să se frece de bordură, şi dacă vezi că tot nu ajungi, poţi să şi cobori, femeie! Oricum, în momentul respectiv se afla cu siguranţă în parcare, chinuind o anvelopă, în chip de contribuţie personală la bătălia dintre sexe. Şi rămăsese în parcare pentru că nu avea nici un chef să constate că el nu se uită la ea din tren. Iar el nu se uita la ea din tren pentru că ea insista mereu să adauge câte ceva pe afurisita de listă chiar în ultima clipă, fir-ar să fie!

Potrivit listei, trebuia să aducă brânză Stilton de la Paxton. Diverse cupoane de bumbac, ace, fermoare şi nasturi. Garnituri din cauciuc pentru borcane. Pudră necompactată Elizabeth Arden. Cât mai fină. Dar în fiecare an mai era ceva de care-şi amintea cu treizeci de secunde înaintea plecării, ceva care să-l oblige să tropăie prin tot oraşul după cai verzi pe pereţi. Să găseşti un vas nou din sticlă în locul celui spart - mai direct, cel pe care tu, maiorul Jacko Jackson, retras din serviciul activ, sau mai degrabă fost în retragere, în prezent supus judecăţii curţii ei marţiale, l-ai făcut ţăndări în chip premeditat, după ce ai tras din greu la măsea. Zadarnic să-i explici că genul acela de vas ieşise din fabricaţie încă înainte să fie achiziţionat, de la un magazin cu obiecte la mâna a doua. Anul acesta, tema era: „Te duci la John Lewis, pe Oxford Street, şi vezi dacă nu au bolul pentru aparatul de mixat salata, care s-a făcut ţăndări când a fost scăpat pe jos de ştim-noi-cine, pentru că mecanismul funcţionează încă foarte bine, şi s-ar putea să vândă separat vasul exterior.” Şi chiar acolo, în parcare, scosese la iveală cu repeziciune maşinăria respectivă, ca să o ia cu el, să nu

cumpere cumva o dimensiune greşită sau cine mai ştie ce. Apoi a încercat să i-o îndese în rucsac. Aahhh!

Cu toate astea, făcea cafea bună, trebuia să recunoască. A pus termosul pe măsuţă şi a desfăcut poleiala pachetului de biscuiţi. Biscuiţi cu cremă. Biscuiţii cu cremă ai lui Jacko. Şi acum îi venea în minte aceeaşi veche expresie. O fi bine, o fi rău? Eşti atât de tânăr pe cât te simţi, ori atât de bătrân pe cât arăţi? Asta e marea întrebare a momentului. Şi poate singura. Şi-a turnat puţină cafea şi a ronţăit un biscuit. Peisajul englez blând, familiar, verde-cenuşiu l-a calmat, apoi l-a înveselit. Oi, vaci, un copac cu frunzişul înfoiat, ca o coafură. Un canal lenevind multă vreme prin preajmă. Sergent-major, dă-i canalului o misiune! 'Ţeles, *s'trăiţi!*

Era cât se poate de mulţumit de cartea poştală aleasă anul ăsta. O sabie ceremonială în teacă. O subtilitate, gândea el. Trecuse vremea când îi trimitea vederi cu tunuri şi scene din bătălii faimoase ale Războiului Civil. Ei, atunci era mai tânăr. *Dragă Babs, servim prânzul pe 17 luna curentă. Să fii disponibilă după-amiază. Al tău, pentru eternitate, Jacko.* Cât se poate de direct. Niciodată nu folosea plic pentru asemenea ocazii. Normele de camuflaj, secţiunea 5b, art. 12: inamicul va detecta cu greu lucrurile plasate chiar în câmpul său vizual. Nu se străduia nici măcar să meargă până în Shrewsbury. Arunca pur şi simplu cartea poştală în cutia din satul lor.

Eşti atât de tânăr pe cât te simţi, ori atât de bătrân pe cât arăţi? Controlorul de bilete sau inspectorul, sau managerul trenului sau cum i-or mai zice acum nu l-a învrednicit nici măcar cu o privire. Pentru el nu era decât un cetăţean în vârstă, plecat în excursie dus-întors la mijloc de săptămână - un individ de la care nu se putea aştepta să-i facă probleme, nu-i stârnea interesul, un zgârciob cu cafea adusă de-acasă. Adevărat. Pensia nu mai avea tot atâta valoare ca la început. Renunţase de mult să mai cotizeze la club. În afară de masa festivă anuală a regimentului, nu mai avea de ce merge la oraş, doar dacă îl supărau dinţii şi nu putea să aibă încredere în felcerul local. Era mult mai raţional să stai la o pensiune de lângă gară, cu micul dejun inclus. Dacă-ţi puneai burta la cale cum se cuvine la micul dejun şi reuşeai să-ţi tragi deoparte şi un cârnat, te puteai descurca toată ziua. La fel şi vinerea, şi cu asta ieşeai la capăt până ajungeai acasă. Înapoi la bază. Raportând îndeplinirea misiunii, cu mixerul de salată pus la punct şi în ordine, *s'trăiţi, doamnă!* Nu, la asta nu dorea să se gândească de pe

acum. Era concediul lui anual. Cele două zile de permisie, numai ale lui. Avea să se tundă, conform listei. Avea să-şi dea haina la curăţat, conform listei. Un om obişnuit, cu aşteptări şi plăceri obişnuite. Chiar dacă aceste plăceri nu mai erau atât de intense ca altădată. Erau diferite, să spunem. Pe măsură ce îmbătrâneşti, încep să te lase balamalele. Nu mai poţi s-o ţii lunga cu băutura, ca-n tinereţe. Prin urmare bei mai puţin, te bucuri mai tare si totul se încheie cu-n cap la fel de mare si greu ca pe vremuri. Ei, cam aşa stăteau lucrurile, în principiu. Nu funcţionau perfect, desigur. La fel a fost şi cu Babs. Cât de bine şi-aduce aminte de prima dată, acum o groază de ani. Se descurcase nemaipomenit, ţinând seama în ce hal era. Şi încă un lucru remarcabil: indiferent cât de mare ar fi avut capul, onorabilul membru părea să nu fie deloc afectat. De trei ori la rând. Cotoi bătrân ce eşti, Jacko! Prima oară de bun-venit, a doua pe bune şi apoi încă o dată, de rămas-bun. Păi, altfel de ce s-ar mai vinde prezervativele în pachete de câte trei? Pentru unii reprezenta provizia pe o săptămână, fără discuţie, dar atunci când te păstrai aşa bine, ca el...

E-adevărat, nu mai ţinea la băutură ca pe vremuri. Iar onorabilul membru nu se mai sumeţea nici el de trei ori la rând. O dată era probabil suficient, după ce primeai permisul de călătorie pe calea ferată, ca oricare cetăţean în vârstă. N-avea rost să-ţi supui inima la efort. Iar ideea ca Pamela să mai înfrunte aşa ceva... Nu, nu intenţiona câtuşi de puţin să-şi supună inima la efort. Sabia ceremonială în teaca ei şi doar o sticlă mică de şampanie pentru amândoi. Pe vremuri, dădeau gata o sticlă mare. Trei pahare fiecare, câte unul de tur. Acum se mulţumeau cu o jumătate - dintr-o ofertă specială a unui bufet de lângă gară - pe care adesea nu o terminau. Babs se alegea repede cu arsuri la stomac, iar el nu avea chef să se prezinte prea terfelit la masa festivă a regimentului. De cele mai multe ori stăteau de vorbă. Sau dormeau.

Nu o acuza pe Pamela. Unele femei renunţau cu totul la chestia asta după schimbare. Pur şi simplu o problemă de biologie, fără să fie vina cuiva. Doar o subtilitate de mecanisme feminine intime. Construieşti un sistem, sistemul produce ceea ce a fost proiectat - adică, progenituri, vezi Jennifer şi Mike - după care se închide automat. Bătrâna Mama Natură opreşte ungerea pieselor. Nici nu-i de mirare, având în vedere că şi Mama Natură are tot convingeri feminine, fără îndoială. Nimeni nu este de vină. Prin

urmare nici el nu trebuie blamat. Demersul era menit să verifice doar dacă şi maşinăria *lui* mai e în stare de funcţionare. Bătrânul Tata Natură ungea încă piesele. O problemă de igienă, de fapt.

Da, corect. Era cât se poate de corect cu el însuşi în această privinţă. Nu umbla cu poveşti. Într-adevăr, nu discuta despre asta cu Pam, şi era mai important că se poate uita în propriii săi ochi, în oglinda de bărbierit. Se întreba dacă băieţii aceia, vizavi de care stătuse la dineu cu vreo câţiva ani în urmă, puteau să facă asta. Felul în care vorbeau... O mulţime dintre vechile reguli de comportament în popotă dispăruseră, desigur, sau pur şi simplu se ignorau, iar cocoşii aceia mucoşi erau prea îmbujoraţi încă înainte să înceapă masa şi se tot legau de sexul frumos încă înainte să se servească vinul de Porto. I-ar fi pus sub acuzaţie fără să clipească. Regimentul se căpătuise cu prea mulţi deştepţi şi înfumuraţi. Iar el a fost nevoit să-i asculte pe cei trei întorcând subiectul pe toate feţele, de parcă ar fi avut la degetul mic înţelepciunea veacurilor.

- Într-o căsnicie, problema e cum să te strecori cât mai bine, a hotărât şeful bandei, iar ceilalţi încuviinţau din cap.

Dar cel mai tare a fost deranjat atunci când flăcăul a început să explice - sau, mai exact, să se laude - cum reluase idila cu o veche prietenă, o relaţie dinainte să o cunoască pe nevastă-sa.

- Nu se pune, a comentat alt deştept. Adulter preexistent. Nu se pune.

Jacko a avut nevoie de ceva timp ca să cântărească toate acestea şi, când a reuşit, nu i-a plăcut ceea ce a înţeles. Dubios.

Aşa o fi fost şi el, demult, când a întâlnit-o pe Babs? Nu, nici gând. Nu s-a străduit niciodată să facă lucrurile să pară altfel decât sunt. Nu s-a scuzat niciodată, vai, toate s-au petrecut că eram cu capul mare atunci şi, ah, că Pam este aşa cum este. Nu a spus nici, ah, s-a întâmplat din cauză că Babs e blondă, iar mie mi-au plăcut întotdeauna blondele, ceea ce este ciudat, pentru că Pam este brunetă, sau poate că nu este ciudat deloc. Babs era o tipă simpatică, era blondă si au pus-o de trei ori în noaptea aceea. Atât şi nimic mai mult. În afară de faptul că şi-a adus aminte de ea. Şi-a adus aminte de ea, iar în anul următor a găsit-o din nou.

Şi-a întins mâna pe măsuţa din faţă. O palmă plus un inci, ăsta era diametrul mixerului de salată. Sigur că o să-mi amintesc, a asigurat-o: doar nu crezi că o să mi se micşoreze palmele în următoarele douăzeci şi patru de ore, nu? Nu, nu-mi pune piesele

alea în rucsac, Pamela, ţi-am spus că nu vreau să le car după mine la oraş. Să se intereseze până când or ţine deschis diseară la John Lewis. Să-i sune din gară şi să se ducă direct acolo diseară, în loc de mâine. Aşa ar câştiga timp. Apoi, de dimineaţă, ar putea să se ocupe de toate celelalte treburi. Gândire de precizie, Jacko.

Anul următor, n-a putut fi sigur dacă Babs îşi mai amintea de el, dar oricum a fost încântată să-l vadă. A luat o sticlă de şampanie, pentru orice eventualitate, şi asta pecetluise într-un anumit fel relaţia lor. A rămas întreaga după-amiază, i-a vorbit despre el şi au pus-o din nou de trei ori. I-a spus că-i va trimite o carte poştală când va veni iarăşi la oraş şi aşa a pornit totul. Acum se împlineau - cât? - douăzeci şi doi, douăzeci şi trei de ani? I-a adus flori de a zecea aniversare şi o plantă în ghiveci la a douăzecea. O *poinsettia.* Doar gândul la ea îi hrănea speranţa în dimineţile acelea mohorâte, când ieşea să dea la găini şi să râcâie magazia de cărbuni. Ea era - cum sună expresia aceea mult folosită astăzi? - oportunitatea lui. Odată încercase să pună capăt poveştii - să iasă la pensie, după cum glumise - dar el s-a opus. A insistat foarte tare, aproape a făcut o scenă. Ea a cedat, l-a mângâiat pe obraji, iar anul următor, când i-a trimis cartea poştală, a avut emoţii îngrozitoare, dar Babs şi-a respectat cuvântul.

Sigur că s-au schimbat. Toţi se schimbă. Pamela, în primul rând: au plecat copiii, grădina, comportamentul ei faţă de câini, felul în care şi-a tuns părul, scurt ca gazonul, maniera în care făcea curăţenie. Nu că lui i s-ar fi părut diferită de cum fusese înainte să se apuce să spele tot timpul. Apoi a încetat să-şi mai dorească să plece de acasă, zicând că ea a încheiat cu călătoriile. El o asigura că acum au timp cât poftesc; de fapt aveau şi nu aveau. Aveau mai mult timp şi făceau tot mai puţin, ăsta era adevărul. Chiar dacă nu stăteau degeaba.

Şi el se schimbase. Felul în care se pomenea speriat când se vedea căţărat pe scară, să cureţe jgheaburile. Făcea chestia asta de douăzeci şi cinci de ani, pentru numele lui Dumnezeu, era prima din rânduielile de primăvară, iar într-o vilă ca a lor nu te aflai niciodată prea departe de pământ şi, cu toate astea, intra în panică. Nu că ar fi putut să cadă, nu de asta era vorba. Întotdeauna avea grijă să împingă în jos blocajele laterale ale scării, nu suferea de ameţeală şi ştia că, dacă ar fi fost să cadă, ar fi aterizat probabil pe iarbă. Numai că stând acolo, cu nasul o palmă deasupra jgheabului, curăţând cu şpaclul muşchiul şi frunzele îmbibate cu

apă şi noroiul, aruncând ramurile şi resturile unor tentative de cuiburi, cercetând dacă nu sunt ţigle sparte şi dacă antena de televizor e la locul ei - stând acolo, protejat în toate privinţele, cu bocanci Wellington, haină rezistentă la intemperii, căciulă de lână şi mănuşi de cauciuc, uneori simţea că-i dau lacrimile, şi nu de la vânt, ştia bine, iar atunci se bloca; rămânea cu o mână prinsă de jgheab şi cu cealaltă prefăcându-se că scobeşte adânc, speriat până în măduva oaselor. De toată chestia asta afurisită.

Îi plăcea să creadă că Babs nu se va schimba niciodată, iar ea nu se schimba, în mintea lui, în amintirile lui şi în anticiparea lui. În acelaşi timp recunoştea însă că părul ei nu mai avea acea nuanţă de blond, de odinioară. Iar după ce o convinsese să nu se retragă la pensie, se ciudăţise totuşi puţin. Nu-i mai plăcea să se dezbrace în prezenţa lui. Nu-şi mai scotea cămaşa de noapte. Se alegea cu arsuri de la şampanie. Într-un an îi luase o marcă mai scumpă, dar rezultatul a fost acelaşi. Tot mai des stingea lumina. Şi nici nu-şi mai dădea silinţa, ca altădată. Adormea când adormea şi el, uneori chiar înainte.

Dar a rămas bucuria pe care o avea în suflet când dădea la găini, când râcâia magazia de cărbuni, când curăţa jgheabul cu lacrimi curgând, lacrimi pe care şi le ştergea de pe obraji cu dosul mănuşii de cauciuc. Ea reprezenta legătura cu trecutul, cu un trecut în care a fost în stare să bea crunt şi apoi să o pună de trei ori la rând. Tot ea reuşea să fie şi puţin mămoasă, oricine are nevoie de asta, nu? Biscuiţi cu cremă, Jacko? Da, şi despre asta e vorba, puţin. Dar şi despre faptul că el este un bărbat adevărat, ştii asta, Jacko? Nu mai găseşti prea mulţi bărbaţi adevăraţi prin preajmă, sunt o specie pe cale de dispariţie, şi tu eşti unul dintre ei.

Se apropiau de Euston. Tânărul de vizavi de Jacko şi-a scos afurisitul de telefon celular şi a format discret.

- Alo, dragă... da, ascultă, trenul a rămas înţepenit undeva pe lângă Birmingham, fir-ar să fie. Nu afli de la nimeni nimic. Nu, cel puţin o oră şi mai bine, as zice, iar pe urmă trebuie să traversez toată Londra... Da... Da, aşa să faci... Şi eu... La revedere.

Ticălosul şi-a vârât telefonul la loc şi s-a uitat cu grijă în jur, sfidând potenţialii ascultători.

Aşa: să trecem din nou în revistă ordinul de zi. Gară, telefon la John Lewis pentru rezolvarea din timp a mixerului de salată. Cină la unul din restaurantele acelea de lângă pensiune: indian,

turcesc, nu contează. Cheltuieli maxime de opt lire. Bere la Marquis of Granby, doar două halbe, ca să nu-i ţin treji pe toţi din bivuac, trăgând apa toată noaptea. Micul dejun, un cârnat în plus, dacă este posibil. O sticlă mică de şampanie de la Thresher's.

Cumpărături pentru bază: brânză Stilton, conform listei, garnituri pentru borcane, conform listei, pudră necompactată, conform listei. La ora 14, Babs. De la 14 până la 18. Numai gândul şi... Căpitane, dormi în front? Membrii de onoare sunt poftiţi să se scoale... Sabia ceremonială în teaca ei. De la 14 la 18. Ceai la un moment dat. Ceai şi biscuiţi cu cremă. Ciudat cum şi asta devenise parte a ceremonialului. Iar Babs se pricepea atât de bine să-l încurajeze, să-l facă să se simtă - pentru o clipă, chiar şi pe întuneric, chiar şi atunci când ţinea ochii închişi - ceea ce dorea să fie.

„Corect, asta-i treaba, băiete. Mână acasă, James, şi nu cruţa caii!" Rucsacul era bine plasat între scaune, iar haina de ploaie împăturită alături. Biletul, portofelul, trusa de voiaj, lista de însărcinări, între timp bifată cu puncte îngrijit marcate. Prezervativele! O glumă. Numai o glumă pe seama lui. A aruncat o privire prin geamul etanş: un bufet luminat peste măsură, un tren de marfă oprit, un hamal într-o uniformă urâtă. De ce oare mecanicii de tren nu au niciodată copii? Deoarece se retrag întotdeauna la vreme. Ho, ho, ho! Prezervativele de pe listă erau gluma din fiecare an, deoarece nu avea nevoie de ele. De ani şi ani. După ce-l cunoscuse mai bine şi căpătase încredere în el, Babs i-a mărturisit că nu trebuie să-şi bată capul. Iar el a întrebat-o cum rămâne cu treaba cealaltă: copiii.

- Jack, dinspre partea asta, pericolul a trecut de mult, l-a asigurat ea.

Totul funcţionase conform planului, de la bun început. Trenul a ajuns la timp, el a traversat tot oraşul până la John Lewis, a întins palma ca să indice dimensiunea mixerului de salată, dimensiunea recunoscută, din păcate nu se vând piese separate, dar există o ofertă specială, probabil că e mai ieftin acum decât atunci când l-a cumpărat doamna. Dezbatere interioară: să arunce maşinăria mixerului la punctul de achiziţie şi să pretindă că a reuşit să localizeze şi să procure doar bolul? Apoi decizia de a prezenta întregul *echipament* la întoarcere. În definitiv, bătrânul Mâini îndemânatice ar putea să sărbătorească într-o seară

scăpând pe jos mecanismul, pentru o dată. Numai că, judecind după ghinionul lui veşnic, se prea putea să scape din nou bolul - şi atunci ar fi făcut un stoc de mecanisme pentru tot restul zilelor.

Înapoi, traversând din nou oraşul. Administratorul imigrant de la pensiune l-a recunoscut şi şi-a adus aminte de el. Moneda la aparat, raport la bază de sosire în siguranţă. Tocană de pui corespunzătoare. Două halbe, nici mai mult, nici mai puţin, la Marquis of Granby. Disciplina menţinută. Fără presiuni inutile asupra vezicii şi a prostatei. Noaptea a trecut cu doar o singură ieşire. A dormit ca un nou-născut. Cu vorba dulce şi-a netezit calea spre un cârnat suplimentar a doua zi de dimineaţă. Ofertă specială la sticlele mici de şampanie în magazinul Thresher's. Lista de însărcinări îndeplinită fără greş. Spălat şi periat, spălat pe dinţi. Prezentat spre inspecţie personală la ora 14 fix.

Din acel moment s-au terminat ofertele speciale. Sunase la sonerie aşteptându-se să-i iasă în întâmpinare bine cunoscutele bucle blonde, halatul roz şi chicotelile. Dar s-a ivit o persoană întunecată, artificială, de vârstă mijlocie. A rămas în prag, pus în încurcătură şi mut.

- E un cadou pentru mine? a întrebat ea, probabil doar ca să facă puţină conversaţie.

A întins apoi mâna şi a prins sticla de gât. În loc să răspundă, el s-a agăţat bine şi fiecare a tras în partea lui, ca-ntr-un joc prostesc, până ce el a zis:

- Babs.

- Apare şi Babs imediat, l-a asigurat ea, deschizând uşa mai larg.

Nu i s-a părut în regulă, dar a urmat-o în salonul complet redecorat de când fusese el acolo, cu un an în urmă. Redecorat în stil de curvă.

- S-o pun la rece? a întrebat ea, dar bărbatul nu a dat drumul la sticlă.

- Ai venit de la ţară? a întrebat ea.

- Eşti din armată? a întrebat ea.

- Ţi-a înghiţit pisica limba? a întrebat ea.

Au rămas în tăcere vreme de un sfert de oră, până când s-a auzit închizându-se o uşă, apoi alta. Femeia cu părul de culoare închisă stătea acum înaintea lui alături de o blondă înaltă, al cărei sutien îi oferea sânii ca o fructieră.

- Babs, a repetat el.

- Eu sunt Babs, i-a replicat blonda.

- Tu nu eşti Babs.

- Dacă zici tu aşa.

- Tu nu eşti.

Un schimb de priviri între cele două femei şi blonda a hotărât, pe ton indiferent şi dur:

- Uite ce este, bunicule, sunt oricine vrei tu să fiu, corect?

S-a ridicat imediat. Le-a măsurat pe cele două putori. Apoi a început să explice, cu mult calm, ca pentru cel mai tembel recrut.

- Aha, a priceput una dintre ele. Nora, vrei să zici.

- Nora?

- Ei bine, noi îi spuneam Nora. Îmi pare rău. Nu, ea s-a dus acum nouă luni.

La început nu a înţeles. Dar a considerat că se mutase, din vorbele lor. Apoi iar nu a înţeles, dar a considerat că a fost omorâtă, ori că a suferit un accident de maşină.

- Era destul de bătrână, l-a lămurit în cele din urmă una din putori. Probabil că făcuse o mutră fioroasă, pentru că ea s-a grăbit să adauge, cam nervos: Nu te supăra, nu trebuie să o iei personal, nu e o aluzie.

Au deschis sticla. Femeia întunecată a adus alte pahare decât cele cuvenite. El şi Babs beau întotdeauna din stacane. Şampania era caldă.

- Am trimis o carte poştală, cu o sabie ceremonială.

- Da, au răspuns amândouă, nepăsător.

Şi au golit paharele. Femeia întunecată l-a întrebat:

- Păi, mai vrei lucrul pentru care ai venit?

Nu prea se mai gândea la asta. Dar probabil că a încuviinţat din cap.

- Vrei să fiu Babs? s-a interesat blonda.

Babs a fost Nora. Asta i-a trecut prin minte şi a simţit cum îi creşte furia.

- Vreau să fii ceea ce eşti.

Era un ordin.

Cele două femei au schimbat priviri. Apoi blonda a rostit, hotărât, dar neconvingător:

- Eu sunt Debbie.

Ar fi trebuit să plece atunci. Ar fi trebuit să plece din respect faţă de Babs, din loialitate faţă de Babs.

De cealaltă parte a geamului etanş peisajul defila, aşa cum o făcea în fiecare an, dar nu reuşea să mai descopere nicio formă în el. Uneori confunda loialitatea faţă de Babs cu loialitatea faţă de Pamela. Şi a vârât mâna în sac, după termos. Uneori - ah, doar de câteva ori, dar se întâmplase totuşi - nu mai ştia bine dacă face dragoste cu Babs sau cu Pamela. Ca şi cum ar fi fost acasă. Şi ca şi cum totul s-ar fi petrecut acasă.

A intrat în camera lui Babs. Şi aici fusese redecorat. Nu reuşea să identifice exact ceea ce era nou, ci doar ceea ce lipsea. L-a întrebat ce-şi doreşte. Nu i-a răspuns. A luat banii şi i-a întins un prezervativ. Atunci a rămas cu inelul de cauciuc în palmă. Babs nu ar fi...

- Vrei să ţi-l pun eu, tăticule?

Dar el i-a îndepărtat mâna întinsă şi şi-a lăsat pantalonii în vine, apoi izmenele. Ştia că nu e gândul cel bun, dar i se părea ideea cea bună, singura idee. În definitiv, pentru asta venise. Pentru asta plătise. Onorabilul membru era momentan timid, dar dacă îi indica azimutul, dacă îi dădea ordin, atunci... Simţea cum Debbie îl urmăreşte, pe jumătate ridicată, sprijinindu-şi genunchiul pe pat.

Şi-a pus prezervativul, aşteptându-se ca lucrul ăsta să-l trezească brusc la viaţă. A cercetat-o pe Debbie, cu fructele ei oferite pe tavă, dar fără folos. Şi-a coborât privirile spre prezervativul încreţit, cu moţul dezumflat. Simţea în vârful degetelor amintirea cauciucului bine uns şi întins. Corect, asta-i treaba, băiete, i-a trecut prin minte.

Femeia a tras un snop de şerveţele din cutia cu model de pe noptieră şi i le-a întins. Şi-a şters faţa cu ele. I-a dat înapoi o parte din bani; dar nu mult. S-a îmbrăcat repede şi a ieşit pe străzile orbitoare. A hoinărit fără nicio ţintă. Un ecran digital plasat deasupra unui magazin oarecare i-a dezvăluit ora: 15.12. Atunci şi-a amintit că a uitat să-şi scoată prezervativul.

Oi. Vaci. Un copac cu frunzişul înfoiat, ca o coafură. Un pâlc de vile stupide, pline de fuste stupide, care-l făceau să-şi dorească să urle şi să borască şi să tragă cordonul semnalului de alarmă - sau ce naiba or mai folosi acum în loc de cordon. Fuste proaste, ca el. Se întorcea la mica lui vilă stupidă, pe care se străduise atâţia ani să o pună la punct. A scos capacul termosului şi şi-a turnat puţină cafea. Era rece bocnă, după două zile. Cândva obişnuia să o învioreze cu tăria ţinută în sticluţa plată de la şold. Acum nu era

decât rece, rece şi veche. Treabă cinstită, este, Jacko? Trebuia să mai dea pe-afară o mână de lac, din cel pentru bărci, lângă uşile dinspre grădină, pentru că se cojea mereu din cauza şezlongurilor noi... N-ar strica un strat de vopsea nici pe magazie... Dusese maşina de tăiat iarbă ca să-i ascută lamele, nu că ai mai găsi în zilele noastre pe cineva care să se priceapă la asta, toţi se uită la tine şi-ţi propun să-ţi cumperi o sculă modernă, cu mecanism de plastic portocaliu, în loc de lamă...

Babs a fost Nora. Nu avea de ce să-şi pună prezervativ, deoarece ea ştia bine că nu merge în alte locuri, şi oricum nu mai putea să rămână gravidă. De când ieşise la pensie revenea în scenă doar o dată pe an, pentru hatârul lui; ţinea puţin la tine, Jacko, să ştii. Odată făcuse o glumă, despre autobuzul ei care trecuse, şi atunci înţelesese că era mai bătrână decât el; mai bătrână şi decât Pam. Pe vremea când mai puteau bea o sticlă întreagă într-o după-amiază, s-a oferit să-şi scoată dinţii de sus şi să i-o sugă, iar el s-a amuzat, deşi era dezgustător. Babs a fost Nora, iar Nora a murit.

Tipii de la banchet nu au băgat nimic de seamă. Păstrase disciplina.

- Nu mai merge cum mergea, ca să ţi-o zic p-a dreaptă, bătrâne, spusese unul, iar cineva chicotise, ca şi cum ar fi fost vreo glumă.

A şters-o devreme şi a hotărât să bea ceva la Marquis of Granby. Nu, doar o jumătate astă-seară. Nu mai merge cum mergea, ca să ţi-o zic p-a dreaptă. Nu-i cazul să te laşi cuprins de disperare.

Se acuza şi pentru că se prefăcuse faţă de putoarea aia. „Mai vrei lucrul pentru care ai venit?" Sigur că da, mai vroia lucrul pentru care venise, dar ea n-avea habar de lucrul acela. El şi Babs nu o mai făceau de, cât, cinci sau şase ani? În ultimii doi ani de-abia de mai sorbeau din şampanie. Lui îi plăcea ca ea să-şi pună cămaşa aceea de noapte, de coana-mare, pentru care o tachina mereu, să se urce în pat lângă el, să stingă lumina şi să vorbească despre zilele de altădată. Cum era pe vremuri. Prima oară de bun-venit, a doua pe bune şi apoi încă o dată, de rămas-bun. „Erai un tigru, Jacko! Mă oboseai! A doua zi îmi luam liber." „Ba nu făceai asta." „Ba chiar făceam." „Eu n-am avut nevoie niciodată." „Păi, vezi, Jacko, erai un tigru sălbatic."

Femeia mărise preţul, fără să-i facă plăcere, dar chiria era chirie şi, în definitiv, el plătea pentru spaţiu şi pentru timp,

indiferent ce dorea sau nu dorea să facă. De asta s-a bucurat atât când a primit permisul de circulaţie pe căile ferate: acum economisea preţul călătoriei. Nu că ar mai exista un „acum". Vedea Londra pentru ultima oară. Brânză Stilton şi mixere de salată găseşti şi la Shrewsbury, pentru numele lui Dumnezeu. La banchetul regimentului va trebui, din ce în ce mai mult, să constate cine nu mai este prezent, decât să constate cine este prezent. Cât despre dinţi, felcerul local chiar se putea îngriji de ei.

Pachetele se aflau pe poliţa de deasupra. Lista de însărcinări era toată bifată. Pam se afla probabil în drum spre gară, poate tocmai intra în parcarea pentru durată scurtă. Întotdeauna parchează cu botul maşinii înainte, aşa face ea. Nu-i place să dea cu spatele, preferă să lase asta pentru mai târziu; sau, mai degrabă, să o lase în seama lui. El este altfel. Preferă să parcheze cu spatele în spaţiul respectiv. Aşa eşti pregătit să o iei repede din loc. Contează cum ai fost instruit; să-ţi menţii vie atenţia. „De când nu a mai trebuit să o luăm repede din loc? Oricum, de obicei mai stăm şi la coadă ca să ieşim", comentează Pamela mereu. „Dac-am ajunge primii, nu am mai sta la coadă. Coadă ED[1]. Şi aşa mai departe."

Apoi şi-a promis că nu va mai cerceta jantele, dacă nu le-a distrus şi mai tare. Nu va mai comenta nimic când va coborî geamul ca să ia tichetul la barieră. Şi se va abţine să mai spună: „Ia uită-te la ce distanţă sunt roţile, şi eu tot ajung." Se va limita să întrebe: „Ce fac câinii? Ai veşti de la copii? Au livrat Super-Sapa?"

Cu toate acestea o plângea pe Babs şi se întreba dacă la fel o va plânge şi pe Pamela. Dacă aşa avea să se întâmple, desigur.

Îşi îndeplinise treburile. Şi când trenul s-a apropiat bine de gară, a aruncat o privire prin fereastra ferecată, sperând să-şi vadă soţia pe peron.

[1] Joc de cuvinte: QED, *quod erat demonstrandum,* „ceea ce era de demonstrat", unde Q este înlocuit cu *queue,* „coadă" în lb. Engleză (n. tr.)

A DOUA REPREZENTAŢIE

1

SANKT PETERSBURG

Era o piesă veche a lui, scrisă în Franţa demult, în 1849; prompt interzisă de cenzură, a primit dreptul de publicare abia în 1855. A ajuns pentru prima oară pe scenă şaptesprezece ani mai târziu, când nu a prins decât cinci reprezentaţii la Moscova, bilanţ vrednic de milă. Acum, după treizeci de ani, ea îi telegrafiase, cerându-i permisiunea să prescurteze textul, pentru Sankt Petersburg. A fost de acord, protestând temperat însă că plăsmuirea juvenilă fusese destinată paginii, şi nu scenei. A mai adăugat că piesa nu era vrednică de marele ei talent. Doar o galanterie tipică: nu o văzuse niciodată jucând.

Ca în majoritatea scrierilor sale de o viaţă, tema piesei era dragostea. Ca şi în viaţa sa, şi în scrieri: dragostea nu a funcţionat. Dragostea reuşeşte sau nu să scoată la iveală bunătatea, să satisfacă vanitatea şi să vindece tenul, dar nu duce la fericire; întotdeauna se instalează o inegalitate de sentiment sau de intenţie. Aceasta este natura dragostei. Desigur, a „funcţionat", în sensul că i-a provocat cele mai profunde emoţii ale vieţii sale, i-a redat prospeţimea florii de tei, prospeţimea primăverii şi i-a zdrobit oasele pe roată, ca unui trădător. L-a stârnit, purtându-l de la o timiditate manierată spre o relativă îndrăzneală, deşi mai degrabă de natură teoretică, tragicomic de incapabilă să treacă la acţiune. L-a învăţat folia lacomă a anticipării, mizeria ratării, tânguiala regretului şi înclinaţia prostească spre amintiri. Cunoştea bine dragostea. Se cunoştea bine şi pe sine. Treizeci de ani mai târziu, se folosise de experienţa sa personală pentru a crea personajul Rakitin, care propune publicului concluzia lui despre dragoste: „După părerea mea, Alexei Nikolaevici, orice iubire - fericită, dar şi nefericită - este un adevărat dezastru atunci când i te dăruieşti cu totul." Aceste opinii au fost tăiate de cenzură.

A presupus că ea va juca rolul principal feminin, Natalia Petrovna, femeia măritată care se îndrăgosteşte de tutorele fiilor ei. Dar preferase rolul Verocika, pupila Nataliei, care, aşa cum se întâmplă în teatru, se îndrăgosteşte si ea de tutore. Producţia a avut premiera; el a venit la Sankt Petersburg; iar ea a venit să-l viziteze în apartament la Hotel de l'Europe. S-a aşteptat să se intimideze, dar s-a simţit fermecată de „bunicul elegant şi

atrăgător" pe care l-a descoperit. Şi a tratat-o ca pe un copil. Era oare atât de surprinzător? Avea douăzeci şi cinci de ani, şi el şaizeci.

Pe 27 martie a mers la o reprezentaţie a propriei sale piese. Cu toate că s-a ascuns adânc, în loja regizorului, a fost recunoscut, iar la sfârşitul celui de-al doilea act publicul a început să-i scandeze numele. Ea a venit să-l conducă pe scenă, dar el a refuzat şi a mulţumit printr-o reverenţă din lojă. După actul următor, s-a dus în cabina ei, unde a prins-o de mâini şi a cercetat-o în lumina de gaz.

- Verocika, a rostit el. Am scris eu cu adevărat despre această Verocika? Nu i-am acordat niciodată prea multă atenţie. Pentru mine, punctul central al piesei era Natalia Petrovna. Dar tu eşti Verocika în carne şi oase.

2

CĂLĂTORIA ADEVĂRATĂ

Se îndrăgostise de propria sa creaţie? Verocika pe scenă, sub lumina reflectoarelor, Verocika în afara scenei, sub lumina de gaz, Verocika lui, acum lăudată cu atât mai mult cu cât o neglijase în propriul său text, cu treizeci de ani în urmă? Dacă dragostea, după cum afirmă unii, e o afacere ce te priveşte doar pe tine, dacă obiectul dragostei e, în cele din urmă, neimportant - îndrăgostiţii preţuiesc cu adevărat doar propriile lor emoţii - atunci, iată un cerc închis: un dramaturg îndrăgostit de propria sa creaţie! Cine mai are nevoie de amestecul persoanei reale, adevărata *ea* din lumina soarelui, din lumina reflectoarelor, din lumina inimii? Iată o fotografie: Verocika, îmbrăcată ca o şcolăriţă - timidă şi atrăgătoare, cu priviri aprinse şi palma deschisă, sugerând încredere.

Şi dacă această confuzie se petrecuse, ea a fost cea care a stârnit-o. Mulţi ani mai târziu, nota în memorii: „Nu am *jucat-o* pe Verocika, am împlinit un ritual sacru... am simţit cât se poate de limpede că eram una şi aceeaşi persoană cu Verocika." Prin urmare, să fim iertători dacă „Verocika în carne şi oase" a fost primul lucru care l-a mişcat; primul lucru care a mişcat-o pe ea a fost poate altceva, ceva ce nu mai exista - autorul piesei, şi el dispărut de mult, de treizeci de ani. Şi, să nu uităm: ştia că va fi cea din urmă dragoste a lui. Era un om bătrân. Era aplaudat oriunde s-ar fi dus, ca o instituţie, ca un reprezentant al unei epoci, ca o persoană a cărei operă s-a împlinit. În străinătate, atârnau de el robe şi panglici. Avea şaizeci de ani, bătrân prin opţiune şi nu numai. Cu un an sau doi în urmă, scria: „După patruzeci de ani, nu mai există decât un cuvânt care însumează temelia vieţii: *Renunţare."* Dar mai trecuse peste el o jumătate din totalul acestei aniversări definitorii. Acum avea şaizeci şi ea douăzeci şi cinci.

În scrisori, el îi săruta mâinile, îi săruta picioarele. De ziua ei, i-a trimis o brăţară de aur, cu numele lor gravate în interior. „Simt acum", scria el, „că te iubesc cu sinceritate. Simt că ai devenit în viaţa mea o prezenţă de care nu voi fi despărţit niciodată." Formulare convenţională. Erau amanţi? Se pare că nu. Pentru el,

putea fi o dragoste întemeiată pe renunţare, ale cărei emoţii puteau fi numite dacă-ar-fi-fost-să-fie şi cum-ar-fi-putut-să-fie.

Dar orice dragoste are nevoie de o călătorie. Orice dragoste este simbolic o călătorie, iar călătoria aceea are nevoie de o deplasare a trupurilor. Călătoria *lor* a avut loc pe 28 mai 1880. El se afla la moşie; a insistat ca ea să-l viziteze acolo. Dar nu putea: era actriţă, muncea şi făcea turnee; chiar şi pentru ea existau renunţări. Va face însă o călătorie de la Sankt Petersburg la Odessa; va alege însă o rută prin Mtsensk şi Orel. A consultat imediat mersul trenurilor. Trei porneau de la Moscova pe linia Kursk. Cel de 12.30, de 4 şi de 8.30: trenul expres, poştal şi personal. Iată cum ajungeau la Mtsensk: 22.00, 4.30 şi 9.45. Trebuia să ţină seama şi de cerinţele practice ale unui episod romantic. Se cuvenea ca iubita să vină cu trenul poştal, sau cu ochii roşii, după o noapte pe drum? A îndemnat-o, firesc, să-l ia pe cel de 12.30, redefinind cu exactitate sosirea, la 21.55.

Există însă şi o latură ironică a acestei precizii. El însuşi era de o lipsă de punctualitate notorie. La un moment dat, purta după el, cu afectare, o duzină de ceasuri; chiar şi aşa, întârzia la întâlniri cu orele. Dar, la 6 mai, tremurând ca un adolescent, a ieşit în întâmpinarea expresului de 21.55, în mica gară din Mtsensk. Se înnoptase când s-a urcat în tren. De la Mtsensk la Orel erau treizeci de verste.

A călătorit în compartimentul ei acele treizeci de verste. A contemplat-o, i-a sărutat mâinile, a inspirat aerul expirat de ea. Nu a îndrăznit să o sărute pe buze: renunţare. Sau a încercat să o sărute pe buze, iar ea şi-a întors fata: jenă, umilinţă. Precum si banalitatea, la vârsta lui. Sau el a sărutat-o, iar ea i-a răspuns cu aceeaşi pasiune: surpriză şi teamă galopantă. Nu avem de unde afla: jurnalul a fost ars mai târziu, scrisorile nu s-au păstrat. Tot ce avem la dispoziţie sunt doar scrisorile următoare, a căror credibilitate este susţinută de faptul că plasează această călătorie în iunie, când ea a avut loc în mai. Ştim şi că a avut o parteneră de călătorie, Raisa Alexeievna. Ce a făcut ea? S-a prefăcut că doarme, a zis că vede foarte bine în noapte şi admiră peisajul, ori s-a refugiat în spatele unui volum de Tolstoi? Cele treizeci de verste au trecut. A coborât din tren la Orel. Ea a rămas la fereastră, fluturându-şi batista, în vreme ce expresul o purta spre Odessa.

Nu, până şi batista e inventată. Dar au avut călătoria lor. Puteau s-o evoce, să o desăvârşească, să o transforme în

actualitatea lui „dacă-ar-fi-fost-să-fie”. Şi-a evocat momentul până la moarte. A fost, într-un sens, ultima lui călătorie, ultima călătorie a inimii lui. „Viaţa este în urma mea”, scria el, „iar acea oră petrecută în compartimentul de tren, când aproape că m-am simţit ca un tânăr de douăzeci de ani, a fost cea din urmă izbucnire a flăcării.”

O vrea să spună că aproape i s-a sculat? Epoca noastră prea cunoscătoare o mustră pe cea precedentă pentru platitudinile şi eschivele ei, pentru scântei, flăcări, focuri, pentru arsurile ei imprecise. Dragostea nu este un foc de tabără, pentru numele lui Dumnezeu, nu este vorba decât de o pulă sculată şi de o pizdă umedă, iar noi mârâim că aceşti oameni leşinaţi renunţă prea repede. Daţi-i bătaie! De ce n-aţi trecut la fapte? Un trib speriat de pulă şi zăvorit la pizdă! Haide, sărut-o! E cât se poate de limpede ce anume vreţi să sărutaţi. De ce nu? Şi, pe deasupra, în tren. Doar puneţi limba în locul acela si lăsaţi trenul să facă restul. Taca-taca, taca-taca!

Când vi s-a sărutat ultima oara mâna? Şi dacă vi s-a întâmplat, cum v-aţi dat seama că se pricepea? (Mai departe, când v-a *scris* ultima oară că vă sărută mâna?) Iată modul de a gândi al lumii renunţării. Dacă noi ştim mai mult despre consum, ei ştiau mai mult despre dorinţă. Dacă noi ştim mai mult despre cifre, ei ştiau mai mult despre disperare. Dacă noi ştim mai mult despre lăudăroşenie, ei ştiau mai mult despre amintire. Ei aveau sărutatul picioarelor, noi suptul degetelor de la picioare. Încă preferaţi modul cum privim noi ecuaţia? S-ar prea putea să aveţi dreptate. Atunci, să încercăm o formulare mai simplă: dacă noi ştim mai mult despre sex, ei ştiau mai mult despre dragoste.

Sau poate că teoria mea este cât se poate de greşită, iar noi confundăm gradele stilului curtenitor cu realismul. Poate că sărutatul picioarelor a însemnat întotdeauna suptul degetelor de la picioare. El i-a scris şi următoarele: „îţi sărut mânuţele şi picioruşele şi îţi sărut tot ceea ce-mi permiţi să sărut, ba chiar şi ceea ce nu-mi permiţi.” Nu este asta suficient de limpede, atât pentru cel care scrie, cât şi pentru destinatar? Iar dacă aşa stau lucrurile, atunci poate că şi reversul o fi adevărat: descifrarea inimii se făcea la fel de grosolan atunci pe cât se face şi acum.

Dar aşa cum noi ne batem joc de aceste nevinovate acrobaţii ale vremurilor trecute, trebuie să ne pregătim pentru rânjetele unui secol viitor. Cum se face că nu ne gândim niciodată la aşa

ceva? Credem în evoluţie, cel puţin într-o evoluţie care culminează prin noi. Uităm că asta presupune o evoluţie dincolo de eul nostru solipsist. Ruşii aceia de demult se pricepeau să viseze la o vreme mai bună, iar noi ne revendicăm cu nepăsare visele lor drept laude ce ni se cuvin.

În vreme ce trenul îşi continua drumul spre Odessa, el înnopta la un hotel din Orel. O noapte bipolară, splendidă prin gândurile lui către ea, nefericită fiindcă îl împiedica să doarmă. Voluptatea renunţării îl copleşea acum. „Mă trezesc că buzele mele murmură: «Ce noapte am fi putut petrece împreună!»„ La care, secolul nostru pragmatic şi iritat răspunde: „Atunci, ia alt tren! Încearcă să o săruţi pe unde n-ai apucat!"

Un asemenea demers ar fi cu mult prea periculos. El trebuie să conserve neputinţa iubirii. Şi îi oferă un extravagant dacă-ar-fi-fost-să-fie. Mărturiseşte că, atunci când trenul ei se pregătea să pornească, a fost brusc tentat de „nebunia" de-a o răpi. Tentaţie la care, în mod tipic, a renunţat: „Clopotul a sunat şi, *ciao,* aşa cum spun italienii." Dar gândiţi-vă la titlurile din ziare, dacă ar fi dus la îndeplinire planul lui de moment.

„SCANDAL ÎN GARA OREL", îi comunică el, încântat de imagine. „Aici s-a petrecut ieri un eveniment extraordinar: scriitorul T., un domn vârstnic, o însoţea pe celebra actriţă S., care călătorea la Odessa pentru a susţine o stagiune strălucitoare în teatrul din localitate, şi, tocmai când trenul se punea în mişcare, el, de parcă ar fi fost posedat de diavolul în persoană, a extras-o pe Doamna S. prin fereastra compartimentului, înfrângând eforturile disperate ale artistei etc. etc." Dacă ar fi fost să fie. Momentul real - al potenţialei batiste fluturate la fereastră, al luminii de gaz căzând asupra creştetului unui bătrân cărunt – este rescris sub forma farsei, a melodramei, în limbajul jurnalistic şi al „nebuniei". Ipoteticul atrăgător nu se referă la viitor, ci este plasat sigur în trecut. Clopotul a sunat si, *ciao,* aşa cum spun italienii.

Mai avea şi o altă tactică: de a se grăbi spre viitor, pentru a confirma neputinţa iubirii în prezent. De pe acum, şi fără să se fi întâmplat „ceva", el se uita înapoi spre acel ceva dorit-să-se-întâmple. „Dacă ne vom întâlni iarăşi, peste alţi doi sau trei ani, eu voi fi un bătrân, bătrân de tot. Cât despre tine, vei fi intrat definitiv în cursul normal al vieţii şi nimic nu va mai dăinui din trecutul nostru..." Doi ani, gândea el, vor transforma un bătrân într-un

bătrân, bătrân de tot; în vreme ce pe ea o aştepta o „existenţă normală" cu chipul banal, dar oportun, al unui ofiţer de husari, bătând din pinteni lângă scenă şi fornăind ca un armăsar. N.N. Vsevolojski. Ce utilă îi putea fi, bietului civil slab şi supus, o uniformă ţipătoare.

Ajunşi în acest punct, nu trebuie să ne mai gândim la Verocika, pupila naivă şi nefericită. Actriţa era robustă, temperamentală şi boemă. Căsătorită şi în curs de divorţ, pentru a putea avea husarul său; în total, urmau încă trei mariaje. Scrisorile ei nu ne-au parvenit. Îl amăgea? Era oare puţin îndrăgostită de el? Sau poate că era ceva mai tare îndrăgostită de el, dar o descuraja teama de un eşec şi practica o renunţare voluptuoasă? Se simţea şi ea prizoniera trecutului, la fel ca el? Dacă pentru el dragostea însemnase întotdeauna înfrângere, de ce-ar fi fost altfel pentru ea? Când te căsătoreşti cu un tip cu aplecări fetişe spre picioare, să nu te miri dacă-l găseşti încolăcit în dulapul tău de pantofi.

În scrisorile adresate ei, evoca acea călătorie, cu referiri indirecte la cuvântul „zăvor". Adică zăvorul de la compartimentul său, de la buzele sale, de la inima sa? Sau zăvorul sub care se găsea trupul său? „Știi în ce consta chinul lui Tantal?" scria el. Într-o sete infernală, fără sfârşit; să stea în apă până la gât, şi, ori de câte ori îşi apleca fruntea să bea, apa se retrăgea. În concluzie, el a încercat să o sărute şi, de câte ori s-a apropiat, ea s-a retras, cu buzele ei umede cu tot.

Un an mai târziu, când totul a fost pus sub control şi stilizat, nota următoarele: „Îmi spui, la sfârşitul scrisorii, «Te sărut cu căldură.» Cum? Adică, aşa cum ai făcut atunci, în acea noapte de iunie, în compartimentul de tren? Dacă aş trăi o sută de ani, tot nu aş uita acele sărutări." Mai s-a transformat în iunie, timidul pretendent a devenit beneficiarul a miriade de sărutări, zăvorul a fost tras puţin. Acesta e adevărul sau celălalt? Nouă, acum, ne-ar plăcea să fi fost curat şi ordonat pe atunci, dar rareori se întâmplă aşa; indiferent dacă inima târăşte sexul după ea sau sexul târăşte inima după el.

3

CĂLĂTORIA DIN VIS

El a călătorit. Ea a călătorit. Dar *ei doi* nu au mai călătorit; niciodată. Ea l-a vizitat la moşie, a înotat în iazul lui - „zâna apelor de la Sankt Petersburg" o numise el - iar după ce a plecat, i-a dat numele ei camerei în care a dormit. I-a sărutat mâinile, i-a sărutat picioarele. S-au întâlnit, au corespondat până la moartea lui, apoi i-a apărat memoria de interpretări vulgare. Dar împreună au călătorit doar treizeci de verste.

Ar fi putut să călătorească. Numai dacă... numai dacă.

Dar el îl cunoştea pe dacă-ar-fi-fost-să-fie, prin urmare au călătorit. Au călătorit condiţional-optativ.

Ea era înainte de cea de-a doua căsătorie. N.N. Vsevolojski, ofiţer de husari, clanc, clanc. Când l-a întrebat ce părere are despre alegerea ei, a refuzat să joace. „Este prea târziu să-mi ceri părerea. *Le vin est tiré - il faut le boire."* L-a întrebat pe el, ca de la artist la artist, ca să-i afle opinia despre căsătoria de convenienţă pe care urma să o încheie cu un bărbat cu care avea puţine în comun? Sau era mai mult decât atât? Sugera oare propriul său dacă-ar-fi-fost-să-fie, cerându-i să autorizeze debarcarea logodnicului?

Dar bunicul, care nu se căsătorise niciodată, refuză atât să autorizeze, cât şi să aplaude. *Le vin est tiré - il faut le boire.* Are cumva obiceiul să recurgă la expresii străine în momente-cheie emoţionale? Franceza şi italiana pot oferi eufemismele suave care îl ajută să eschiveze?

Desigur, dacă ar fi insistat ca ea să opteze pentru o renunţare târzie la cel de-al doilea mariaj, ar fi permis să pătrundă prea multă realitate, să pătrundă timpul prezent. A blocat această cale: bea-ţi vinul. Odată lansată recomandarea, fantezia putea să reintre în scenă. În scrisoarea lui următoare, douăzeci de zile mai târziu, scria: „Visez cât de bine ar fi să călătorim - numai noi doi - cel puţin o lună şi nimeni să nu ştie cine suntem sau unde ne aflăm."

Un vis firesc de evadare. Singuri şi împreună, anonimi, cu timp la discreţie. Este vorba, desigur, şi de o lună de miere. Şi unde s-ar fi putut transporta clasa artistică sofisticată în luna de miere, dacă nu în Italia? „Imaginează-ţi următorul tablou", o îmbie el.

„Veneţia (poate în octombrie, cea mai bună lună în Italia) sau Roma. Doi străini în veşminte de călători - unul înalt, stângaci, cu păr alb şi picioare lungi, dar foarte mulţumit; apoi o doamnă zveltă cu ochi remarcabil de închişi la culoare şi păr negru. Să presupunem că şi ea este mulţumită. Se plimbă prin oraş, se plimbă cu gondola. Vizitează galerii de artă, biserici şi aşa mai departe, cinează împreună, merg împreună la teatru - şi, pe urmă? Aici imaginaţia mea se opreşte, cu respect. Pentru a ascunde ceva sau pentru că nu este nimic de ascuns?”

S-a oprit imaginaţia lui cu respect? A noastră - nu. Nouă, în secolul următor, ni se pare cât se poate de limpede. Un gentleman decrepit, într-un oraş decrepit, bifând un surogat de lună de miere cu o tânără actriţă. Gondolierii îi aduc, plici-plici, la hotel după o cină intimă, pe fond muzical de operetă; trebuie să ne mai spună cineva ce urmează? Nu este o realitate şi nu intră în discuţie trupul slăbit de vârstă şi de alcool; siguranţa e condiţional-optativă, iar protecţia vine de la covorul zburător. Dacă-ar-fi-fost-să-fie... dacă-ar-fi-fost-să-fie... atunci i-ai fi tras-o, este? N-ai cum să negi!

Când plănuieşti fantezist - şi în detaliu - o lună de miere la Veneţia, cu o femeie între două mariaje, pot apărea primejdii. Dar, dacă renunţi, puţin probabil să te mai trezeşti cu ea la uşă - graţie iluziei feminine - într-o bună dimineaţă, călare pe geamantan, făcându-şi sfios vânt cu paşaportul. Nu: adevărata primejdie este chinul. Dacă renunţi, eviţi iubirea, dar şi chinul. Şi când eviţi există uneori capcane. Te chinui când compari capriciul veneţian al propriei tale imaginaţii respectuoase cu realitatea crudă că în adevărata lună de miere i-o va trage, cât se poate de nerespectuos, ofiţerul de husari N.N. Vsevolojski, care cunoaşte tot atât de puţine lucruri despre lumea academică, desigur, cât despre legăturile trupeşti lipsite de orice garanţie. Dar ce anume alină chinul? Timpul, răspund bătrânii atotştiutori. Dar tu ştii mai bine. Eşti şi suficient de înţelept şi ştii că timpul nu alină întotdeauna chinul. Să corectăm faţa înfocată a amorului înfocat, ce îţi ia lumina ochilor şi apoi se stinge în tristă cenuşă. Mai bine încerci o flacără de gaz şuierătoare - arde superficial şi poate provoca lucruri mai rele: răspândeşte lumină, o lumină bolnavă care dezvăluie forme şi regrete, şi apoi surprinde bătrânul pe un peron de provincie, când trenul pleacă din gară, un biet personaj urmărind un geam galben şi o mână tremurândă ce se retrag din viaţa lui. Schiţează apoi câţiva paşi, dar trenul dispare în curbă, cu lampa lui roşie de

pe ultimul vagon făcându-se din ce în ce mai mică – planetă de rubin pe cerul nopţii. Apoi descoperă că el se află tot pe peron, sub felinar, tot singur. Mai are încă de aşteptat să treacă nişte ore, într-un hotel mucegăit. Mai trebuie să se convingă şi că a învins, convins fiind că a fost învins. Şi îşi va umple nesomnul cu confortabile dacă-ar-fi-fost-să-fie. Apoi se va întoarce în gară, acelaşi solitar sub o lumină mai blândă, pregătit pentru o călătorie mai crudă: tot cele treizeci de verste parcurse cu ea, seara trecută, de data asta înapoi. Drumul de la Mtsensk la Orel, pe care îl va celebra tot restul vieţii, va rămâne mereu umbrit de întoarcerea neconsemnată de la Orel la Mtsensk.

Astfel propune o a doua călătorie în vis, din nou spre Italia. Între timp ea s-a căsătorit, schimbare de statut ce nu constituie un subiect interesant de discuţie. Bea vinul. Ea pleacă în Italia, probabil împreună cu soţul, deşi nu se pun întrebări legate de partenerii de drum. Încuviinţează călătoria, ca alternativă acum: nu o lună de miere la concurenţă, ci iarăşi o călătorie într-un condiţional-optativ lipsit de dureri. „Am petrecut zece dintre cele mai încântătoare zile ale mele la Florenţa, acum mulţi, mulţi ani." Această utilizare a timpului anesteziază chinul. Acum atât de mulţi, mulţi ani, încât el avea „încă sub patruzeci" - înainte ca temelia vieţii să devină renunţarea. „Florenţa mi-a lăsat o impresie fascinantă, de poezie - chiar dacă mă aflam acolo *singur.* Oare cum ar fi fost să mă aflu acolo în compania unei femei înţelegătoare, bune şi frumoase - asta mai presus de orice!"

Lipsit de risc. Fantezia-i docilă, iar darul cu care se alege el este o amintire plăsmuită. Câteva decenii mai târziu, conducătorii politici ai ţării sale aveau să se specializeze în a-i face să dispară din istorie pe cei căzuţi din funcţii înalte, distrugându-le până şi ultima fotografie. Şi iată-l pe el, aplecat asupra albumului său de amintiri, adăugind meticulos fotografia de pe vremuri. Lipeşte-o acolo, o Verocika timidă şi atrăgătoare, în timp ce lumina lămpii te întinereşte şi-ţi face din părul cărunt o umbră neagră.

4

La IASNAIA POLIANA

La scurt timp după ce a întâlnit-o, s-a dus să stea la Tolstoi, care l-a luat la vânătoare. Se afla în cel mai bun loc de pândă, peste care treceau de obicei becaţele. Dar în acea zi cerul a rămas gol pentru el. Din când în când, se auzea o împuşcătură îndepărtată, de unde se afla Tolstoi; apoi încă una; şi încă una. Toate becaţele zburau spre arma lui Tolstoi. Tipic. Cât despre el, a împuşcat o singură zburătoare, dar nici pe aceea nu au găsit-o câinii.

Tolstoi îl considera ineficient, ezitant, laş, frivol amator de societate şi josnic campion al valorilor occidentale; l-a îmbrăţişat, l-a detestat, şi-a petrecut o săptămână cu el la Dijon, s-a certat cu el, l-a iertat, l-a preţuit, l-a vizitat, l-a provocat la duel, l-a strâns în braţe, l-a dispreţuit. Iată cum şi-a exprimat Tolstoi simpatia faţă de el, atunci când zăcea pe patul de moarte, în Franţa: „Vestea bolii tale mi-a provocat multă durere, mai ales când am primit asigurări că este serioasă. Mi-am dat seama cât de mult ţin la tine. Am simţit că voi fi foarte îndurerat de va fi să mori înaintea mea."

La acea vreme, Tolstoi dispreţuia tendinţa de renunţare. Mai târziu, a început să tune şi să fulgere împotriva dorinţelor carnale şi să idealizeze o simplitate ţărănească creştină. Tentativele sale de practicare a virtuţii eşuau cu o frecvenţă comică. Era un impostor, un fals renunţător, sau mai degrabă nu avea calităţile cerute, iar trupul său se împotrivea renunţării? Trei decenii mai târziu, a murit într-o gară. Ultimele sale cuvinte nu au fost: „Clopotul a sunat şi, *ciao,* aşa cum spun italienii." Îl invidiază cel care renunţă cu succes pe cel care ratează această experienţă? Există foşti fumători care refuză o ţigară, dar spun: „Suflă fumul spre mine."

Ea călătorea; ea muncea; ea s-a căsătorit. El i-a cerut să-i trimită un mulaj de gips al mâinii sale. Sărutase originalul de atâtea ori, sărutase imaginea originalului în aproape fiecare scrisoare. Acum putea să-şi lipească buzele de versiunea de gips. Dar poate fi gipsul mai apropiat de trup decât aerul? Sau poate gipsul transforma dragostea lui si trupul ei într-o statuie? O cerere ironică: de obicei se face mulaj după mâna creatoare a artistului; şi, de obicei, după ce moare.

Şi-a continuat drumul spre bătrâneţe, ştiind că ea a fost - fusese, de acum - ultima lui iubire. De vreme ce meseria lui era forma, îşi amintea oare şi cea dintâi iubire? Era şi un specialist în materie. Cea dintâi dragoste te poate marca pentru toată viaţa? Sau te obligă să repeţi acelaşi fel de iubire şi să-i fetişizezi amănuntele? Altfel ea există ca un avertisment, ori ca o cursă, ca un exemplu de neurmat.

Cea dintâi dragoste a lui a fost cu cincizeci de ani în urmă. O anume prinţesă Şakovskaia. El avea paisprezece ani, ea peste douăzeci - el o adora, ea îl trata ca pe un copil. N-a înţeles mult timp de ce, până a aflat. Era amanta tatălui său.

Un an după ce a fost la vânătoare de becaţe cu Tolstoi, a vizitat din nou Iasnaia Poliana. Era ziua de naştere a Soniei Tolstoi şi casa gemea de oaspeţi. El a propus ca fiecare să-şi povestească cel mai fericit moment din viaţă. Când i-a venit rândul în jocul inventat de el însuşi, a anunţat, cu aer exaltat şi zâmbet melancolic, cunoscut: „Cel mai fericit moment din viaţa mea este, desigur, momentul iubirii. Momentul când ochii tăi întâlnesc privirile femeii iubite şi simţi că şi ea te iubeşte. Asta mi s-a întâmplat o dată, poate de două ori." Dar Tolstoi a considerat răspunsul enervant.

Mai târziu, când tinerii au insistat să se danseze, el a făcut o demonstraţie cu ultimele noutăţi de la Paris. Şi-a scos vestonul, şi-a vârât degetele în răscroiala vestei şi a început să ţopăie, lovind din picioare, scuturând din cap, cu părul lui alb fâlfâind, în ropote de aplauze şi ovaţii: gâfâia, ţopăia, gâfâia, ţopăia; apoi s-a prăbuşit într-un fotoliu. A fost un mare succes. Tolstoi a notat în jurnalul său: „Turgheniev - can-can. Trist."

„O dată, poate de două ori." A fost ea „poate de două ori"? Poate. În penultima lui scrisoare, îi sărută mâna. În ultima, creionul îi şovăie şi nu mai vorbeşte despre sărutări. Scrie, în schimb: „Ataşamentul meu nu se schimbă şi îţi voi păstra aceleaşi sentimente până la sfârşit."

Acest sfârşit s-a petrecut şase luni mai târziu. Mulajul din gips se află şi acum la Muzeul Teatrului din Sankt Petersburg, oraşul în care a fost sărutat pentru prima oară originalul.

VIGILENŢĂ

Totul a început când l-am împuns pe german. Sigur, se poate să fi fost austriac - în definitiv, era Mozart - şi, de fapt, nu a început chiar atunci, ci cu câţiva ani mai devreme. Dar, cel mai bine este să menţionăm o dată precisă, nu credeţi?

Aşa: o zi de joi, din noiembrie, la Royal Festival Hall, ora 19.30, Mozart K.595 cu Andras Schiff, urmat de Şostakovici 4.1. Mi-aduc aminte cum am gândit la plecare că piesa lui Şostakovici are câteva dintre cele mai zgomotoase pasaje din istoria muzicii, peste care nimeni nu este capabil să audă *nimic. Î*nsă m-am cam grăbit. 19.29: sala era plină, publicul normal. Ultimii sosiţi veneau alene de la un pahar oferit la parter de vreun sponsor, înainte de concert. Cunoaşteţi stilul - ah, s-ar părea că este cam şi jumătate, dar haide să ne terminăm paharul, să facem pipi şi apoi să o pornim pe scări în sus şi să deranjăm tot rândul până la locurile noastre. Nu te grăbi, prietene: şefu' a sărit cu nişte mălai, prin urmare Maestrul Haitink mai poa' s-aştepte puţin la camera verde.

Austro-germanul - ca să fim cinstiţi - cel puţin ajunsese până la 19.23. Era mic de statură, chelios, ochelarist, cu un guler înalt şi lavalieră roşie. Nu neapărat o ţinută adecvată de seară; probabil genul de echipament care se poartă la ei când ies în oraş. Şi cam încrezut, m-am gândit, nu în ultimul rând pentru că venise însoţit de două femei, câte una pe fiecare parte. Erau toţi trecuţi de treizeci de ani, aş zice suficient de maturi să le fi venit mintea la cap. „Avem locuri bune", a anunţat el, când şi-au găsit scaunele, chiar în faţa mea. J 37, 38 şi 39. Eu stăteam pe K 37. Instantaneu m-a apucat ceva împotriva lui. Se lăuda cu biletele pe care le cumpărase. Probabil le obţinuse printr-o agenţie şi nu-şi exprima decât uşurarea; dar felul cum a făcut-o nu lăsa să se înţeleagă asta. Şi de ce i-aş fi acordat credit?

După cum ziceam, era un public obişnuit. Optzeci la sută cu permis de ieşire de o zi din spitalele oraşului, mai ales din saloanele de boli pulmonare şi ORL. Faceţi acum rezervare pentru un loc mai bun dacă aveţi o tuse cu sonoritate de peste nouăzeci şi cinci de decibeli. Tot e bine că nu se şi băşesc la concert. Oricum, eu nu am auzit pe nimeni băşindu-se. Dar voi? Presupun că se întâmpla totuşi. Ceea ce mă şi îndreptăţeşte să zic: dacă te poţi abţine la un capăt, de ce să nu te poţi abţine şi la celălalt? Din experienţa mea, eşti prevenit în ambele cazuri şi ai timp să reacţionezi. Dar oamenii nu se băşesc sonor pe Mozart. Drept

urmare, presupun că s-a mai păstrat ceva din pojghiţa de civilizaţie care ne ţine să nu ne prăbuşim cu totul în barbarie.

Allegro din deschidere a mers destul de bine: câteva strănuturi, un caz grav de flegmă compactată pe la mijlocul balconului, aproape să fie nevoie de intervenţie chirurgicală, o alarmă de ceas digital şi o apreciabilă cantitate de programe răsfoite. Uneori mă gândesc că ar trebui să pună indicaţii de utilizare pe coperta programelor de spectacol. Cum ar fi: „Acesta este un program. El conţine informaţii despre concertul de astăzi. Vă puteţi uita în el înainte de începerea spectacolului. Astfel veţi afla ce anume se cântă. Dacă lăsaţi asta pentru mai târziu, atenţia vă va fi distrasă şi veţi provoca o anume cantitate de zgomot, veţi pierde o parte din concert şi riscaţi să vă supăraţi vecinii, mai ales pe domnul din fotoliul K 37." Câteodată, programele conţin o notă discretă, aducând vag a sugestie, referitor la telefoanele mobile sau la utilizarea unei batiste în caz de tuse. Dar cine să bage în seamă aşa ceva? La fel şi fumătorii, când citesc avertismentul de pe pachetul de ţigări. Îi impresionează şi nu-i impresionează; la un anume nivel, nu cred că se aplică în cazul lor. La fel se petrece şi cu cei care tuşesc. Nu vreau să par că aş avea îngăduinţă faţă de ei: de aici porneşte şi calea spre iertare. Şi dacă tot vorbim despre informare, cât de des aţi văzut vreo batistă de surdină ieşind la iveală? Mă aflam odată în partea din spate a stalului, la T 21. Concertul pentru două viori de Bach. Vecinul meu, T 20, a pornit deodată să se cabreze de parcă ar fi călărit un armăsar sălbatic. Cu pelvisul împins înainte, se scobea înnebunit după batistă, reuşind să pescuiască împreună cu ea şi un mănunchi de chei, dar unul mare. Cu atenţia captată de căderea lui, a slobozit batista şi strănutul în toate direcţiile. Îţi mulţumesc foarte mult, T 20. Apoi a petrecut jumătate din mişcarea lentă holbându-se cu teamă după cheile lui. În cele din urmă a rezolvat problema punând talpa pe ele şi, mulţumit, şi-a aţintit privirea asupra soliştilor. Din timp în timp, un freamăt metalic, de sub pantoful său protector, adăuga câteva apogiaturi necesare partiturii lui Bach.

Allegro s-a încheiat, iar Maestrul Haitink şi-a înclinat uşor capul, ca şi cum ar fi acordat tuturor permisiunea să se folosească de scuipătoare şi să discute despre cumpărăturile de Crăciun. J 39 - blonda vieneză, din categoria celor care freacă programul şi-şi potrivesc coafura - a avut foarte multe să-i spună domnului cu guler înalt de la J 38. El aproba din cap, de acord cu preţul jachetei.

Poate că discutau despre delicateţea tuşeului lui Schiff, deşi mă îndoiesc. Apoi, Haitink şi-a înălţat capul, semn că venise vremea să înceteze pălăvrăgeala, şi-a ridicat bagheta să înceteze şi tuşea, şi a adoptat acea postură subtilă, răsucit pe jumătate, cu urechea ciulită, sugerând tuturor că are de gând să asculte foarte atent intrarea pianistului. *Larghetto,* după cum ştiţi, probabil, debutează cu pianul nesusţinut de orchestră, anunţând ceea ce persoanele care şi-au bătut capul să citească programul ştiu de acum, anume că va fi o „melodie simplă, senină". Apoi, acesta este concertul în care Mozart a hotărât să se descurce fără trompete, clarinete şi tobe: cu alte cuvinte, suntem invitaţi să urmărim pianul cu şi mai mare atenţie. Şi atunci, pe când Haitink încremenise ascultând, iar Schiff ne oferea primele câteva măsuri senine, J 39 şi-a adus aminte ce nu terminase de spus despre jachetă.

M-am aplecat şi l-am împuns pe german. Sau pe austriac. Apropo, nu am nimic împotriva străinilor. Recunosc, dacă ar fi fost un britanic solid, hrănit cu burgheri, poate m-aş fi gândit de două ori. Şi în cazul austro-germanului m-am gândit de două ori. După cum urmează. Unu: vii să asculţi muzică la *mine* în ţară, nu te purta ca şi cum ai fi la tine acasă. Şi doi: pentru că vii de unde vii, probabil, e cu atât mai rău că te porţi cum te porţi în vreme ce se cântă Mozart. Aşa că l-am înţepat pe J 38 cu un tripod unit, format din degetul mare şi primele două degete. Tare. S-a întors instinctiv, iar eu m-am holbat la el, bătând cu degetul pe buze. J 39 a încetat sporovăiala, J 38 a părut mulţumitor de vinovat, iar J 37 puţin speriată. K 37 - eu - s-a întors la muzică. Nu că aş fi putut să mă concentrez. Am simţit triumful crescând în mine ca un strănut, în sfârşit o făcusem, după toţi aceşti ani.

Când am ajuns acasă, Andrew a recurs la logica lui obişnuită în încercarea de a mă dezumfla. Poate că victima mea considerase că este permis să se comporte aşa, deoarece toată lumea din jur făcea la fel; nu era vorba de o lipsă de maniere, ci de o tentativă de a fi manierat - *ca la Londra...* Adiţional şi alternativ, a dorit Andrew să ştie, nu cumva o mare parte din muzica vremii a fost compusă pentru Curţile regale sau ducale, şi nu cumva asemenea patroni şi suitele lor obişnuiau să se plimbe de voie, la cina servită sub formă de bufet, aruncând cu oase de pui în harpist, flirtând cu nevestele muzicanţilor, ascultând în acelaşi timp cu jumătate de ureche cum angajaţii lor smeriţi zdrăngăne la spinetă? Dar muzica nu a fost compusă cu gândul la acest comportament infam, am protestat eu.

De unde ştii, a replicat Andrew: categoric compozitorii erau conştienţi de cum va fi ascultată muzica lor, şi atunci ori scriau muzică suficient de sonoră ca să acopere zgomotul general ori, mai degrabă, se străduiau să scrie melodii de o frumuseţe impunătoare, ca până şi un baronet libidinos de la munte să-şi întrerupă o clipă avansurile făcute nevestei de farmacist? Aceasta trebuie să fi fost provocarea - ba poate chiar motivul - pentru care muzica născută astfel a rezistat atât de mult şi atât de bine. Mai departe, şi în fine, vecinul inofensiv, cu guler înalt, trebuie să fi fost, în mod sigur, descendent pe linie directă al baronetului de la munte, care pur şi simplu se purtase identic: plătise banii şi avea dreptul să asculte cât de mult sau de puţin poftea.

- La Viena, am zis, acum douăzeci sau treizeci de ani, când te duceai la Operă, dacă făceai cel mai uşor zgomot, un lacheu în pantaloni trei sferturi, cu perucă pudrată, venea la tine şi-ţi dădea o bomboană de tuse.

- Şi astfel îi tulbura mai tare pe ceilalţi spectatori.

- Îi împiedica să mai deranjeze şi a doua oară.

- Oricum, nu înţeleg de ce te mai duci la concerte.

- O fac pentru sănătatea mea, doctore.

- Dar se pare că efectul este cu totul altul.

- Nu mă va opri nimeni să merg în continuare la concerte, am zis. Nimeni.

- Nu vorbeam despre asta, a replicat el, privind într-o parte. Nu vorbeam despre asta.

- Bine.

Andrew consideră că trebuie să rămân acasă, cu linia mea stereo şi colecţia de CD-uri, cu vecinii noştri toleranţi, care doar rareori se aud dregându-şi vocea prin perete. De ce să-ţi mai baţi capul cu mersul la concerte, întreabă el, dacă te enervezi în aşa hal? Îmi bat capul pentru că într-o sală de concert, după ce ai plătit bani şi te-ai deplasat până acolo, asculţi cu mai mare atenţie. Din ce povesteşti, nu este adevărat, mă contrazice el: atenţia îţi este distrasă tot timpul. Păi, aş fi mai atent dacă nu ar fi atâta tulburare în jur. Şi, ca o simplă întrebare teoretică, ce anume ai urmări cu mai multă atenţie (cât de provocator poate fi Andrew!)? M-am gândit la asta o vreme, apoi am hotărât: de fapt, părţile tari şi cele domoale. Părţile *fortissimo;* oricât de nou ar fi sistemul tău stereo, nimic nu se poate compara cu prezenţa a peste o sută de muzicieni dezlănţuiţi chiar în faţa ta, umplând tot spaţiul cu muzică. Iar

părţile domoale, paradoxal, orice hi-fi le poate reproduce satisfăcător. Dar nu-i chiar aşa. Acele măsuri de deschidere din *larghetto* plutesc prin spaţiu douăzeci, treizeci, cincizeci de metri; deşi „plutesc" nu este termenul potrivit - el te trimite la timpul petrecut în plutire, şi când muzica vine spre tine, nu mai simţi timpul, îţi mai rămâne doar spaţiul, la fel ca şi locul.

- Şi cum a fost piesa lui Şostakovici? Destul de tare ca să-i scoată afară pe nemernici?

- Ei bine, am zis, s-a petrecut un lucru interesant. Cunoşti cum debutează, cu acele momente culminante? Cu toţii făceau cât mai multă gălăgie - alămurile, timpanele, toba cea mare si rea; ştii ce a reuşit să-si croiască drum prin toate astea? Xilofonul. Era o doamnă care lovea instrumentul, iar sunetele veneau limpezi ca o bătaie de clopot. Acum, dacă auzi asta pe o înregistrare, ai senzaţia că a fost rezultatul unei fantezii tehnice - luminarea detaliilor sau cum i-or mai zice. Dar în sală eşti sigur că aşa a intenţionat Şostakovici.

- Prin urmare te-ai simţit bine?

- Dar m-a şi făcut să înţeleg că înălţimea contează. *Piccolo* îşi face loc în aceeaşi manieră. Şi nu este vorba de tuse sau de strănut, nici de volumul lor, ci de textura muzicală cu care intră în concurenţă. Ceea ce înseamnă, desigur, că nu poţi să te relaxezi nici măcar în momentele culminante.

- Nu-ţi rămâne decât să recurgi la bomboane de tuse cu perucă pudrată, a spus Andrew. Altfel, rişti să ajungi cu adevărat nebun de legat.

- Venind din partea ta, am replicat eu.

Ştia bine ce vreau să zic. Hai, acum, să vă povestesc despre Andrew. Stăm împreună de peste douăzeci de ani; ne-am întâlnit când amândoi aveam aproape patruzeci. Lucrează în departamentul de mobilă de la V&A. Merge acolo pe bicicletă în fiecare zi, pe ploaie sau soare; traversează toată Londra, dintr-un capăt în celălalt. Pe drum face două lucruri: ascultă la walkman cărţi lecturate şi e atent să găsească lemne de foc. Ştiu, nu pare credibil, dar mai mereu reuşeşte să-şi umple geanta cu suficiente surcele pentru focul de seară. El pedalează de la un loc civilizat spre altul, ascultând caseta 325 din *Daniel Deronda,* cu atenţia încordată să nu-i scape vreo creangă frântă.

Dar asta nu-i totul. Chiar dacă Andrew cunoaşte o mulţime de scurtături pe unde găseşte si lemne de foc, petrece foarte mult

timp în plin trafic, în momente de vârf. Şi ştiţi cum sunt şoferii: nu îi interesează decât celelalte maşini. Şi autobuze şi camioane, desigur; şi motociclişti, uneori; dar niciodată bicicliştii. Iar asta îl scoate din minţi pe Andrew. Uite-i cum stau în fund, scoţând fum, câte unul în fiecare maşină, o ceată de egoişti care abuzează de mediu şi încearcă să iasă din ambuteiaj fără să ţină seama de biciclişti. Andrew urlă la ei. Andrew, prietenul meu civilizat, companion şi fost iubit, Andrew, care îşi petrece jumătate din zi aplecat asupra unei minunate piese de mobilă cu intarsii, alături de restaurator, Andrew, cu urechile răsunând de formulări în cel mai fin stil victorian, frânează şi urlă:

- Băi! Pizdă posacă!

Mai strigă şi aşa:

- Sper să se aleagă praful de tine! Sau: Să te faci zob sub un camion, băi, cur de maimuţă!

Îl întreb ce le urează femeilor de la volan.

- Vai, lor nu le pot zice chiar aşa. Băi, boarfă ordinară! pare totuşi să corespundă scopului.

Apoi o ia din loc pedalând, cu ochii după lemne de foc, îngrijorat pentru Gwendolen Harleth. Obişnuia să izbească în tabla maşinii, când un şofer îi tăia calea. Bang-bang-bang cu mănuşa căptuşită cu blană de oaie. Probabil că răsuna ca un dispozitiv de produs tunete în Strauss sau Henze. Mai avea obiceiul să le închidă oglinzile exterioare, lipindu-le de maşină; asta-i scotea din fire pe ticăloşi. Dar a trebuit să renunţe pentru că, în urmă cu un an, s-a ales cu o sperietură zdravănă de la un Mondeo albastru, care l-a ajuns din urmă şi l-a trântit de pe bicicletă, sub o avalanşă de ameninţări. Acum se mulţumea doar să le strige cât îl ţinea gâtlejul că sunt pizde posace. N-au cum să obiecteze, pentru că asta sunt şi o ştiu prea bine.

Am început să duc bomboane de tuse la concert. Le distribuiam ca pe nişte amenzi la faţa locului răufăcătorilor din imediata mea apropiere, iar în pauze celor de mai departe. N-am avut prea mare succes, după cum ar fi trebuit să-mi imaginez. Dacă îi oferi cuiva o bomboană ambalată în mijlocul unui concert, va trebui clar să suporţi şi până o scoate din hârtie. Iar dacă îi dai o bomboană neambalată, nu te poţi aştepta să o vâre pur şi simplu în gură, nu?

Am început să aduc bomboane de tuse la concerte. Le distribuiam ca pe nişte amenzi la faţa locului răufăcătorilor din

imediata mea apropiere, iar în pauze celor de mai departe. N-am avut prea mare succes, după cum ar fi trebuit să-mi imaginez. Dacă îi oferi cuiva o bomboană ambalată în mijlocul unui concert, va trebui clar să suporţi şi până o scoate din hârtie. Iar dacă îi dai o bomboană neambalată, nu te poţi aştepta să o vîre pur şi simplu în gură, nu?

Unii oameni nici măcar nu-şi dădeau seama că gestul meu era jignitor sau revanşard, îl considerau un simplu gest prietenos. Şi apoi, într-o seară, l-am oprit pe băiatul acela lângă bar, i-am pus mâna pe cot, dar nu suficient de ferm pentru a spulbera orice ambiguitate. S-a întors spre mine, pulover negru cu guler pe gât, haină de piele, păr blond ţepos, faţă latră, virtuoasă. Suedez, danez, posibil finlandez. A cercetat ceea ce-i ofeream.

- Mama îmi spunea mereu să nu primesc dulciuri de la domni generoşi, mi s-a adresat, zâmbind.

- Tuşeai, i-am răspuns, incapabil să mă arăt supărat.

- Mulţumesc. A apucat bomboana de ambalaj şi a extras-o uşor dintre degetele mele. Vrei să bem ceva?

Nu, nu, nu vreau să beau nimic. De ce nu? Din motive despre care nu se vorbeşte. Mă aflam pe una dintre acele scări laterale, care coboară de la nivelul 2A. Andrew era la toaletă, iar eu intrasem în vorbă cu băiatul ăsta. Am crezut că dispun de mai mult timp. Tocmai schimbam numere de telefon, când m-am întors, iar Andrew ne urmărea. Nu puteam să pretind că-mi cumpăr maşină la mâna a doua. Sau că se întâmpla prima oară. Sau că... orice, de fapt. Nu am mai intrat şi la partea a doua (Mahler 4), în schimb am avut o seară lungă şi neplăcută. A fost ultima oară când Andrew m-a însoţit la concert. Şi nu a mai dorit nici să împărţim patul. Mi-a spus că va continua să mă iubească (probabil), să stea cu mine (probabil), dar nu-şi va mai dori niciodată să se culce cu mine. Mai târziu a hotărât că nu-şi va mai dori niciodată nimic care să aducă a aşa ceva, mulţumesc foarte mult. Poate veţi crede că asta m-ar face să zic „da, te rog, aş vrea ceva de băut" suedezului sau finlandezului, sau ce-o fi fost el, cu faţa lui zâmbitoare şi virtuoasă. Dar vă înşelaţi. Nu, n-aş face asta, vă mulţumesc, nu.

Este greu să-ţi iasă toate cum vrei, nu? Iar pentru interpreţi situaţia nu poate fi diferită. Dacă îi ignoră pe nemernicii aceia cu bronşită din sală, riscă să lase impresia că sunt atât de afundaţi în muzică, încât, hei, tuşiţi cât vreţi, noi nici nu vom băga de seamă! Dar dacă încearcă să-şi impună autoritatea... L-am văzut pe

Brendel întorcându-se de la pian în mijlocul unei sonate de Beethoven şi aruncând o privire cruntă aproximativ în direcţia nemernicului, care habar n-avea c-ar fi mustrat, în vreme ce noi, ceilalţi, ne frământam dacă nu cumva Brendel şi-o fi ieşit din mână şi aşa mai departe.

M-am hotărât pentru o nouă abordare. Soluţia cu bomboana de tuse era ca un gest ambiguu de la biciclist către automobilist: da, îţi mulţumesc din suflet că ai cotit de pe o bandă pe cealaltă, oricum aveam de gând să frânez din răsputeri şi să fac un atac de cord. Gata cu chestia asta. Poate că sosise momentul să le bat puţin cu pumnul în tablă.

Permiteţi-mi să vă explic că am un fizic destul de solid: douăzeci de ani în sala de gimnastică nu mi-au făcut nici un rău; în comparaţie cu tipicul spectator rahitic din sălile de concert, eu arăt ca un şofer de camion. Apoi, mă îmbrac într-un costum albastru-închis de serj gros, cămaşă albă şi cravată albastru-închis, fără model; la rever îmi pun o insignă cu scut heraldic. Urmăresc în mod intenţionat să sporesc efectul. Infractorul mă poate confunda cu un uşier oficial. În fine, m-am mutat din stal în aripi. Acestea sunt secţiunile laterale ale sălii de concert: de aici poţi să-l urmăreşti pe dirijor, dar să scrutezi atent şi stalul, şi partea din faţă a balconului. Acest uşier nu va mai împărţi bomboane de tuse. Acest uşier va aştepta până la pauză, şi apoi va porni în urmărirea delincventului - în cel mai ostentativ mod cu putinţă - până la bar sau până într-una din zonele acelea cu ferestre mari, ce oferă priveliştea clădirilor de pe Tamisa.

- Vă rog să mă scuzaţi, domnule, sunteţi conştient la câţi decibeli se ridică zgomotul tusei dumneavoastră neînăbuşite?

Mă măsurau nervos, mai ales că şi vocea mea era neînăbuşită.

- S-a calculat că este de aproximativ 85. O *notă fortissimo* la trompetă se ridică aproximativ la aceeaşi valoare. Am învăţat repede să nu le acord şansa de a-mi spune cum s-au ales cu răceala şi că nu vor mai face niciodată sau cine mai ştie ce. Prin urmare, vă mulţumim, domnule, şi noi v-am fi recunoscători...

Şi mă îndepărtam, cu acel *noi* stăruind, ca o confirmare a statutului meu cvasioficial.

Cu femeile mă port diferit. După cum sugera şi Andrew, trebuie să facem diferenţa între „băi, pizdă posacă" şi „băi, boarfă ordinară". Adesea există şi problema escortei masculine, care

poate simţi zvâcniri ancestrale, din vremurile când cavernele erau zugrăvite cu bizoni cărămizii autentici, de mână.

- Avem toată compasiunea faţă de tusea dumneavoastră, doamnă, le spuneam pe ton coborât, aproape medical, dar orchestra şi dirijorul consideră că nu-i ajută câtuşi de puţin.

Dacă stai să te gândeşti, chestia asta era şi mai insinuantă; aducea mai degrabă cu oglinda lipită de maşină decât cu pumnul dat în tablă.

Dar eu îmi doream să şi dau cu pumnul în tablă, îmi doream să jignesc. Mi se părea corect. Aşa că am elaborat diferite metode de a jigni. De exemplu, identificam un răufăcător, îl urmăream (statistic era bărbat) în pauză unde se aşeza cu cafeaua sau cu jumătatea lui de bere şi îl întrebam, pe tonul pe care terapeuţii îl denumesc manieră neagresivă:

- Scuzaţi-mă, vă place arta? Mergeţi în muzee şi în galerii?

În general, primeam un răspuns pozitiv, dar încărcat de suspiciune. Bănuit să fiu purtătorul unei tăbliţe cu un chestionar? Aşa că treceam repede la întrebarea următoare:

- Şi care este pictura dumneavoastră preferată? Sau una dintre ele, în orice caz.

Oamenilor le place să fie întrebaţi despre asta şi eram răsplătit cu *Carul cu fân*[1] sau *Venus din Rokeby*[2] sau cu *Nuferii* lui Monet.

- În regulă, imaginaţi-vă următoarea situaţie, continuam, vesel şi politicos. Vă aflaţi în faţa lui *Venus din Rokeby,* iar eu mă aflu lângă dumneavoastră şi, în vreme ce vă uitaţi la pictură, la această operă faimoasă pe care o iubiţi mai presus de orice, eu încep să scuip pe ea, în aşa fel încât s-o acopăr cu flegmă. Şi nu numai o dată, ci de multe ori. Ce-aţi zice despre una ca asta?

Păstram un ton raţional - agent de sondaj de opinie. Răspunsurile variau între „Eu aş chema paza" şi „Aş fi de părere că sunteţi nebun!"

- Exact, răspundeam eu, apropiindu-mă puţin. Aşa că *să nu mai tuşiţi!* - şi în acest punct uneori îi împungeam în umăr sau în piept, ceva mai tare decât se aşteptau - *să nu mai tuşiţi* când se interpretează Mozart. E ca şi cum aţi scuipa pe *Venus din Rokeby.*

[1] Pictură a peisagistului englez John Constable (n. tr.).
[2] Pictură a artistului spaniol Diego Velázquez (n. tr.).

Cei mai mulţi îşi luau un aer sfios în acest punct, şi câţiva chiar aveau decenţa de a reacţiona ca şi cum ar fi fost surprinşi furând din magazin. Puţini se revoltau însă: „Cine te crezi!?" „Sunt un cetăţean care a plătit pentru locul său, ca şi dumneavoastră." Ţineţi seama că nu-mi arog niciodată o postură oficială. „Şi am să stau cu ochii pe dumneavoastră."

Unii minţeau. „Am febră de fân", iar eu întrebam: „Aţi adus şi fânul cu dumneavoastră, nu-i aşa?" Un tip din categoria studenţi şi-a cerut scuze pentru alegerea inoportună a momentului: „Am crezut că ştiu pasajul. Am crezut că urmează un *crescendo,* nu un *diminuendo."* I-am adresat căutătura aceea fioroasă, după cum vă imaginaţi.

Dar nu pot pretinde că toată lumea este înţelegătoare sau tristă. Babalâci excentrici cu costume în dungi subţiri, spioni bolşevici, tipi macho cu femei ţâţoase: cu ăştia poţi să ai de furcă. De exemplu eu aplicam un clişeu, iar ei ziceau: „Cine sunteţi dumneavoastră, de fapt?" sau „Repede, dispari de-aici!" - reacţii de acest gen, nu neapărat la obiect, iar alţii se uitau lung la mine, de parcă *eu* as fi fost ăla ciudatul, şi îmi întorceau spatele. Nu-mi place genul acesta de comportament, lipsit de politeţe; aşa că le atingeam puţin braţul cu care-şi ţineau băutura, ceea ce îi ajuta să se uite spre mine şi, dacă erau singuri, mă apropiam mult şi le şopteam: „Ştii ceva, eşti o *pizdă posacă,* şi am să stau cu ochii pe tine." În general, nu le face plăcere să li se vorbească în acest fel. Desigur, dacă exista şi o femeie de faţă, îmi temperam limbajul. „Cum te simţi", întrebam, apoi luam o pauză, ca şi cum aş fi calculat o descriere exactă, „când eşti *un porc egoist?"*

Odată unul a chemat paznicul, la Festival Hall. Mi-am dat seama de planul lui, prin urmare m-am retras şi am luat loc, cu un modest pahar de apă în mână, mi-am dat jos insigna heraldică şi am devenit teribil de raţional.

- Sunt foarte bucuros că aţi fost chemat. Căutam pe cineva să întreb. Care este politica aici, la Hall, împotriva celor care tuşesc tot timpul fără să ducă batista la gură? Presupun că totuşi, la un moment dat, veţi lua măsuri pentru a-i exclude. Dacă mi-aţi putea explica procedura de a face o plângere, sunt convins că multe persoane ar fi încântate să susţină propunerea mea de a i se refuza pe viitor orice rezervare acestui, ăăă, domn.

Andrew se gândeşte tot timpul la soluţii practice. Susţine că mai bine aş merge la Wigmore Hall. Susţine că mai bine aş sta

acasă să-mi ascult discurile. Susţine că-mi petrec atât de mult timp făcând pe vigilentul, încât nu mă mai pot concentra şi la muzică. Eu nu vreau să mă duc la Wigmore Hall: păstrez muzica de cameră pentru mai târziu. Eu vreau să mă duc la Festival Hall, la Albert Hall şi la Barbican, şi nimeni nu mă va putea opri. Andrew susţine că ar trebui să stau pe locurile ieftine, la galerie, că oamenii care stau pe locuri scumpe sunt asemenea - ba chiar unii şi aceiaşi - celor care conduc maşini BMW, Range Rover şi Volvo din cele mari, nişte pizde posace, la ce să te aştepţi?

I-am spus că am două propuneri pentru corectarea comportamentului. Cea dintâi presupune montarea unor spoturi deasupra spectatorilor, iar atunci când cineva produce un zgomot peste un anumit nivel lumina din dreptul locului respectiv să se aprindă, iar spectatorul să fie silit să stea acolo, ca pus în ramă, tot restul concertului - şi acest comunicat să figureze în program, dar tipărit şi pe bilet, în aşa fel încât şi cei care nu-şi cumpără program să fie puşi în temă cu pedeapsa care-i aşteaptă. Cea de-a doua idee a mea e ceva mai discretă. Fiecare scaun din sală trebuie legat la reţeaua electrică; astfel se poate administra un uşor şoc electric, proporţional cu volumul tusei sau al strănutului. După cum au arătat experienţele de laborator pe diferite specii, metoda are darul de a descuraja elementul deranjant să greşească din nou.

Dar Andrew mi-a explicat că, în afara considerentelor legale, mai există două obiecţii majore la adresa planului meu. Cea dintâi: dacă supui o fiinţă umană unui şoc electric, ea poate reacţiona emiţând un zgomot mai mare decât cel iniţial, ceea ce ar deveni oarecum contraproductiv. A doua: oricât de mult şi-ar fi dorit să încurajeze planul meu, era înclinat să tragă concluzia că efectul practic al electrocutării amatorilor de concerte ar putea fi acela că vor fi tot mai puţin dispuşi să cumpere bilete, în viitor. Desigur, dacă Filarmonica din Londra ar concerta în faţa unei săli absolut goale, nu ar mai exista nici un zgomot parazit de care să mă tem. De acord, aş putea considera că mi-am atins scopul, deşi, în lipsa oricăror alţi pierde-vară, în afară de mine, orchestra ar putea pretinde o sponsorizare nerealist de ridicată.

Andrew poate fi teribil de enervant, nu sunteţi de părere? L-am întrebat dacă a încercat vreodată să asculte muzica umanităţii, tăcută şi tristă, în timp ce alături se foloseşte un telefon celular.

- Nu ştiu la ce instrument ar putea fi interpretată, mi-a replicat. Probabil că nici nu poate fi vorba de vreun instrument. Ar

trebui să legi de scaune cam o mie de spectatori, să-i conectezi pe tăcute la curent electric, prevenindu-i apoi să nu facă nici cel mai mic zgomot dacă nu vor să încerce un şoc puternic. Aşa ai obţine tot soiul de gemete mute şi ţipete înfundate; şi aceasta ar fi, de fapt, muzica umanităţii, tăcută şi tristă.

- Eşti cinic, am zis. Dar... de fapt, nu-i deloc o idee rea.

- Câţi ani ai?

- Ar trebui să ştii. Ai uitat de ultima mea aniversare.

- Asta arată doar cât de tare am îmbătrânit eu. Haide, te ascult.

- Trei ani mai mult decât tine.

- Adică?

- Şaizeci şi doi.

- Şi, spune-mi dacă greşesc, nu ai fost mereu aşa?

- Nu, doctore.

- Când erai tânăr, te duceai la concerte şi stăteai acolo liniştit, ascultând fericit muzica?

- Da, din câte îmi amintesc, doctore.

- Iar acum se poartă alţii mai rău sau tu ai devenit mai sensibil, o dată cu vârsta?

- Oamenii se poartă sigur mai rău. Asta mă face să fiu mai sensibil.

- Şi când ai remarcat această schimbare în comportamentul oamenilor?

- Când tu ai încetat să mai vii cu mine.

- Nu discutăm despre asta.

- Tu ai pus întrebarea. Atunci au început să se poarte mai rău. Când tu ai încetat să mai vii cu mine.

Andrew a căzut pe gânduri.

- Asta susţine perfect teoria mea. Nu ai început să fii deranjat decât atunci când te-ai dus de unul singur. Prin urmare este vorba de tine, nu de ei.

- Atunci, vino cu mine din nou şi totul va înceta.

- Nu discutăm despre asta.

- Nu, nu discutăm despre asta.

Câteva zile mai târziu, am îmbrâncit un tip pe scară. A fost deosebit de scârbos. A ajuns în ultima clipă, cu o paraşută cu fustă scurtă; s-a lăbărţat în fotoliu cu picioarele depărtate şi s-a uitat în jur, sucindu-şi inutil capul; a sporovăit şi şi-a întins oasele cât a putut în pauzele dintre părţi (nici mai mult, nici mai puţin decât

concertul lui Sibelius); şi, desigur, a mai frecat şi programul. Apoi, în partea finală, ce credeţi că a făcut? S-a aplecat spre paraşută şi i-a executat un soi de acord dublu între picioare. Ea s-a prefăcut că nu bagă de seamă, apoi i-a îndepărtat cu tandreţe mâna servindu-se de program, iar el s-a lăsat pe spate, cu un rânjet satisfăcut pe faţa lui nătângă.

În pauză m-am dus direct la ei. El a fost, ca să spun aşa, necooperant. M-a împins şi a trecut pe lângă mine, şuierându-mi: „Dispari, Charlie!" I-am urmărit şi apoi am traversat spre scările acelea laterale, ce duc la nivelul 2A. Era limpede că se grăbeşte. Probabil dorea să horcăie şi să scuipe, şi să tuşească, şi să strănute, şi să fumeze, şi să bea, şi să-şi potrivească alarma ceasului digital ca să nu uite să sune de pe telefonul mobil. Aşa că l-am trosnit la gleznă de a plonjat o jumătate de scară, cu faţa în jos. Era un tip solid şi cred că a curs şi sânge. Însoţitoarea lui, care n-a fost deloc mai politicoasă şi chiar a zâmbit superior când el mi-a aruncat acel „Dispari, Charlie!", s-a pus imediat pe ţipat. Da, m-am gândit, luând-o din loc, poate pe viitor veţi învăţa să acordaţi mai multă consideraţie concertului pentru vioară al lui Sibelius.

Pentru că de consideraţie este vorba, nu? Şi dacă nu vine de la sine, trebuie să vă înveţe cineva. Adevăratul scop, singurul scop, e să devenim mai civilizaţi... sau nu.

De acord?

COAJĂ DE COPAC

La aniversarea lui Jean-Etienne Delacour, au fost pregătite următoarele, potrivit instrucţiunilor date de Mme Amélie, nora sa: supă, carne de vită fiartă în supă, iepure fript, mâncare de porumbei, legume, brânză şi jeleuri. Delacour a acceptat ca o farfurie de supă să-i fie plasată în faţă, în numele unui spirit de socializare la care consimţea însă fără bunăvoie; în onoarea acelei zile, chiar a ridicat ceremonios o lingură până în dreptul buzelor şi a suflat îngăduitor înainte de a o coborî la loc, fără să o atingă. Apoi, când a fost adusă carnea de vită, a făcut semn servitorului, care i-a pus, pe farfurii separate, o singură pară şi o bucată de coajă de copac, tăiată cu douăzeci de minute mai devreme. Charles, fiul lui Delacour, nora, nepotul, soţia nepotului, nepotul de soră, pastorul, un fermier din vecini şi vechiul prieten al lui Delacour, André Lagrange - nimeni nu a comentat nimic. Delacour, la rândul său, a ţinut cu politeţe pasul cu cei din jur, şi a mâncat un sfert de pară în timp ce ei aveau în faţă carne de vită, apoi iepure şi aşa mai departe. Când s-a adus brânza, a scos un briceag şi a tăiat coaja de copac în felii, apoi a mestecat fiecare bucată încet, până la uitare. Mai târziu, ca să doarmă bine, şi-a oferit o cană cu lapte, lăptuci fierte înăbuşit şi un boţ de cheag. Dormitorul lui era bine aerisit, iar perna umplută cu păr de cal. Se asigura întotdeauna ca pieptul să nu-i fie apăsat de pături şi picioarele să-i rămână calde. În vreme ce-şi potrivea pe tâmple scufia de noapte din in, Jean-Etienne reflecta mulţumit la prostia celor din jur.

Avea acum şaizeci şi unu de ani. În tinereţile sale, fusese un mare jucător şi desigur gurmand, o combinaţie care ameninţase adesea să abată lipsurile asupra casei sale. Oriunde se aruncau zarurile sau se răsuceau cărţile, oriunde două sau mai multe animale puteau fi puse să se întreacă între ele, spre satisfacţia spectatorilor, Delacour era nelipsit. Câştigase şi pierduse la faraon şi zaruri, la table şi domino, la ruletă şi rouge et noir. Ajunsese să dea cu banul chiar şi cu copiii, să-şi parieze calul la lupte de cocoşi, să dea pasienţă cu două pachete cu Mme V., şi solitaire când nu reuşea să găsească nici rival, nici partener.

Se spune că gurmanderia a pus capăt patimii sale pentru joc. Cert este că, într-un om ca el, nu exista suficient loc de exprimare deplină pentru ambele sale patimi. Momentul de criză s-a petrecut când o gâscă, îndopată şi în pragul sorocului, pe care o hrănise cu mâna lui şi o savurase chiar dinainte, a fost pierdută cât ai clipi la o partidă de pichet. O vreme, a rămas prins între cele două ispite,

aidoma măgarului între grămezile de fân; dar, decât să piară de foame, ca un animal indecis, a procedat ca un adevărat jucător şi a hotărât asupra chestiunii dând cu banul.

După aceea, atât stomacul, cât şi punga lui au prosperat, în vreme ce nervii i s-au mai domolit. Mânca bucate demne de un cardinal, după cum zic italienii. Ţinea disertaţii despre momentul propice de consum al fiecărui aliment, de la capere la sitar; putea oricând să explice cum cruciaţii întorşi din expediţie au adus *challot*[1] în Franţa, iar Monsieur le Prince de Talleyrand - brânza de Parma. Când i se punea în faţă o potârniche, îi rupea picioarele şi lua din fiecare o muşcătură, cu toată consideraţia, clătina din cap ca un judecător şi se pronunţa pe care picior obişnuise să se sprijine în somn biata pasăre. Era şi un împătimit al băuturii. Dacă se ofereau struguri la desert, îi îndepărta de la sine, cu următoarele cuvinte: „Nu intenţionez să-mi înghit vinul sub formă de pilule."

Soţia lui Delacour fusese de acord cu această alegere a viciului, de vreme ce mai degrabă lăcomia, decât jocul de noroc, ţine bărbatul pe lângă casă. O dată cu trecerea anilor, siluetele lor au început să semene tot mai mult. Au trăit îndestulat şi fără griji până într-o bună zi, când, întremându-se într-o după-amiază în vreme ce el nu se găsea acasă, Mme Delacour s-a înecat cu un os de pui şi a murit. Jean-Etienne s-a blestemat că o lăsase nesupravegheată; şi-a blestemat lăcomia, complicitate care dusese, în cele din urmă, la dispariţia ei; şi a mai blestemat şi soarta, hazardul, lucrul acela care ne stăpâneşte zilele, pentru că aşezase osul de pui din gâtlejul ei exact în unghiul mortal.

Când durerea iniţială a prins să se mai domolească, a acceptat să se mute cu Charles şi Mme Amélie. S-a apucat să studieze legea şi adesea putea fi găsit absorbit de cele Nouă Coduri ale Regatului. Ştia Codul Rural pe dinafară şi îşi găsea mângâiere în certitudinile lui. Putea să dea citate din legile referitoare la roitul albinelor şi la producerea compostului; cunoştea pedepsele pentru trasul clopotelor bisericeşti la vreme de furtună şi pentru vânzarea laptelui care a venit în contact cu recipiente de cupru; recita, cuvânt de cuvânt, ordonanţele ce reglementau comportamentul doicilor, păşunatul caprelor în pădure şi îngropatul animalelor moarte găsite pe drumul mare.

[1] Varietate de ceapă de dimensiune redusă (n. tr.).

O vreme a continuat să-şi manifeste purtarea gurmandă, ca şi cum, dacă ar fi procedat altfel ar fi fost ca o lipsă de credinţă faţă de amintirea soţiei sale; stomacul său se desfăta încă, dar inima nu. Ceea ce l-a determinat să-şi abandoneze pasiunea a fost o decizie a municipalităţii din toamna lui 18..., potrivit căreia urma să se construiască o baie publică, în numele igienei şi al folosului comun. Ca o persoană care salută descoperirea unui nou fel de mâncare - aşa cum un astronom salută descoperirea unei noi stele - să fie adusă pe calea temperanţei şi a cumpătării doar de ceva ce ţine de apă şi săpun, ei bine... ciudăţenia asta i-a împins pe unii spre batjocură, iar pe alţii spre moralizare. Dar Delacour nu punea niciodată prea mult preţ pe părerea celor din jur.

Se alesese cu o mică moştenire după moartea soţiei sale. Mme Amélie i-a propus atunci să investească în construirea băii publice, un gest atât prudent, cât şi civic. Pentru a stârni interesul, municipalitatea născocise un plan, pornind de la un concept italian. Suma care urma să fie adunată a fost împărţită în patruzeci de părţi egale; fiecare investitor trebuia să fie în vârstă de peste patruzeci de ani. Dobânda se plătea la rata de doi şi jumătate la sută pe an, iar la decesul unuia dintre ei, dobânda cuvenită acţiunilor sale se împărţea între ceilalţi. Aritmetica simplă îţi deschidea calea spre o ispită la fel de simplă: cel din urmă contractant-supravieţuitor avea să se bucure, de la cel de-al treizeci şi nouălea deces până la al său propriu, de o dobândă anuală egală cu suma totală depusă de el iniţial. Împrumuturile se încheiau o dată cu moartea celui din urmă investitor, când capitalul urma să fie retrocedat urmaşilor desemnaţi de cei patruzeci de semnatari.

Când Mme Amélie a pomenit pentru prima oară despre acest plan, soţul ei şi-a exprimat îndoiala:

- Nu crezi, draga mea, că astfel s-ar putea stârni vechea patimă a tatălui meu?

- Nu poate fi în nici un chip considerat un joc de noroc, atât timp cât nu există şi varianta de a pierde.

- Exact aşa pretind şi jucătorii, întotdeauna.

Delacour a fost de acord cu propunerea nurorii sale şi a urmărit cu atenţie evoluţia procesului de subscripţie. Pe măsură ce se ivea un nou investitor, îi înregistra numele într-un carneţel, adăugând data naşterii şi unele remarce generale despre sănătatea, fizicul şi genealogia lui. Când un fermier cu

cincisprezece ani mai bătrân decât el a decis să se înscrie, Delacour s-a veselit pentru prima dată după pierderea soţiei sale. După câteva săptămâni, lista s-a umplut; el le-a scris celorlalţi treizeci şi nouă de investitori, propunând ca, de vreme ce se înrolaseră cu toţii, cum s-ar spune, în acelaşi regiment, ar putea hotărî să se distingă printr-un semn exterior oarecare, cum ar fi o panglică purtată la haină. Mai propunea să se instituie organizarea anuală a unui banchet pentru toţi contractanţii - a fost la un pas să scrie „supravieţuitorii".

Puţini i-au îmbrăţişat sugestiile; unii nici măcar nu i-au răspuns, dar Delacour continua să-i considere adevăraţi camarazi de arme. Când se întâlneau pe stradă, saluta călduros, se interesa de sănătate şi schimba câteva generalităţi, uneori despre holeră. Cu prietenul său Lagrange, care subscrisese şi el, petrecea ore îndelungi la Café Anglais, jucându-se de-a statisticienii de la societăţile de asigurări - desigur, cu vieţile celorlalţi treizeci şi opt.

Baia municipală nici nu fusese oficial declarată deschisă când s-a înregistrat primul deces în rândul investitorilor. Jean-Etienne, aflat la cină împreună cu familia, a propus să închine un pahar în amintirea optimistului septuagenar, care acum era bocit. Mai târziu, a scos la iveală carneţelul şi a notat evenimentul, împreună cu data, trăgând dedesubt o linie lungă şi groasă.

Mme Amélie a făcut un scurt comentariu despre buna-dispoziţie a socrului ei, care i se părea deplasată.

- Moartea, în general, este prietena lui, i-a replicat Charles. Numai moartea lui proprie poate fi considerată duşman.

Mme Amélie s-a întrebat o clipă dacă tocmai auzise un adevăr filozofic sau o platitudine goală. Avea o fire binevoitoare şi se îngrijora prea puţin de părerile soţului. De fapt, era preocupată doar de felul în care le exprima, din ce în ce mai asemănător cu al tatălui său.

Pe lângă un certificat mare, de subscripţie, gravat, investitorii mai primeau şi dreptul de utilizare gratis a băii, „pe întreaga perioadă a investiţiei". De la sine înţeles că foarte puţini aveau să profite: cei suficient de bogaţi să subscrie erau, fără îndoială, şi suficient de bogaţi ca să-şi permită o cadă de baie. Dar Delacour a dorit să-şi revendice dreptul: la început săptămânal, apoi zilnic. Unii au considerat că abuzează de bunăvoinţa municipalităţii, însă Delacour a rămas neclintit. Zilele sale urmau acum un program fix. Se scula devreme, mânca un singur fruct,

bea două pahare cu apă şi se plimba vreme de trei ore. Apoi vizita baia publică şi, în scurt timp, a stabilit şi relaţii familiare cu personalul; în calitate de investitor, avea dreptul la un prosop special, numai al lui. După aceea, mergea la Café Anglais, unde discuta despre chestiunile zilei cu prietenul Lagrange. Chestiunile zilei, în mintea lui Delacour, rareori treceau dincolo de următoarele două: orice reducere previzibilă a numărului de investitori şi modul neriguros de aplicare a diferitelor legi de către municipalitate. Astfel, după părerea lui, fusese oarecum trecută sub tăcere lista de recompense pentru distrugerea lupilor: douăzeci şi cinci de franci pentru o lupoaică cu pui, optsprezece franci pentru o lupoaică fără pui, doisprezece pentru un lup, şase pentru un pui, sumele fiind plătite în termen de o săptămână de la verificarea dovezilor.

Lagrange, a cărui minte avea înclinaţii mai degrabă contemplative decât teoretice, a cântărit imediat observaţia.

- Şi, cu toate astea, a comentat el blând, nu cunosc pe nimeni care să fi văzut vreun lup în ultimele optsprezece luni.

- Iată un motiv în plus pentru ca populaţia să fie îndemnată la vigilenţă.

Delacour a trecut apoi la denunţarea lipsei de severitate şi de promptitudine cu care se efectuau testele de prevenire a falsificării vinurilor. Potrivit articolului 38 al legii din 19 iulie, încă în vigoare, li se putea aplica o amendă de până la o mie de franci şi închisoare de până la un an celor care amestecau în vinul destinat vânzării litargă, gelatină de peşte, colorant extras din lemnul de Campeche sau alte substanţe nocive.

- Oricum, tu nu bei decât apă, i-a atras atenţia Lagrange. A ridicat paharul şi a cercetat vinul din el. Apoi, dacă hangiul nostru s-ar lansa în asemenea practici, ar putea contribui eficient la reducerea listei de investitori.

- Nu-mi doresc să câştig în acest fel.

Lagrange a fost tulburat de duritatea tonului din vocea prietenului său.

- Să câştigi..., a repetat el. Nu poţi câştiga, dacă vrei să-l numeşti câştig, decât prin moartea mea.

- Fii sigur că voi regreta, l-a asigurat Delacour, evident incapabil să conceapă şi un alt deznodământ.

După Café Anglais, Delacour se întorcea acasă şi citea lucrări de fiziologie şi dietă. Cu douăzeci de minute înainte de cină îşi tăia

o felie proaspătă de coajă de copac. În vreme ce alţii îşi consumau preparatele lor apte să le scurteze zilele, el discuta pe larg despre pericolele generale la adresa sănătăţii şi despre lamentabilele impedimente din calea supravieţuirii speciei umane.

Aceste impedimente au redus treptat lista iniţială a celor patruzeci de investitori. Cu fiecare nou deces, bună-dispoziţia lui Delacour sporea, la fel ca şi stricteţea cu care îşi respecta regimul. Exerciţiul, dieta, somnul; regularitate, cumpătare, studiu. O lucrare de fiziologie indica, prin formulări voalate şi un duş neaşteptat de latină, că un semn sigur de sănătate a masculului din specia umană este frecvenţa cu care se angajează în legături sexuale. Atât abstinenţa totală, cât şi excesul sunt potenţial vătămătoare, deşi nu tot atât de vătămătoare pe cât anumite practici asociate abstinenţei. Dar o frecvenţă moderată - de exemplu, exact o dată pe săptămână - era considerată cât se poate de salutară.

Convins de această necesitate practică, Delacour a adresat scuzele sale nevestei moarte şi a angajat o înţelegere cu una dintre servitoarele de la baia publică, pe care o vizita o dată pe săptămână. Ea îi era recunoscătoare pentru banii pe care îi lăsa, iar Delacour, după ce a reuşit să îi reteze orice manifestare de afecţiune, a început să aştepte cu plăcere acest schimb al lor. A hotărât că, la moartea celui de-al treizeci şi nouălea participant la investiţie, avea să-i dea femeii o sută de franci, sau poate ceva mai puţin, în semn de recunoaştere a serviciilor care i-au prelungit viaţa.

Au decedat şi alţi investitori; Delacour îşi nota în carnet fiecare dată si închina zâmbind un pahar în cinstea evenimentului. Într-o asemenea seară, după retragerea lui, Mme Amélie şi-a întrebat soţul:

- Ce fel de temei în viaţă o fi şi ăsta - să supravieţuieşti altora şi nimic mai mult?

- Trebuie să ne găsim fiecare propriul nostru temei, i-a răspuns Charles. Acesta este temeiul lui.

- Dar nu consideri straniu că singura bucurie pe care o are i-o oferă doar moartea unor semeni de-ai săi? Nici nu mai este atras de plăcerile obişnuite ale vieţii. Zilele lui sunt ordonate ca pentru împlinirea celei mai straşnice îndatoriri - de fapt, îndatorire faţă de ce, faţă de cine?

- Subscripţia a fost propunerea ta, dragă.

- Nici nu mi-am imaginat, când am lansat ideea, ce efect ar putea avea asupra caracterului său.

- Caracterul tatălui meu, a răspuns Charles posomorât, a rămas neschimbat. Acum este un om bătrân şi văduv. În mod firesc, plăcerile s-au diminuat, iar interesele lui au căpătat o altă orientare. Dar vigoarea mintală şi logica lui sunt neschimbate. Caracterul lui a rămas neschimbat, a repetat Charles, de parcă părintele său ar fi fost acuzat de senilitate.

Dacă l-ar fi întrebat cineva, André Lagrange i-ar fi dat dreptate lui Mme Amélie. De unde fusese un voluptuos, Delacour se transformase într-un ascet; de unde fusese un susţinător al toleranţei, Delacour îi judeca sever pe ceilalţi muritori.

La Café Anglais, Lagrange îl asculta perorând despre aplicarea inadecvată a celor optsprezece articole ce reglementau cultivarea tutunului. După o scurtă pauză, Delacour a sorbit din apă şi a continuat:

- Oricare bărbat trebuie să aibă trei vieţi. Aceasta este cea de-a treia pentru mine.

Burlăcia, căsnicia şi văduvia, a presupus Lagrange. Sau poate jocurile de noroc, gurmanderia şi tontina[1]. Dar Lagrange contempla lumea de suficientă vreme şi pricepuse astfel că bărbaţii se lăsau adesea provocaţi să facă o declaraţie universală sub impresia cine ştie cărui eveniment mărunt, cu importanţă exagerată.

- Te referi la?... s-a interesat el.

- Este straniu, a răspuns Delacour, cum, pe măsură ce viaţa înaintează, sentimentele dominante se schimbă. Când eram tânăr, îl respectam pe preot, îmi cinsteam familia, eram plin de ambiţie. Cât despre pasiunile inimii, am descoperit, când am întâlnit-o pe femeia care mi-a devenit soţie, cum un îndelungat preludiu al iubirii te poate duce, în cele din urmă, prin legiuirea şi aprobarea societăţii, la acele plăceri carnale pe care le preţuim atât de mult. Acum, când am mai îmbătrânit, sunt tot mai puţin convins că preotul ne poate arăta calea cea mai bună spre Dumnezeu, familia mea mă exasperează adesea, şi nu mi-a mai rămas nicio ambiţie.

- Pentru că ai dobândit o anumită avere şi o anumită filozofie.

---

[1] De la numele bancherului franco-italian Lorenzo Tonti, inventatorul planului de investiţie expus în textul de faţă (n. tr.).

- Nu, mai degrabă pentru că preţuiesc mai mult mintea şi caracterul decât rangul social. Pastorul este o companie plăcută, dar un nătărău din punct de vedere teologic; fiul meu este cinstit, dar plicticos. Trebuie să constaţi că nu-mi arog nicio virtute pentru aceasta schimbare a felului în care înţeleg lucrurile. Pur şi simplu, aşa mi s-a întâmplat.

- Şi plăcerile carnale?

Delacour a oftat şi a clătinat din cap.

- Când eram tânăr, în anii de armată, înainte de a o întâlni pe răposata mea soţie, desigur că mă descurcam cu acele femei dispuse pentru acel soi de lucruri. Nicio experienţă din vremurile amintite nu m-a făcut să-mi imaginez că plăcerea carnală te poate purta spre sentimente de iubire. Îmi imaginam - ba nu, eram sigur - că se întâmplă întotdeauna invers.

- Te referi la?...

- Roitul albinelor, a răspuns Delacour. După cum ştii, legea este limpede. Atât timp cât proprietarul îşi urmează albinele la vremea roitului, are dreptul să le revendice şi să intre din nou în posesia lor. Dar dacă nu le-a urmat, atunci proprietarul terenului pe care poposesc dobândeşte titlul legal asupra lor. Sau, să luăm cazul iepurilor. Acei iepuri care trec dintr-o colonie într-alta devin proprietatea celui care deţine terenul unde se stabileşte noua colonie, cu excepţia cazurilor în care acest proprietar nu i-a atras prin înşelătorie sau şiretenie. La fel stau lucrurile şi în ceea ce priveşte porumbeii sau turturelele. Dacă zboară deasupra unui teren aflat în proprietate obştească, pot fi vânaţi de oricine. Dacă zboară într-o volieră, ei aparţin proprietarului acelei voliere, din nou cu excepţia cazului în care păsările au fost atrase acolo prin înşelătorie sau şiretenie.

- Nu te-am mai putut urmări.

Lagrange continua să-l măsoare cu blândeţe, fiind obişnuit cu aceste divagaţii.

- Vreau să spun că fiecare ajunge la certitudinile lui, după cum se pricepe. Dar cine poate să ştie când roiesc albinele? Cine poate să ştie încotro va zbura porumbelul sau când se va plictisi iepurele de colonia în care trăieşte?

- Te referi la?...

- Jeanne. Este servitoare la baia publică.

- Jeanne, care este servitoare la baia publică?

Toată lumea îl considera pe Lagrange un om blajin. Dar acum s-a ridicat repede, împingându-şi brusc scaunul. Zgomotul i-a adus aminte lui Delacour de zilele serviciului său militar, de atacuri bruşte şi de mobilă fărâmată.

- O cunoşti?

- Jeanne, care este servitoare la baia publică? Da. Şi trebuie să renunţi la ea.

Delacour nu putea pricepe. Adică, pricepea cuvintele, nu şi raţiunea lor.

- Cine poate să ştie încotro va zbura porumbelul? a repetat el, mulţumit de formularea dată.

Lagrange se aplecase asupra lui, cu degetele sprijinite de masă, aproape tremurând, ai fi zis. Delacour nu-l văzuse niciodată atât de serios, nici atât de enervat.

- În numele prieteniei noastre, trebuie să renunţi la ea, a repetat el.

- Nu m-ai ascultat. Delacour s-a lăsat pe spate în scaunul său, îndepărtându-se puţin de Lagrange. La început, a fost pur şi simplu o chestiune de igienă. Am insistat ca fata să nu-şi schimbe statutul docil. Nu-mi doream nicio mângâiere în replică - şi am respins orice tentativă. I-am acordat prea puţină atenţie. Şi totuşi, în pofida eforturilor, am ajuns să o iubesc. Cine poate să ştie...

- Te-am ascultat şi, în numele prieteniei noastre, insist.

Delacour a cântărit imediat dorinţa lui. Nu, era o cerere imperativă, nu o dorinţă. Şi dintr-o dată s-a simţit din nou la masa de joc, faţă în faţă cu un adversar care, fără vreun motiv evident, mărise miza de zece ori. În asemenea momente, măsurând evantaiul inexpresiv de cărţi din mâna rivalului, Delacour se baza întotdeauna pe instinct, şi nu pe calcul.

- Nu, a răspuns simplu, ca şi cum ar fi decartat un atu mic.

Lagrange a plecat.

Delacour şi-a băut calm apa din pahar, trecând în revistă toate variantele. Apoi le-a redus la două: dezacord sau gelozie. Şi a exclus dezacordul: Lagrange fusese dintotdeauna un observator al comportamentului uman, şi nu un moralist care să-i condamne capriciile. Prin urmare era vorba de gelozie. Gelozie pe fata aceea în persoană, sau pe ceea ce ea simboliza, de fapt, şi asigura: sănătate, longevitate, victorie? Uneori, oamenii pot manifesta comportamente stranii. Lagrange, intrat într-o stare de

surescitare, o pornise din loc ca un roi de albine. Ei bine, Delacour nu avea să-l urmeze. N-avea decât să poposească oriunde-şi dorea.

Şi Delacour şi-a continuat rutina cotidiană. Nu a vorbit nimănui despre dezertarea lui Lagrange şi-l aştepta mereu să reapară la Café. Îi era dor de discuţiile lor, sau cel puţin de prezenţa lui plină de interes; însă treptat a început să se resemneze. Dar a început şi să o viziteze pe Jeanne ceva mai des. Ea nu a făcut nici un comentariu şi îl asculta supusă când îi vorbea despre chestiuni de legislaţie, pe care, evident, le înţelegea rareori. Cum fusese prevenită să renunţe la exprimarea impertinentă a propriei sale afecţiuni, era mereu tăcută şi supusă, fără să-i scape însă că mângâierile lui deveneau tot mai tandre. Şi, într-o bună zi, l-a anunţat că este însărcinată.

- Douăzeci şi cinci de franci, a răspuns el automat.

Iar ea a protestat, spunându-i că nu era vorba de bani. El şi-a cerut scuze - mintea îi fusese într-alt loc -şi a întrebat-o dacă e convinsă că-i copilul lui. Şi au urmat asigurări - sau, mai precis, asigurări pe un anumit ton, care nu avea nimic din vehemenţa minciunii. Delacour s-a oferit atunci să plaseze copilul la o doică şi să îi pună la dispoziţie o alocaţie. Dar a ţinut numai pentru sine iubirea neaşteptată pe care începuse să o simtă faţă de Jeanne. De fapt, nici nu era cu adevărat treaba ei - îl afecta doar pe el, nu şi pe ea; apoi, dacă ar fi fost să-şi exprime sentimentele, risca să le piardă, sau să se complice într-un mod nedorit.

I-a dat de înţeles că se poate baza pe el; suficient. Altfel, se bucura de dragoste ca de un bun personal. Fusese o greşeală să-i povestească lui Lagrange; fără îndoială ar fi o greşeală să mai povestească vreodată cuiva.

Câteva luni mai târziu, Lagrange a fost cel de-ai treizeci şi şaselea acţionar care a decedat. Cum Delacour nu vorbise nimănui despre cearta lor, s-a simţit obligat să participe la înmormântare. Pe când coşciugul era coborât, i-a făcut următoarea remarcă lui Mme Amélie:

- Nu a avut suficientă grijă de el.

Când şi-a ridicat privirile, a observat-o pe Jeanne, în spatele unui grup de persoane îndoliate, de cealaltă parte a mormântului; acum se vedea bine cum rochia îi stătea întinsă peste pântece.

După părerea lui, legea referitoare la doici era inadecvată. Declaraţia din 29 ianuarie 1715 spunea foarte limpede: doicilor le era interzis să alăpteze doi copii în acelaşi timp, sub ameninţarea

pedepsei corecţionale, dar şi soţul doicii trebuia să plătească o amendă de cincizeci de franci. Doicile erau obligate să anunţe, dacă rămâneau însărcinate, încă din luna a doua; de asemenea, li se interzicea să trimită copiii înapoi, la părinţi, chiar dacă înceta plata banilor. Erau obligate să-şi continue serviciul şi aveau să fie răsplătite mai târziu, de către tribunalul poliţienesc. Cu toate astea, lumea ştia că nu poţi să ai mereu încredere în ele. Încheiau înţelegeri ca să se îngrijească şi de alţi copii; minţeau în legătură cu mersul sarcinii lor, iar dacă apărea vreo dispută pe tema banilor, de multe ori copilul nu supravieţuia nicio săptămână. Poate că, în definitiv, trebuia să o lase pe Jeanne să-şi hrănească singură copilul, de vreme ce asta îşi dorea.

La următoarea lor întâlnire, Delacour şi-a exprimat surprinderea că o văzuse la înmormântare. Din câte ştia el, Lagrange nu-şi folosise niciodată dreptul de a utiliza baia municipală.

- A fost tatăl meu, i-a răspuns ea.

Paternitate şi descendenţă, i-a trecut imediat prin minte. Decretul din 23 martie 1803, promulgat la 2 aprilie. Capitolele unu, doi şi trei.

- Cum? a fost tot ce a reuşit să pronunţe.

- Cum? a repetat ea.

- Da, cum?

- În modul obişnuit, sunt sigură, i-a replicat fata.

- Da.

- Obişnuia să o viziteze pe mama mea, aşa cum tu...

- Cum te vizitez şi eu pe tine.

- Da. Ţinea foarte mult la mine. A vrut să mă recunoască, să mă facă...

- Legitimă?

- Da. Mama s-a opus. A fost o ceartă. Ea s-a temut că va încerca să mă răpească. M-a apărat. Uneori chiar ne spiona. Când a fost să moară, mama mi-a cerut să-i promit că niciodată nu-l voi vedea şi nu voi avea legături cu el. I-am promis. Nu am considerat că... Înmormântarea poate fi considerată o legătură.

Jean-Etienne Delacour stătea pe marginea patului îngust. Ceva refuza să i se aşeze în minte. Lumea era mai puţin raţională decât s-ar fi cuvenit. Acest copil, dacă trecea de primejdiile naşterii, avea să fie nepotul lui Lagrange. Ceea ce el a preferat să nu-mi spună, ceea ce mama lui Jeanne a ţinut departe de el, ceea

ce, la rândul meu, nu i-am spus lui Jeanne. Noi facem legile, dar albinele roiesc oricum, iepurele îşi caută altă colonie, porumbelul zboară într-o altă volieră.

- Pe când eram jucător pătimaş, a rupt el tăcerea în cele din urmă, oamenii mă dezaprobau. Considerau că este un viciu. Eu nu am fost niciodată de acord cu ei. Mie mi se părea o aplicare în practică a studiului atent asupra comportamentului uman. Pe când eram gurmand, oamenii considerau asta o nesimţire. Mie mi se părea o abordare raţională a plăcerii omeneşti.

Apoi a privit-o cu atenţie. Parcă nici nu avea habar despre ce-i vorbeşte. Ei bine, asta era greşeala lui.

- Jeanne, i-a spus, apucând-o de mână, nu trebuie să ai nicio teamă pentru copilul tău. Nicio teamă, aşa cum a avut mama ta. Nu ai motive.

- Da, domnule.

La cină, a ascultat flecăreala fiului său cel mare, renunţând să-i corecteze numeroasele idioţenii. Apoi a mâncat o felie de coajă de copac, dar în silă. Mai târziu, laptele avea un gust de parcă ar fi fost ţinut într-un recipient de cupru, lăptucile fierte înăbuşit duhneau a băligar, iar boţul de cheag avea consistenţa unei perne umplute cu păr de cal.

De dimineaţă, când l-au găsit, scufia de noapte din in era strânsă între degetele ţepene şi nimeni nu a ştiut vreodată dacă intenţiona să o pună sau tocmai se hotărâse să o scoată de pe cap.

SĂ VORBIM FRANŢUZEŞTE

Casa Pilcher,
18 februarie 1986

Dragă Dr. Barnes

(Eu, femeie bătrână, mergând pe optzeci şi unu),

Ei bine, prin urmare citesc OPERE serioase, dar în ceea ce priveşte lectura uşoară, de seară, cum ne descurcăm cu literatura într-un Cămin de Bătrâni? (Vei înţelege că nu mă aflu aici de multă vreme.) Suficientă „literatură" este oferită de Crucea Roşie. Despre ce anume? Păi, cum! Doctorul cu părul creţ şi „încărunţit la tâmple", probabil neînţeles de soţie sau, mai degrabă, văduv, şi asistenta sa atrăgătoare, care îi pune în mână ferăstrăul, la teatru. Chiar şi la o vârstă la care aş fi putut fi sensibilă în faţa unei asemenea perspective neplauzibile asupra vieţii, aş fi preferat *Formarea pământului de flori prin acţiunea râmelor,* a lui Darwin.

Prin urmare, m-am gândit, de ce să nu mă duc eu la biblioteca publică şi să parcurg toate lucrările de literatură, începând de la A? (O fetiţă m-a întrebat odată: „Am înţeles ce este aceea o Berărie a holteilor, dar cum vine aceea o Berărie a minciunilor?") Astfel, consider că am văzut multe descrieri amuzante de crâşme şi nenumărate descrieri voaioriste de sâni, aşa că trec mai departe. Ştii încotro mă îndrept? Următoarea secţiune la care am ajuns a fost Barnes: *Papagalul lui Flaubert.* Ah, asta trebuie să fie Loulou. Sunt mândră de mine pentru că ştiu *Un Coeur simple* pe dinafară. Dar am puţine cărţi, deoarece camera mea de aici este *trop petite.*

Te vei bucura să afli că sunt bilingvă şi expertă în pronunţie. Săptămâna asta am auzit pe stradă un profesor spunându-i unui turist: „A *gauche puis à droite."* Subtilitatea pronunţiei lui GAUCHE mi-a luminat întreaga zi, şi am continuat să repet cuvântul şi în baie. Tot atât de bine cât *bread-and-butter* pe franţuzeşte. Poţi să crezi că tatăl meu, care ar fi avut acum o sută treizeci de ani, a fost învăţat franţuzeşte (aşa cum atunci se preda şi latina) după tipicul pronunţiei engleze: „lii şet". Nu, te cred că nu: nici eu nu sunt

sigură. Dar, între timp, am progresat: cei care studiază rostogolesc astăzi corect „r”-urile, de cele mai multe ori.

Dar *revenons à nos perroquets,* iată care este principalul motiv pentru care îţi scriu. Nu atac afirmaţiile tale din carte despre coincidenţă. Ba da, de fapt. Tu spui că nu crezi în coincidenţă. Nu se poate să gândeşti asta. Susţii că nu crezi în coincidenţă intenţională sau legată de un ţel. Nu poţi să negi existenţa coincidenţei, de vreme ce ea survine cu oarecare frecvenţă. Refuzi, în schimb, să-i atribui orice semnificaţie. Eu sunt mai puţin sigură ca tine, fiind în general agnostică în aceste zone. Oricum, obişnuiesc, în cele mai multe dimineţi, să parcurg Strada Bisericii (biserica nu s-a păstrat) către Poiana Pieţei (nici piaţa). Ieri tocmai lăsasem deoparte cartea ta şi îmi făceam plimbarea, când, ce să vezi - un papagal mare şi cenuşiu, închis într-o colivie, îndărătul unei ferestre înalte! Coincidenţă? Desigur. Semnificaţie? Pasărea arată de te apucă mila, cu penele vâlvoi, tuşeşte, îi curge ceva pe cioc, iar în volieră nu are nicio jucărie. Prin urmare scriu o carte poştală (politicoasă) stăpânilor ei (necunoscuţi), comunicându-le că scena aceea mi-a sfâşiat inima şi sper ca la întoarcere, seara, se vor purta frumos cu pasărea. Nici n-am intrat bine în camera mea, când o bătrână furioasă a năvălit peste mine, s-a prezentat agitând cartea mea poştală ca pe o armă, şi mi-a zis că o să mă dea în judecată. „Foarte bine”, i-am răspuns. „Ai să vezi cât de scump te va costa.” Mi-a explicat că Dominic îşi umflă penele pentru că îi place să se dea în spectacol. Nu are jucării în colivie pentru că nu este peruş, şi oricum le-ar distruge imediat dacă i-ar pune. Iar ciocul de papagal nu poate să curgă, deoarece nu prezintă membrană şi mucoasă. „Eşti o bătrână ignorantă şi băgăcioasă”, mi-a mai aruncat, înainte să dispară pe uşă.

Acum, această disertaţie despre papagali m-a impresionat. Doamna Audrey Penn este, fără îndoială, o persoană educată. Cum nu am la dispoziţie nicio altă lucrare de referinţă în afară de vechiul meu catalog din colegiu, am căutat-o fără convingere. Şi, iat-o: Lady Margaret Hall, cu opt ani mai mică decât mine, bursieră acolo unde eu am fost studentă emerită, studiind FRANCEZA. (Nu medicina veterinară.)

M-am simţit obligată să-ţi scriu toate acestea deoarece nimeni altcineva nu ar pricepe ciudăţenia sincronizării. Dar dacă este vorba cu adevărat despre o coincidenţă, nu sunt pregătită să spun. Camarazii mei încarceraţi aici sunt fie nebuni, fie surzi. Eu,

ca şi Félicité, sunt surdă. Din nefericire, nebunii nu sunt surzi, dar cine sunt eu să pot afirma că surzii nu ar fi nebuni? De fapt, eu sunt Fata-Şefă, deşi cea mai tânără, deoarece, fiind tânără prin comparaţie, sunt şi competentă prin comparaţie.

Croyez, cher Monsieur, à l'assurance de mes sentiments distingués.

Sylvia Winstanley

4 martie 1986

Dragă domnule Barnes,

Şi de ce ai spus că eşti doctor? Cât despre mine, eu sunt fată bătrână, deşi este lipsit de generozitate să-mi oferi posibilitatea de a alege doar dintre „domnişoara şi doamna". De ce nu Lady Sylvia? În definitiv, mă trag din Upper Clarce, „familie nobilă a comitatului" şi aşa mai departe. Mătuşa mea mi-a povestit că, în copilăria ei, Cardinalul Newman mi-a adus o portocală din călătoria lui în Spania. O portocală pentru ea şi câte una pentru fiecare din surorile ei. Pe atunci acest fruct era necunoscut în Anglia. N. era naşul bunicii mele.

Administratoarea Casei noastre de aici mi-a spus că proprietara lui Dominic este „bine văzută în cartier", prin urmare vorba circulă cu mare repeziciune şi aş face bine să-mi ţin gura. Am scris o scrisoare de împăcare (n-am primit răspuns) şi am remarcat atunci când am trecut din nou pe acolo că Dominic fusese luat de la geam. O fi bolnav... În definitiv, dacă papagalii nu au membrană şi mucoasă, de ce-i curgea ciocul? Dar, dacă insist să pun asemenea întrebări în public, am să mă aleg cu un proces. Ei, de fapt, nici nu mi-este teamă de magistraţi.

Am predat mult Gide. Proust mă plictiseşte şi nu îl înţeleg pe Giraudoux, având un creier cam ciudat, strălucit în anumite domenii şi total stupid într-altele. Nimeni nu se îndoia că voi lua Premiul Întâi, directoarea a zis că-şi va mânca pălăria dacă nu iau. Dar n-am luat (doar II, cu Menţiune Specială pentru Limbi Vorbite) şi directoarea s-a certat cu autorităţile; răspunsul a venit prompt: numărul de alfa era echilibrat de cel de categoria gama; beta nu existau. Înţelegi ce vreau să spun? Nu m-am dus la şcoala potrivită şi, fiind o „lady", nu am învăţat subiectele convenţionale,

prin urmare la examenul de admitere eseul meu despre obiceiurile urechelniţei mi-a adus mai mult bine decât au adus cele „cultivate", ale fetelor de la Sherborne. Am fost o studentă emerită, aşa cum cred că ţi-am mai spus.

De ce mi-ai zis că eşti un doctor de peste şaizeci de ani, când este evident că nu poţi să ai mai mult de patruzeci? Haide, haide! În tinereţe am descoperit că bărbaţii sunt perpetuu amăgitori şi am decis să nu mă apuc de flirtat până ce nu ies la pensie pentru limită de vârstă, la şaizeci de ani, şi astfel am obţinut încă douăzeci de ani în care am fost - aşa îmi spune psihologul meu - o cochetă de mare forţă.

Când am terminat cu Barnes, am trecut la Brookner, Anita, şi să mă bată dacă nu a apărut la TV chiar în ziua aceea. Nu ştiu, nu ştiu deloc. Află că ĂŞTIA îmi fac ceva. De exemplu, zic: „Dacă am luat o hotărâre corectă, fie să se arate un cerb", alegând creatura cea mai puţin probabilă pentru locul respectiv. Şi apare un cerb. La fel un pescăruş verde şi o ciocănitoare cu pete, într-alte ocazii. Nu pot accepta că ar fi vorba de simple iluzii, sau că în subconştientul meu ştiam că aceste vietăţi pândeau prin culise. S-ar părea că există, cum ar fi, un Eu Suprem care, spre exemplu, îi spune unei celule roşii ignorante să se ducă să formeze un cheag peste o crestătură de cuţit. Oare în ce fel reuşeşte acest Eu Suprem să preia conducerea şi să înveţe sângele nostru să se ducă şi să repare crestătura? În *Spitalul de Urgenţă* am remarcat că aruncau carnea crudă înapoi în spărtura rănii şi o lăsau să se aranjeze la loc, sub formă de muşchi, de capul ei; eu am avut o operaţie foarte grea acum trei luni, dar toate bucăţelele s-au aşezat la locul lor în forma corectă şi au făcut ceea ce se cuvenea. Cine le-a arătat cum să facă?

Mai am loc pe pagină pentru câteva pene de papagal? Directoarea, domnişoara Thurston, era o femeie lipsită de graţie, cu faţă de cal, cu douăzeci şi patru de ani mai mare ca mine, *assoiffée de beauté,* şi purta pălării pictate, total nepotrivite cu bicicleta (în stilul Cambridge, cu coşul în spate). La un moment dat am fost foarte apropiate şi plănuiam să ne mutăm împreună, dar ea a descoperit, la timp, cât de rea sunt. Într-o noapte am visat-o pe domnişoara Thurston: dansa de bucurie; purta o pălărie enormă, cu pene de papagal zburând din ea. Spunea: „Toate s-au aranjat acum între noi" (sau cam aşa ceva). Mi-am zis: „Dar femeia asta nu a fost niciodată LIMPEDE." La micul dejun, am anunţat-o

pe verişoara mea: „Sunt sigură că domnişoara Thurston e moartă." Ne-am uitat în *Telegraph* - nici un necrolog, aşa cum s-ar fi cuvenit. Când a venit poşta - pe spatele unui plic, *„As-tu vu que Miss Thurston est morte?"* Apoi am mers în vizită la o altă verişoară; necrolog şi fotografie în ziarul *Times.* Trebuie să adaug că nu sunt câtuşi de puţin „paranormală".

Nu voi spune că nu am urmărit să predic toate acestea. Sunt FATA CEA MAI TÎNĂRĂ şi cea mai competentă. Am maşină şi pot să conduc. Cum majoritatea sunt complet surzi, nu prea se practică şuşoteala pe la colţuri. Aş putea să inventez un cuvânt *di granda* pentru scrierea nemăsurată de epistole - epistolomanie? Îmi cer scuze.

Cele mai bune urări, mult noroc în ceea ce scrii, Sylvia Winstanley

18 aprilie 1986

Dragă Julian,

Mă adresez astfel având permisiunea şi după ce mi-a fost acordată şi libertatea de a flirta; deşi un flirt pe baza unei simple fotografii de pe o supracopertă este o experienţă nouă, după cum îţi imaginezi. Cât despre motivul pentru care am ales să mă încarcerez într-un Cămin de Bătrâni atât timp cât pot încă să merg şi să conduc maşina şi să fiu înveselită de perspectiva unui proces la tribunal... ei bine, am hotărât să sar înainte să fiu împinsă, sau, de ce nu, *sauter pour mieux reculer.* Draga mea verişoară a murit, eu eram ameninţată de o operaţie chirurgicală dificilă şi am considerat neatrăgătoare perspectiva de a mă îngriji singură până ce dau colţul. Şi atunci s-a ivit, după cum se exprimă ei, un Loc Vacant Neprevăzut. Sunt o persoană independentă, după cum probabil ţi-ai dat seama, care consideră că bunul-simţ înseamnă tocmai acest lucru. Bunul-simţ ne dictează să rămânem independenţi cât mai mult timp cu putinţă, iar apoi să ne supunem regimului dintr-un Cămin de Bătrâni, atunci când familia noastră nu ne mai poate suporta; sau atunci când începem să lăsăm gazul deschis şi să ne opărim la tot pasul. Dar în asemenea circumstanţe, Căminul de Bătrâni va veni ca un şoc foarte serios, şi ne va face să ne pierdem minţile, să ne transformăm în legume; astfel, va

apărea rapid un nou Loc Vacant Neprevăzut. Prin urmare am decis să mă mut aici într-un moment când mai funcţionez încă, în cea mai mare măsură. Ei bine, nu am copii, iar psihologul meu a fost de acord.

Acum, dragă Barnes, vai! Singura ta carte pe care mi-ai zis să nu o citesc era şi singura existentă în bibliotecă. *Până cînd m-a cunoscut* a fost împrumutată de unsprezece ori din ianuarie încoace, vei fi entuziasmat să afli, iar unul dintre cititori a subliniat apăsat cuvântul „fut", ori de câte ori apare. A binevoit totuşi să parcurgă textul până la cel din urmă „fut", la p. 178. Eu încă nu am ajuns până acolo. Am încercat să le povestesc câte ceva la cină celorlalţi surzi, dar fără succes. „Din câte presupun", le-am zis, „cartea aceasta este despre Plăcerile Patului." „Cum? Cum? Ce-ai zis? Ce-ai zis?" „Plăceri! Ştiţi voi! Pernă confortabilă, saltea moale, toropeala somnului." Prin urmare nimeni nu a considerat asta demn de o povestire. Ei bine, eu voi continua lectura şi voi avea multe de învăţat, nu mă îndoiesc.

Sunt cât se poate de supărată, enervată etc., din cauza excesivei grosolănii de cazarmă din partea soţului Administratoarei, fost sergent-major, căruia cu dragă inimă i-aş fi făcut vânt pe scări în jos, dar mi-am dat seama că este mai puternic. Permite-mi să-ţi mai predic puţin, de această dată despre subiectul Căminelor de Bătrâni. Când veşnica noastră guvernantă a început în sfârşit să se ramolească, am investigat un număr de asemenea instituţii. Nu are câtuşi de puţin darul să te încurajeze să vezi peste tot acelaşi semicerc de curci ascultătoare stând în fotolii ieftine, în timp ce televizorul urlă la ele ca Mussolini. Într-un loc am întrebat-o pe Administratoare: „Ce fel de activităţi organizaţi?" M-a măsurat neîncrezător: nu-mi era oare suficient de limpede că bătrânii surzi se distrau nemaipomenit, că erau la limita superioară a minţilor şi a bunei lor dispoziţii? În cele din urmă mi-a răspuns: „Au un om care vine pentru jocuri, o dată pe săptămână." „Jocuri?" am întrebat, deoarece nu remarcasem prin jur prea mulţi candidaţi pentru Olimpiadă. „Da", mi-a replicat ea, condescendent. „Îi aşază în cerc şi le aruncă o minge de plajă, iar ei trebuie să i-o arunce înapoi." Ei bine, azi-dimineaţă i-am făcut o remarcă sergentului-major în legătură cu mingile de plajă, dar nu-i de mirare că nu a înţeles. Surzii şi nebunii de aici sunt permanent speriaţi să nu provoace neplăceri. Singurul mod sigur să nu provoci neplăceri este să stai în coşciug, prin urmare am de gând

să continuu să provoc neplăceri, ca mod sigur de a mă menţine în viaţă. Nu ştiu dacă voi reuşi sau nu. Acest Cămin de Bătrâni funcţionează exact ca în Balzac. Noi ne cheltuim banii puşi deoparte de-o viaţă pentru a preda controlul asupra vieţilor noastre. Mi-am imaginat un sistem de dictatură luminată acceptat de Voltaire, dar mă întreb dacă o asemenea guvernare a existat sau va putea să existe vreodată. Păzitorii, prin felul lor de-a fi, sau printr-un obicei căpătat inconştient, ne erodează treptat buna dispoziţie. Corpul conducător s-ar presupune că este aliatul nostru.

Am adunat fără tragere de inimă *sottises* pentru tine; dar cel mai tare mă deranjează ideea că în Anglia am avea ceva numit „vară", care mai devreme sau mai târziu „vine". Şi atunci stăm cu toţii în grădină după prânz, la voia musculiţelor care ne înţeapă. De acord că este cu vreo zece grade mai cald şi poţi să ieşi după ceai. Cei de vârstă mijlocie îmi povestesc cu toţii că, în tinereţea lor, verile erau fierbinţi şi te plimbai în carul cu fân etc., dar eu le spun că, fiind cam cu treizeci de ani mai mare, îmi aduc aminte foarte bine că mai era o lună rea în tinereţea lor, şi ei au uitat acest lucru. N-ai întâlnit *Les trois saints de glace* - am uitat cine sunt, dar trebuie să treci de sărbătoarea lor ca să ai o vară propriu-zis latină. Mi-am petrecut luna mai în Dordogne şi a plouat tot timpul, şi se purtau ordinar cu câinele, şi mi-au arătat operaţiile lor, şi pâine nu făceau decât o dată la două săptămâni, să nu mai aud de Aquitania! Dar îmi place la nebunie regiunea Drôme.

Cărţi pe care nu le-am citit:

Tot Dickens.

Tot Scott.

Tot Thackeray.

Tot Shakespeare, cu excepţia lui *Macbeth.*

Tot J. Austen cu excepţia uneia.

Sper că vei descoperi o căbănuţă minunată; ador Pirineii, florile şi scurtele torente de munte.

Înţelegi, eu m-am plimbat prin lume în 1935, înainte să se fi stricat toate. Şi am călătorit cu o mulţime de nave, nu cu avionul.

Îmi spui, apropo de coincidenţă, de ce nu cer să mi se arate un tatu sau o bufniţă albă, asta ar testa adevărata putere a coincidenţei intenţionale. Nu mă voi arunca până acolo, în schimb îţi mărturisesc că am locuit în Putney, prin secolul al XVI-lea. Putney este chiar lângă Barnes.

Îţi mulţumesc mult pentru că îmi scrii. Acum mă simt mai bine, iar luna a ieşit din spatele pinilor.

Sylvia W.

P.S. Papagalul D. a reapărut la fereastră.

16 septembrie 1986

Dragă Julian,

Romanul tău s-a dovedit educativ, dar nu din punct de vedere sexual, ci datorită personajului tău, Barbara, care abordează aceleaşi metode alunecoase de a discuta ca Administratoarea noastră de aici. Soţul ei este o culme a insolenţei faţă de mine şi cu toate astea ştiu că dacă îmi scapă cuvântul „afurisit", am terminat-o cu Comitetul de supraveghere, care m-a acceptat până în prezent. Ieri pornisem spre cutia poştală, când sergentul-major m-a acostat şi mi-a sugerat că este o călătorie inutilă. Toţi surzii şi nebunii de aici îi dau scrisorile să le ducă la poştă. I-am zis: „Chiar dacă nu mai conduc maşina, voi continua să iau autobuzul până în oraş şi sunt încă foarte capabilă să mă târăsc până la cutia poştală." M-a măsurat impertinent şi mi l-am imaginat imediat cum noaptea deschide toate plicurile la abur şi le rupe pe cele care conţin reclamaţii la adresa Căminului. Dacă scrisorile mele vor înceta brusc să-ţi parvină, poţi să tragi concluzia că am murit sau că mă aflu sub controlul deplin al autorităţilor.

Ai simţ muzical? Ei bine, presupun că şi eu am puţin, dar numai datorită faptului că sunt deşteaptă, şi că am început pianul la şase ani, am ajuns foarte curând să interpretez la prima citire a partiturii şi să cânt şi la contrabas, şi la flaut (mai mult sau mai puţin), fiind prin urmare mereu solicitată să susţin concerte de orgă la unele biserici. Mă amuza să fac un tărăboi teribil la aceste instrumente. (Eu nu le am cu biserica. Am gândurile mele proprii.) Îmi place să merg în oraş - întotdeauna poţi avea o discuţie nostimă în autobuz sau, prin zonele de cumpărături, poţi asista la spectacole de dans pe concerte brandenburgice înregistrate, acompaniate de violonişti iscusiţi.

Am mai citit câteva A-uri şi B-uri. Într-o bună zi am să fac un total al paharelor băute sau al ţigărilor aprinse în romane, în scopul de a umple goluri; de asemenea, un total al „vinietelor" de chelneri, taximetrişti, vânzătoare şi aşa mai departe, care nu mai joacă nici un alt rol în povestire. Romancierii recurg fie la umplut goluri, fie la filozofare, ceea ce ni se sugera să considerăm drept „generalizări", *chez* Balzac. Pentru cine este Romanul, mă întreb. După părerea mea, şi am o fire nepretenţioasă, e pentru cine are nevoie să uite de el însuşi între aproximativ ora 22 şi până adoarme. S-ar putea să fie nu tocmai convenabil pentru tine, îmi dau seama. Apoi, este esenţial să existe un personaj cu care să mă pot identifica şi, având un caracter independent, nu găsesc uşor aşa ceva.

Totuşi, A-urile şi B-urile rămân o categorie superioară stocului lunar pus la dispoziţie de Crucea Roşie. Parcă ar fi scrise de infirmierele din schimbul de noapte, în lungile ore când nu au nimic altceva de făcut. Unica temă este despre dorinţa de a contracta un mariaj. Dar nu pare să le fi trecut prin minte ce se întâmplă după, deşi mie tocmai acela mi se pare momentul-cheie.

O Persoană Faimoasă din lumea artistică a mărturisit în autobiografia sa, acum câţiva ani, că a învăţat ce este iubirea când s-a îndrăgostit de o fetiţă, la un dans organizat de şcoala secundară unde învăţa. El avea unsprezece ani, iar ea nouă. Nu există nici un dubiu că eu eram acea fetiţă: îmi descrie rochia, iar şcoala era cea urmată de fratele meu, şi data coincide etc. Nimeni nu s-a mai îndrăgostit de mine de atunci, cu toate că am fost un copil drăguţ. Dacă aş fi catadicsit să mă uit la el, povesteşte, m-ar fi urmat până la capătul zilelor sale. A fugit după fuste toată viaţa şi şi-a făcut soţia atât de nefericită, încât a devenit alcoolică, în timp ce eu nu m-am căsătorit niciodată. Ce deduci din asta, domnule romancier Barnes? O ocazie ratată acum şaptezeci de ani? Sau am fost norocoşi, fiecare în felul lui, că am scăpat? De unde să ştie că eu aveam să devin o femeie savantă, deloc pe gustul său. Poate că m-ar fi împins spre băutură, iar eu l-aş fi mânat să alerge după alte femei, nimeni nu ar fi avut de câştigat - cu excepţia soţiei, pe care nu ar mai fi luat-o, iar în autobiografia lui ar fi spus că ar fi fost minunat să nu-i fi ieşit niciodată în cale. Eşti prea tânăr pentru acest gen de întrebări, pe care însă ţi le pui tot mai mult, pe măsură ce surzeşti sau înnebuneşti. Unde m-aş fi găsit eu acum

dacă aş fi privit în altă direcţie cu doi ani înainte de Marele Război?

Îţi mulţumesc enorm şi sper că viaţa ta este mulţumitoare şi să ai urmaşi şi tot ce-ţi doreşti.

Cu dragoste de la Sylvia W.

24 ianuarie 1987

Dragă Julian,

Una dintre nebunele de aici vede stafii. I se arată sub forma unor luminiţe verzi, în cazul că vei dori să identifici un spectru, şi au urmat-o după ce a renunţat la apartamentul ei. Problema este că, dacă au fost cumsecade la vechea lor adresă, au început să-şi facă de cap când s-au trezit încarcerate într-un Cămin de Bătrâni. Ni se permite fiecăruia să avem un mic frigider în odaie, pentru cazul în care ni se face foame noaptea, iar doamna Galloway îl umple pe al ei cu ciocolată şi sticle de vişinată. La ce crezi că s-au dedat luminiţele verzi în miez de noapte - i-au mâncat ciocolata şi i-au băut vişinata! Ne-am arătat cu toţii impresionaţi când am aflat - surzii în cea mai mare măsură, fără îndoială pentru că nu sunt în stare să priceapă -şi ne-am străduit să-i prezentăm regretele noastre pentru pierderea suferită. Asta a continuat o vreme; noi adoptam o faţă tristă de câte ori o cerea situaţia, dar într-o zi ea a apărut în sala de mese cu un zâmbet ca al Pisicii de Cheshire, strigând: „Am primit înapoi ce mi-a fost prădat! Am băut o sticlă de vişinată *de-a lor,* pe care şi-au uitat-o în frigider!" Am sărbătorit cu toţii evenimentul. Dar, vai, s-a dovedit a fi prematur, deoarece ciocolata a continuat să dispară noaptea, în ciuda unor note de mână, cu ton atât sever, cât şi rugător, pe care doamna G. a început să le lipească de uşa frigiderului. (Oare în ce limbă or citi fantomele?) Chestiunea a fost, în cele din urmă, dezbătută de adunarea generală a Casei Pilcher, în cursul unei cine, în prezenţa Administratoarei şi a sergentului-major. Cum să împiedici spiritele să mănânce ciocolată? Toţi s-au uitat către Fata-şefă, care a ratat testul în mod lamentabil. Măcar o dată trebuie să-l laud pe sergentul-major, care a dovedit un simţ ironic vrednic de stimă, dacă nu cumva - ceea ce este poate mai verosimil - nu o crede în existenţa luminiţelor verzi. „Ce-ar fi să punem un lacăt la frigider?"

a propus el. Aplauze unanime din partea surzilor şi a nebunilor; apoi s-a oferit să se ducă el însuşi la B&Q să cumpere unul. Am să te ţin *au courant,* în caz că îţi va face trebuinţă în vreo carte de-a ta. Înjuri la fel de mult ca personajele tale mi-ar plăcea să ştiu? Nimeni nu înjură aici, cu excepţia mea, dar numai în gând.

Ai cunoscut-o pe buna mea prietenă Daphne Charteris? Poate a fost cumnata mătuşii tale? Nu, spuneai că te tragi din Middle Clarce. Ea a fost una dintre primele noastre aviatoare, Upper Clarce, fiica unui latifundiar scoţian, obişnuia să transporte vite în Dexter, după ce şi-a luat licenţa de zbor. Una dintre cele - doar - unsprezece femei antrenate să piloteze un Lancaster, în război. Creştea porci şi întotdeauna îl boteza Henry pe mezinul turmei, după fratele ei cel mic. Avea o cameră numită Kremlin, unde nici soţul său nu putea să o deranjeze. Am considerat mereu că acesta este secretul unei căsnicii fericite. Oricum, omul a murit şi ea s-a întors în casa familiei, să locuiască împreună cu Henry. Casa familiei era ca o cocină, dar ei au trăit acolo cât se poate de fericiţi, surzind împreună tot mai tare, de la lună la lună. Când n-au mai fost în stare să audă clopoţelul de la uşă, Henry l-a înlocuit cu un claxon de maşină. Daphne a refuzat întotdeauna să poarte proteze auditive, pe motiv că se agăţau de crengile copacilor.

În miez de noapte, în vreme ce luminiţele verzi încearcă să spargă lacătul pus la frigiderul doamnei Galloway, ca să ajungă la bomboanele ei Crème Eggs, eu stau trează şi urmăresc luna mişcându-se încet printre pini şi mă gândesc la avantajele morţii. Nu că am avea dreptul să alegem. Ei bine, există şi sinuciderea, dar gestul mi s-a părut întotdeauna vulgar şi orgolios, aşa cum fac oamenii care pleacă de la spectacol în mijlocul reprezentaţiei. Ce vreau să spun este - păi, de fapt ştii tu ce vreau să spun.

Principalele motive să îţi doreşti moartea: nerăbdarea celor din jur să se întâmple odată, când ai ajuns la vârsta mea; ameninţarea decrepitudinii şi a senilităţii; risipa de bani - cheltuieşti moştenirea - ca să menţii în funcţiune o grămadă de oase cu creierul mort; interesul tot mai scăzut faţă de ştiri, foamete, războaie etc.; teama de a ajunge sub controlul total al sergentului-major; dorinţa de a afla despre „Pe urmă" - sau nu?

Principalele motive să nu-ţi doreşti moartea: nesupunerea - nu am fost niciodată pe placul altora, de ce aş începe acum?; potenţiala durere pe care aş provoca-o celor din jur (oricum nu poate fi evitată, dacă ar fi să existe); am reuşit să citesc doar până

la litera B în *Berăria minciunilor;* cine l-ar mai înfuria pe sergentul-major, dacă nu eu?

...şi, cu asta, am cam ajuns la capăt. Poţi propune şi altele? Constat că Pentru are mereu o poziţie mai solidă decât Contra.

Săptămâna trecută, unul dintre nebuni a fost găsit gol-puşcă în grădină, cu valiza plină de ziare, aşteptând trenul, din câte se pare. Nu există nicio gară în apropierea Căminului de Bătrâni, de prisos să-ţi mai zic, de când Beeching a lichidat liniile secundare.

Îţi mulţumesc iarăşi pentru că îmi scrii. Iartă-mi epistolomania.

Sylvia

P.S. De ce ţi-am spus asta? Ceea ce doream să accentuez despre Daphne este că a fost întotdeauna o persoană care a privit înainte, şi aproape niciodată înapoi. Nu ţi se pare probabil mare lucru, dar te asigur că devine tot mai greu.

5 octombrie 1987

Dragă Julian,

Nu crezi că limba există în scopul comunicării? Nu mi s-a permis să predau în prima şcoală în care am făcut practică (un colegiu pedagogic), ci doar să asist la ore, deoarece greşeam pe *tu* de la *Passé Simple.* Acum, dacă aş fi învăţat după *Metoda Crammer,* şi nu după *Să vorbim franţuzeşte,* aş fi putut să răspund că nimeni n-ar spune vreodată *Lui écrivis-tu?* sau cam aşa ceva. La „şcoala" mea învăţam mai ales expresii, nu făceam o analiză a timpurilor respective. Primesc constant scrisori de la o franţuzoaică, evident doar cu educaţie medie, care scrie fără probleme *J'était* sau *Elle s'est blessait.* Şi, cu toate astea, şefa mea, care m-a destituit, pronunţa „r" în franceză cu acel oribil sunet mut folosit în engleză. Sunt bucuroasă să pot spune că toate astea s-au ameliorat foarte mult şi nu mai fac rima „Paris" - „Marry".

Încă nu sunt sigură dacă scrisorile mele lungi nu eşuează în vorbărie senilă. Concluzia, domnule romancier Barnes: *Să vorbim franţuzeşte* este diferită de *Metoda Crammer* şi diferenţa asta guvernează toate aspectele vieţii. Nu reuşesc să găsesc scrisoarea în care mi-ai spus că ai întâlnit un scriitor chiar mai bătrân decât

mine (Gerrady? ortografie? - l-am căutat în bibliotecă, dar nu l-am găsit; în orice caz, am să dau sigur în primire înainte să ajung la G). După câte îmi amintesc, te-a întrebat dacă tu crezi în viaţa după moarte, tu ai răspuns *nu,* iar el a continuat: „Când vei ajunge la vârsta mea, s-ar putea să crezi." Nu spun că ar exista viaţă după moarte, dar sunt sigură de un lucru, că atunci când ai treizeci sau patruzeci de ani, s-ar putea să fii foarte bun la *Metoda Crammer,* dar până să surzeşti sau să te apuce nebunia trebuie să şi ştii franţuzeşte. (Pricepi ce vreau să spun?)

Oh! oh! oh! un croissant adevărat! Dar cornurile franţuzeşti se fac din făină franţuzească. Se găseşte aşa ceva în regiunea ta? Ieri seară ne-au dat conservă de carne de vită tocată şi fasole la cuptor; aş prefera să nu ţin atât de mult la mâncare. Uneori visez caise. Nu poţi cumpăra o caisă în ţara asta, toate au gust de vată înmuiată în suc de portocale Austerity. După o scenă *îngrrozithoare* cu sergentul-major, am tăiat-o de la masă şi am mâncat în oraş un *sandwici* cu *gloria newyorchezului.*

Îmi scrii că nu te temi de moarte, atât timp cât nu sfârşeşti prin a muri, drept urmare. Asta îmi sună cazuistic. Oricum, poate că nu vei băga de seamă trecerea. Prietena mea Daphne Charteris a avut nevoie de mult timp ca să moară. „Am murit?" întreba ea, sau uneori: „De cât timp sunt moartă?" Ultimele ei cuvinte au fost: „Sunt moartă de o vreme. Nu simt nicio diferenţă."

Aici nu este nimeni cu care să stau de vorbă despre moarte. Morbid, îţi dai seama, şi nu se face. Nu-i deranjează să discute despre luminiţe verzi şi alte lucruri din acestea, dar de câte ori îmi dau drumul pe subiectul adevărat, Administratoarea şi sergentul-major mă atenţionează să nu bag spaima în ei. Toate sunt scene ale propriului meu război împotriva transformării morţii - sau a Temerii de Ea - într-un subiect tabu şi a energiei cu care tagma medicală încearcă să-i împiedice pe muribunzi să moară, ori ţine în viaţă bebeluşi născuţi fără creier ori face femei sterpe să nască pe cale artificială. „Ne străduim de şase ani să avem un copil." Foarte bine! Prin urmare puteţi rămâne şi fără. Mai deunăzi am primit cu toţii ouă cu două gălbenuşuri... „Ia te uită! Straniu." „Li se dau puilor medicamente pentru fertilitate, ca să înceapă să facă ouă mai repede."

Ce ţin la mine în frigider, mă întrebi? Portmoneul, dacă vrei să ştii, carneţelul cu adrese, corespondenţa şi un exemplar din testament. (Le feresc de foc.)

Familia este încă unită? A ta? Si alţi copii? Constat că te descurci foarte bine cu rolul de Tată Modern. George al V-lea obişnuia să-şi îmbăieze copiii; R. Mary - nu.

Cele mai bune urări şi *succès fou,*
Sylvia

14 octombrie 1987

Merci, charmant Monsieur, pentru pachetul cu mâncare. Vai, din cauza combinaţiei dintre serviciul poştal şi sergentul-major, minunatul croissant nu mai era la fel de proaspăt ca în momentul expedierii. Am hotărât să împart totul, prin urmare fiecare surd sau nebun a primit jumătatea lui de croissant. „Pardon? Pardon? Ce-i asta? Ce-i asta?" Şi au preferat eternele triunghiuri cleioase, de pâine albă prăjită, cu Golden Shred. Dacă i-aş strecura resturile lui Dominic - aflat încă la fereastră - prin cutia de scrisori, crezi că Administratoarea m-ar închide în Cămin? Scuze, nu-s în stare decât de o carte poştală, braţul meu e de vină.

Cele mai bune urări
Sylvia

10 decembrie 1987

Barnes poate fi ţinut la nivelul pieptului, Brookner însă trebuie să fie citită la podea. Consider că romanul ei *Uită-te la mine* este un exemplu minunat de scriere tragică, spre deosebire de *Regele Lear,* pe care tocmai l-am parcurs, pentru prima oară. În afara unor pete purpurii, intriga şi caracterizarea personajelor sunt simple baliverne. O paradigmă (termen pe care abia l-am învăţat din cuvinte încrucişate) a *Hainelor împăratului.* Doar carte poştală - braţul.

Cele mai bune urări,
Sylvia

14 ianuarie 1989

Dragă Julian,

(Da! Bătrâna Winstanley), Te rog să ierţi încă o repriză de vorbărie senilă. Şi caligrafia, de care guvernanta noastră s-ar ruşina, categoric.

Fascinantă emisiune la TV cu un pui de leu care încerca să mănânce un *porc-épic*[1] (de ce *épic?* - Larousse spune că e vorba de o alterare de la *porcospino,* care este evidentă, dar de ce s-a ajuns la *épine* în loc de *épic?).* Nu mă simt cu adevărat atrasă de arici - în faţa casei mele exista un grătar pentru a limita accesul vitelor, în care mereu cădeau arici. Cel mai simplu era să îi scot cu mâna, dar aricii sunt plini de paraziţi şi au ochi inexpresivi... cam cruzi.

Stupid şi senil din partea mea să te tot întreb despre copii, când tu îmi spui că nu ai nici unul. Te rog să mă ierţi. Sigur că inventezi întâmplările din povestirile tale.

Am optzeci şi patru de ani şi dispun încă de o memorie excelentă, de aceea ştiu că este inevitabil să nu apară coincidenţe, de exemplu papagali, savanţi francezi etc. Şi apoi Faimosul Artist. Iar acum o lună, am aflat că nepoata mea Hortense Barret urmează să se înscrie la universitate, ca să studieze ştiinţe agricole. (Noi aveam silvicultură, pe vremea noastră. Voi aveaţi silvicultori? Tineri hotărâţi, cu apărători de piele la coate, care trăiau în colonii, aproape de Drumul Parcului, şi plecau împreună la Munci Practice?) Exact în aceeaşi săptămână am citit o carte despre *bougainvillea*[2] şi am aflat că această floare a fost probabil botezată astfel după o tânără doamnă, Hortense Barret, care a participat la expediţia din Insula Bougainville, alături de botanistul Commerson. Desigur, au existat multe generaţii între ele, provenite sau nu din mariaje, cu sau fără schimbare de nume, dar descendenţa este directă. Ce mai înţelegi din toate astea? Şi de ce am ales să citesc o carte despre *hydranges hortensia?* În momentul de faţă nu mai am flori nici în vază, nici în jardinieră. Prin urmare, vezi, nu se pot pune toate astea pe seama vârstei înaintate sau memoriei bune. Este ca şi cum o Minte din afară - şi

[1] Porc spinos (n. tr.).

[2] *Hydranges hortensia,* denumirea în lb. Latină (n. tr.).

nu propria mea minte ostenită - ar spune: „Atenţie, suntem cu ochii pe tine." Eu sunt agnostică, recunosc, deşi aş putea accepta ipoteza unei „călăuze" sau a unui „supraveghetor", chiar şi a unui Înger Păzitor.

Şi chiar dacă o fi aşa... Îţi spun doar că am impresia unui permanent ghiont-în-coaste. „Păzea!" Consider că e un semnal pentru mine. S-ar putea să nu te intereseze. Dar mie îmi oferă dovada că Mintea Superioară are intenţia să mă educe. Cum se întâmplă asta? Habar n-am!

De aici, de pe centura paranormală, observ cum evoluţia înţelegerii acestei Minţi înaintează aproape cu viteza tehnologiei: o ectoplasmă la fel de bătrână ca o candelă.

Doamna Galloway - cea cu lacătul pe frigider şi luminiţele verzi - „a trecut în nefiinţă", după cum îi place să spună Administratoarei. Totul trece aici. Şi marmelada trece de la unul la altul. Şi nemulţumirile trec. A trecut? Se întreabă ei, mişcându-se din ce în ce mai greoi. Ce credeţi că se va întâmpla cu luminiţele verzi, m-am interesat în mijlocul unei cine. Surzii şi nebunii au cântărit subiectul şi în cele din urmă au tras concluzia că, probabil, au trecut şi ele în nefiinţă.

Amitiés, sentiments distingués etc,
Sylvia W.

17 ianuarie 1989

Presupun că, dacă eşti Nebun şi mori şi există o Explicaţie care te aşteaptă, trebuie să te scoată mai întâi din starea de nebunie, ca să poţi să o înţelegi. Sau crezi probabil că a fi Nebun nu înseamnă decât un alt văl al conştiinţei în jurul lumii noastre actuale, care nu are nimic de-a face cu vreun altul?

Să nu tragi concluzia din cartea poştală cu imaginea Catedralei că am încetat să gândesc gândurile mele proprii. *Pământ de flori şi râme,* după toate probabilităţile. Dar poate că nu.

S.W.

19 ianuarie 1989

Prin urmare, domnule romancier Barnes,

Dacă ar fi să te întreb: „Ce este viaţa?”, ai răspunde, probabil, că totul nu este decât o coincidenţă.

Prin urmare, întrebarea rămâne: „Ce fel de coincidenţă?”

S.W.

3 aprilie 1989

Dragă domnule Barnes,

Vă mulţumesc pentru scrisoarea dumneavoastră din 22 martie. Vă anunţ, cu regret, că domnişoara Winstanley a trecut în nefiinţă cu două luni în urmă. A căzut şi şi-a fracturat şoldul în drum spre poştă şi, în pofida eforturilor depuse de angajaţii spitalului, au apărut complicaţii. A fost o femeie încântătoare, şi fără îndoială viaţa şi sufletul grupului de la Casa Pilcher. Va fi pomenită şi regretată vreme îndelungată.

Dacă doriţi şi alte informaţii, nu ezitaţi să mă contactaţi.

A dumneavoastră, cu stimă,

J. Smyles (Administratoare)

10 aprilie 1989

Dragă domnule Barnes,

Vă mulţumesc pentru scrisoarea dumneavoastră din 5, luna curentă. Făcând ordine în camera domnişoarei Winstanley, am găsit câteva obiecte de valoare în frigider. Mai exista şi un mic pachet de scrisori, dar, din cauză că au fost plasate în compartimentul de congelare, şi din nefericire frigiderul a fost scos din priză, au avut foarte mult de suferit. Deşi antetul tipărit era încă lizibil, am considerat că ar putea fi tulburător pentru cel care le-a scris să le primească înapoi în condiţiile acelea şi, prin

urmare, le-am distrus, cu părere de rău. Este posibil să vă fi referit la ele.

O regretăm încă foarte mult pe domnişoara Winstanley. A fost o doamnă încântătoare şi, fără discuţie, viaţa şi sufletul grupului de la Casa Pilcher, în perioada cât s-a aflat aici.

A dumneavoastră, cu stimă,
J. Smyles (Administratoare)

APETIT

Are zilele sale bune. Desigur, are şi zilele sale rele, dar să nu ne gândim la asta pentru moment.

În zilele bune, îi citesc. Îi citesc dintr-o carte preferată: *Bucuriile gătitului, Cartea de reţete a Constancei Spry, Bucătăria Margaretei Costa pentru cele patru anotimpuri.* Nu funcţionează de fiecare dată, dar pe ele mă pot bizui şi am învăţat ce anume preferă şi ce e mai bine să evit. Elizabeth David nu este de nici un folos şi îi urăşte pe bucătarii celebri moderni. „Peşti", strigă el. „Peşti şi putori!" Nu-i plac nici bucătarii de la televizor. „Uită-te la clovnii ăştia de trei parale", zice, chiar dacă îi citesc ceva în acel moment.

Am încercat o dată cu *Bon Viveur's, London, 1954,* şi a fost o mare greşeală. Doctorii m-au avertizat că emoţiile puternice nu-i fac bine. Dar asta nu înseamnă mai nimic, greşesc? Toate vorbele înţelepte pe care mi le-au spus în ultimii ani se pot rezuma astfel: de fapt, nu ştim care e cauza, nu ştim care este cel mai bun tratament, va avea zile bune şi zile rele, fereşte-l de emoţii puternice. A, da, şi, desigur, este ceva incurabil.

Stă în scaunul lui, în pijamale şi halat, bărbierit cât reuşesc eu mai bine şi cu picioarele vârâte cu totul în pantofii de casă. El nu este genul să-i calce pe partea din spate, transformându-i în papuci. Întotdeauna a fost pedant. Prin urmare, stă cu picioarele lipite, cu călcâiele în pantofi, aşteptând să-i deschid cartea. Obişnuiam s-o fac la întâmplare, dar am avut probleme. Pe de altă parte, nici nu-i convine să mă duc direct la ce-i place lui. Trebuie să mă port ca şi cum aş fi ajuns acolo din întâmplare.

Deschid *Bucuriile gătitului* la pagina 422, să spunem, si citesc tare *Miel Forestière* sau *Imitaţie de vânat.* Doar titlul, fără reţetă. Nu ridic privirea ca să verific, dar sunt conştientă de reacţia lui. Pe urmă *Pulpă de miel înăbuşită,* pe urmă *Picioare de miel înăbuşite,* pe urmă *Tocană de miel* sau *Navarin Printanier.* Nimic - dar tocmai asta aştept să se întâmple. Pe urmă *Tocană irlandeză* - si simt cum îşi înalţă fruntea puţin. *Patru la şase porţii,* preiau eu replica. Această tocană faimoasă nu se rumeneşte. Tăiaţi un kilogram de carne de miel sau de oaie în cuburi cu latura de un centimetru şi jumătate.

- Nu mai găseşti oaie în zilele noastre, comentează el.

Şi pentru o clipă sunt fericită. Doar o clipă, dar tot e mai bine decât nimic, nu?

Apoi merg mai departe. Cepe, cartofi curăţaţi şi tăiaţi, tigaie grea, sare şi piper, frunze de dafin, pătrunjel mărunţit, apă sau fiertură.

- Fiertură, zice el.

- Fiertură, repet eu. Se încălzeşte până începe să fiarbă. Se acoperă bine. Două ore şi jumătate, se amestecă, din timp în timp, până scade.

- Aşa e, confirma el, trebuie să scadă.

Pronunţie apăsată, ca pentru o sentinţă filozofică.

Întotdeauna a fost pedant. Unii făceau cu ochiul, de la prima întâlnire; apoi glume despre medici şi asistente. Dar el - nu. În afară de asta, opt ore pe zi de mers în sala de aşteptare şi înapoi, de amestecat amalgam şi de ţinut drena de salivă s-ar putea să îi excite pe unii, dar mie îmi provocau numai dureri de spate. Şi cred că el nu era interesat. Şi cred că nici eu nu eram interesată.

Muşchi de porc cu ciuperci şi măsline. Cotlet de porc în smântână. Cotlet de porc înăbuşit à la Crèole. Cotlet de porc înăbuşit cu mirodenii. Cotlet de porc înăbuşit cu fructe.

- Cu fructe, a repetat el cu o grimasă, scoţând în evidenţă buza de jos. Scârboşenii de-ale străinilor!

Nu vorbea serios, desigur. Sau n-a vorbit serios. Sau n-ar fi vorbit serios. Oricare afirmaţie poate fi corectă. Mi-aduc aminte că Faith, sora mea, m-a întrebat cum este, când am început să lucrez la el, şi eu i-am zis: „Păi, cred că este un domn cosmopolit." Ea a chicotit şi eu am asigurat-o: „N-am vrut să spun că e evreu." El călătorea, se ducea la conferinţe şi venea cu idei noi; dorea ca la el în sala de aşteptare să se asculte muzică, să se pună tablouri frumoase pe pereţi şi să se găsească ziarul din data respectivă, nu exemplare vechi de o zi. Avea, de asemenea, obiceiul să noteze câte ceva în agendă după plecarea pacientului: nu numai despre tratament, ci şi despre ce discutaseră. Ca să poată continua conversaţia data următoare. În ultima vreme mai toţi fac aşa, dar el a fost printre primii. Şi nici nu este serios când se strâmbă şi zice: „Scârboşenii de-ale străinilor."

Era căsătorit şi noi lucram împreună, aşa că oamenii făceau tot soiul de scenarii. Dar nu a fost aşa cum credeţi. S-a simţit teribil de vinovat pentru destrămarea căsniciei lui. Şi, în ciuda repetatelor Ei acuze, pe care lumea le lua de bune, noi nu aveam o legătură. Dar, recunosc, eu îmi doream. Şi, după părerea mea, el se abţinuse puţin mai mult decât ar fi fost normal. Dar, într-o bună zi,

mi-a spus: „Viv, doresc să am o relaţie de lungă durată cu tine. După ce ne căsătorim." Nu-i romantic? Nu este lucrul cel mai romantic pe care l-aţi auzit vreodată? Şi totul s-a desfăşurat exact aşa cum trebuie, când a fost la o adică, în caz că vă puneaţi întrebarea.

Când am început să-i citesc, era altfel: repeta doar un cuvânt-două ori făcea un scurt comentariu. Acum însă, nu trebuie decât să nimeresc cuvintele potrivite, cum ar fi *crochete de ou* sau *limbă fiartă înăbuşit* sau *mâncare de peşte şi curry* sau *ciuperci à la grècque,* că se şi porneşte. Nimeni nu ştie pentru câtă vreme. Nici ce anume îşi va aminti. Odată, de-abia începusem *Chou-fleur Toscana (pregătiţi conopida după metoda franceză şi fierbeţi doar şapte minute)* când s-a pornit. Şi-a amintit culoarea feţei de masă, felul în care era fixată frapiera, bâlbâiala chelnerului, mixed grillul de legume, vânzătoarea de trandafiri şi pacheţelele cilindrice din hârtie cu zahăr pentru cafea. Şi-a amintit că biserica de pe cealaltă parte a pieţei era pregătită pentru o nuntă distinsă, că prim-ministru italian încerca să-şi alcătuiască cel de-al patrulea guvern din ultimele şaisprezece luni şi că eu mă descălţasem şi îl mângâiam cu degetele de la picioare pe gamba goală. Şi-a amintit toate acestea şi, astfel, mi-am amintit şi eu, cel puţin pentru o vreme. Mai târziu s-au şters rând pe rând, poate pentru că eu nu le mai stăpâneam... E o problemă cu acest soi de amintiri.

Nu, nu ne-am dedat la prostii în cabinet, despre asta nu poate fi vorba. Întotdeauna a fost, cum spuneam, pedant. Nici după ce am ştiut că îi trezeam interesul. Şi ştia şi el că îmi trezea interesul. A insistat mereu să păstrăm lucrurile separate. În cabinet, în sala de aşteptare, eram colegi şi aveam doar discuţii profesionale. Pe la început, am făcut un comentariu oarecare, parcă despre cina din seara trecută. Deşi nu era nimeni de faţă, mi-a aruncat o privire îngheţată. Mi-a cerut imediat câteva radiografii de care ştiam sigur că nu are nevoie. Aşa era până la sfârşitul programului, când încuia. Îi plăcea să păstrăm lucrurile separate.

Sigur că da, toate astea s-au întâmplat demult. S-a retras din activitate acum zece ani şi avem paturi separate de şapte; a fost mai degrabă hotărârea lui, decât a mea. Spunea că dau din picioare în somn şi că, oricum, lui îi place să asculte Serviciul Internaţional[1] când se trezeşte. Şi cred că nici nu mi-a păsat foarte tare, deoarece

[1] World Service, unul din programele BBC (n. tr.).

între timp rămăsesem doar buni prieteni, dacă înţelegeţi ce vreau să spun.

Vă imaginaţi ce surpriză am avut într-o seară, când îl înveleam - asta se întâmpla la scurt timp după ce am început să-i citesc - şi el mi-a zis, uite-aşa:

- Haide cu mine.

- Eşti un dulce, i-am răspuns, fără să-l iau în seamă.

- Haide cu mine. Te rog, a insistat, aruncându-mi o privire - una dintre acele priviri ca pe vremuri.

- Nu sunt... pregătită.

Sensul nu era acelaşi ca pe vremuri, voiam să spun că nu eram pregătită, altfel. Cu totul altfel. Cine ar fi fost, după atâţia ani?

- Haide, stinge lumina şi dezbracă-te.

Ei bine, vă imaginaţi ce am gândit: c-o fi de la medicamente. Apoi mi-am zis că o fi legat de ce i-am citit; ori o fi vreo revenire a trecutului, poate clipa, ceasul, ziua - toate vor fi pentru el ca pe vremuri. Atunci m-am emoţionat. Nu eram pregătită - nici gând să-l doresc - dar nu îl puteam refuza. Aşa că am stins lumina şi am rămas în întuneric, dezbrăcându-mă; îl auzeam cum ascultă, dacă mă înţelegeţi. Şi *asta* era chiar excitant, tăcerea asta plină de atenţie; în cele din urmă am respirat adânc, am dat cuvertura deoparte şi m-am urcat lângă el.

A spus, şi am să-mi amintesc până în ceasul meu de pe urmă, a spus, cu vocea lui uscată, ca şi cum m-aş fi apucat să discut despre viaţa noastră particulară în cabinet, a spus:

- Nu, nu tu.

A crezut că n-am înţeles bine şi atunci a repetat:

- Nu, nu tu, căţea.

S-a întâmplat acum un an sau doi; şi au mai fost lucruri rele, dar atunci a fost cumplit, dacă mă înţelegeţi. M-am dat jos imediat şi am fugit la mine în cameră, lăsând grămada de haine lângă patul lui. Ar fi putut să se ocupe de ele şi singur, de dimineaţă, dacă ar fi avut chef. Dar nici nu şi-a amintit. Ruşinea nu mai face parte din peisaj, de multă vreme.

- *Salată de varză cu maioneză,* citesc. *Salată orientală de fasole verde. Salată de cicoare şi sfeclă. Salată occidentală. Salată Caesar.* Ridică puţin capul şi atunci intru în amănunte. Patru porţii. Pentru această faimoasă reţetă din California, se iau: un căţel de usturoi, curăţat şi tăiat în felii, în trei sferturi dintr-o ceaşcă de ulei de măsline, şi nu de alt fel.

- Ceaşcă, a repetat el.

Doreşte să spună că nu-i place felul în care americanii dau măsura în *ceaşcă,* orice prost ştie că dimensiunea unei ceşti poate să varieze. Întotdeauna a fost aşa, foarte exact. Când gătea după o reţetă de genul: „Se iau două sau trei linguri din ceva", se enerva tare; dorea să ştie cum este corect, două sau trei linguri, nu se poate să fie corect în ambele feluri, nu-i aşa, Viv, într-un fel trebuie să fie mai bine decât în celălalt, e logic.

Se prăjeşte pâinea în puţin ulei. Două căpăţâni de salată, sare, muştar uscat, piper măcinat din plin.

- Din plin, a repetat el, din aceleaşi considerente.

Cinci bucăţi de hering filé, trei linguri de oţet din vin.

- Mai puţin.

Un ou, două până la trei linguri de parmezan.

- Două *până la* trei?

- Zeama unei lămâi.

- Îmi place silueta ta, a spus el, brusc. Am apreciat întotdeauna ţâţele, ca bărbat.

Nu l-am băgat în seamă.

Prima oară când m-am oprit la *Salata Caesar,* a făcut minuni.

- Ai zburat cu Pan Am, eu fusesem la o conferinţă în Michigan, şi apoi ne-am întâlnit şi mergeam cu maşina de nicăieri spre nicăieri, în mod deliberat.

O glumă de-a lui. Ştiţi, el dorea întotdeauna să cunoască exact ce urmează să facem, şi când, şi de ce, şi unde. Astăzi ar fi considerat un pătimaş al controlului, dar mai toţi erau aşa pe atunci. Odată i-am zis: „De ce nu putem fi mai spontani, să ieşim din şablon?" Iar el a zâmbit subţire:

- Foarte bine, Viv, dacă aşa vrei tu, vom merge de nicăieri spre nicăieri, în mod spontan.

Şi-a amintit de Dino's Diner, pe undeva pe autostradă, departe, în sud. Ne opriserăm pentru prânz. Şi-a amintit de chelnerul nostru, Emilio, care spunea că a fost învăţat să facă *Salată Caesar* de un tip care a fost învăţat, la rândul său, de cel care o inventase. Apoi l-a descris pe Emilio preparând-o în faţa noastră, lovind heringii cu dosul lingurii, adăugând oul de la mare înălţime, mânuind răzătoarea de parmezan ca pe un instrument muzical. Crutoanele presărate chiar în ultima clipă. Şi-a amintit de toate, şi eu o dată cu el. Şi-a amintit până şi suma de pe nota de plată.

Când se afla în acea stare de spirit, reuşea să relateze mai viu decât o fotografie, mai viu decât într-o amintire obişnuită. Aproape ca în poveşti inventate de el, chiar în faţa mea, în pijamale şi halat. Poveşti inventate, dar petrecute cândva pentru că mi-amintesc şi eu acum. Firma din tinichea, sonda cap-de-cal aplecându-se să bea, vulturul din înălţimea cerului, eşarfa cu care-mi prinsesem părul la spate, furtuna cu ploaie năprasnică şi curcubeul care a urmat.

Întotdeauna a fost un gurmand. Obişnuia să-şi întrebe pacienţii în legătură cu obiceiurile lor culinare; apoi nota totul. Odată, de Crăciun, pentru amuzament, a studiat dacă pacienţii gurmanzi aveau mai multă grijă de dinţii lor decât ceilalţi. A adunat date şi apoi a făcut un grafic. Nu mi-a zis nimic până n-a terminat. Şi nici nu a descoperit vreo legătură semnificativă, din punct de vedere statistic, între plăcerea pentru mâncare şi îngrijirea dinţilor. Ceea ce a fost o dezamăgire, într-un fel, pentru că omul preferă să facă descoperiri, nu credeţi?

Nu, întotdeauna i-a plăcut mâncarea. De aceea i s-a şi părut că *Bon Viveur's, London, 1954* ar fi o idee atât de bună. Exista printre alte cărţi vechi păstrate de pe vremea când şi-a deschis cabinetul propriu şi învăţa să se distreze: înainte să se însoare cu Ea. Am descoperit-o în debara şi m-am gândit că ar putea să-i facă plăcere. Paginile miroseau a vechi şi aveau tot felul de însemnări: „Clubul Empress este Tommy Gale şi Tommy este Clubul Empress." Sau: „Dacă nu aţi folosit niciodată un baton de vanilie în loc de linguriţă, ca să amestecaţi zahărul din cafea, aţi ratat una dintre cele o mie şi una de mici plăceri ale micului dejun." Înţelegeţi de ce am crezut că se va bucura.

Unele pagini erau marcate, aşa am ghicit că fusese la Pensionarul din Chelsea, la Taverna Antilopei şi într-un local numit Bellometti din Piaţa Leicester, care era ţinut de un tip cunoscut drept *Fermierul* Bellometti. Şi iată descrierea: *„Fermierul* Bellometti este atât de elegant, încât îşi pune în încurcătură animalele şi le face de ruşine pentru brazdele care le ies strâmb." Sună de parc-ar fi fost scris acum un secol, nu sunteţi de părere? L-am încercat cu câteva nume şi locuri. Le Belle Meunière, Scurtă Întâlnire, Hungaria Taverna, Monseigneur Grill, Boul de pe Acoperiş, Vaglio's Maison Suisse.

- Suge-mi pula, mi-a zis.

- Ce-ai spus?

Cu un accent îngrozitor, a reluat:

- Doar ştii cum se suge pula, nu? Nu trebuie decât să-ţi deschizi gura, ca pizda, şi s-o sugi.

După care mi-a aruncat o privire, ca şi cum ar fi spus: „Acum ştii cum stai şi cu cine ai de-a face."

Am pus-o pe seama unei zile proaste sau a medicamentelor. Nici nu m-am gândit că ar avea vreo legătură cu mine. Aşa că am încercat iarăşi după-amiaza următoare.

- Ai fost vreodată într-un restaurant numit Peter's?

- În zona Knightsbridge, mi-a răspuns. Am avut o reconstituire dificilă de coroană, pentru o doamnă teatrală. Era americancă. Mi-a zis că i-am salvat viaţa. M-a întrebat dacă-mi place haleala. Mi-a dat o bancnotă de cinci şi mi-a zis să-mi duc păpuşa la Peter's. A fost amabilă să dea un telefon înainte, să fiu aşteptat. Nu mai fusesem niciodată într-un loc aşa de grozav. Era un pianist olandez, Eddie pe numele lui. Am mâncat un mixed grill, specialitatea casei: friptură, frankfurter, o bucată de ficat, ou fript, roşie la grătar şi două felii de şuncă la grătar. Mă rostogoleam ca o căpuşă.

Aş fi vrut să ştiu cine era păpuşa lui în vremea aceea, dar m-am pomenit întrebând:

- Şi ce-ai luat la desert?

S-a încruntat, ca şi cum ar fi consultat un meniu din depărtări.

- Umple-ţi pizda cu miere şi lasă-mă să te ling, ăsta-i desertul meu.

Cum să vă spun, n-am luat-o personal. Am crezut că şi-a amintit de fata cu care ieşise la Peter's în urmă cu atâţia ani. Mai târziu, în pat, am citit textul referitor la restaurantul acela. Îşi aducea aminte perfect. *Existase* şi un pianist olandez, Eddie. Cânta în fiecare seară, de luni până sâmbătă. Motivul pentru care nu cânta şi duminica, am citit, „nu era provocat de vreo aversiune din partea lui Eddie sau de acreala domnului Steinler, ci de ipocrizia conaţionalilor noştri, care se feresc de veselie ca de o unghie încarnată." Oare chiar aşa om face? Ne ferim de veselie? Domnul Steinler trebuie să fi fost proprietarul, din câte puteam să-mi dau seama.

Obişnuia să-mi spună, când l-am cunoscut: „Viaţa nu este decât o reacţie prematură faţă de moarte." Iar eu îl îndemnam să nu fie morbid, aveam cei mai frumoşi ani înaintea noastră.

N-aş vrea să las impresia că mâncarea ar fi singurul lucru de care a fost interesat vreodată. Obişnuia să urmărească ştirile şi întotdeauna avea păreri. Convingerile lui. Îi plăceau cursele de cai, deşi nu paria niciodată: de două ori pe an, la Derby şi la Cursa Naţională; suficient pentru el, nimic nu-l convingea să dea o raită şi la Oaks sau St Leger. Foarte calculat, vedeţi bine; şi grijuliu. Citea biografii, mai ales ale oamenilor din show business, călătoream mult şi îi plăcea să danseze. Dar toate astea s-au dus acum, vedeţi bine. Şi nu-i mai place mâncarea; şi nici să mănânce, de fapt. Îi prepar piureuri, cu mixerul. Nu mai poate bea alcool, desigur, l-ar agita prea tare. Adoră să bea cacao şi lapte cald. Nu prea fierbinte, nu trebuie să dea în fiert, doar încălzit la temperatura corpului.

Când a început totul, m-am gândit, desigur, că putea să i se întâmple şi mai rău. Mai rău decât au păţit-o unii, mai bine decât puţini. Deşi va uita mult, va rămâne întotdeauna el însuşi acolo, în adânc, până la capăt. Poate fi a doua copilărie, dar este copilăria *lui,* nu-i aşa? Chiar dacă nu mă mai recunoaşte, îl voi recunoaşte eu, şi este suficient.

Când am constatat că recunoaşte tot mai greu oamenii, am adus albumul de fotografii. Nu am mai pus poze de câţiva ani. Nu mi-a mai plăcut ce luam de la developat, dacă vreţi adevărul. El începea să-l răsfoiască de la ultima pagină spre început, nu ştiu de ce; dar pare o idee bună să mergi înapoi prin viaţă, şi nu înainte. Înapoi, împreună, cu mine alături. Ultimele fotografii, nu prea reuşite, erau din croazieră. O masă plină de pensionari cu pălării de hârtie şi ochi holbaţi, roşii din pricina bliţului. Dar el o examina pe fiecare în parte, părând să identifice personajele, credeam eu, apoi îşi croia calm drum înapoi, prin album: ieşirea la pensie, nunta de argint, călătoria în Canada, sfârşitul de săptămână la Cotswolds, Skipper chiar înainte să fie nevoie să-l lichidăm, apartamentul - după şi înainte de renovare, Skipper când l-am luat, şi aşa mai departe, tot mai în urmă, până la vacanţa din Spania - un an după nuntă - pe plajă, şi eu într-un costum de baie din cauza căruia mi-am făcut griji în magazin, până ce mi-am dat seama că n-aveam cum să ne întâlnim cu colegii lui. Când l-am probat, nu mi-a venit să cred cât dezvăluia. Dar am hotărât să-l iau şi... ei bine, să zicem doar că nu au existat dezamăgiri în cuplu.

S-a oprit la fotografie, a studiat-o îndelung, apoi şi-a ridicat privirile spre mine:

- Tare mi-ar plăcea s-o fac la ţâţe, a zis.

Nu sunt vreo sclifosită, indiferent ce-aţi putea crede. Nu m-a şocat că a spus „ţâţe". Şi nici că nu mă recunoscuse. Ci acel „fac". Asta m-a şocat cu adevărat.

Se poartă bine cu cei din jur. Adică, decent. Le acordă un zâmbet pe jumătate şi înclină capul ca un bătrân profesor ce-şi recunoaşte fostul elev, fără să-i poată preciza numele, nici anul când a studiat într-a şasea. Se uită în ochii lor, făcând liniştit pipi pe el: „Tu eşti un om foarte drăguţ, el este un om foarte drăguţ, tu eşti un om foarte drăguţ." Unic răspuns la orice întrebare. Iar ei se îndepărtează, îngânduraţi: „Sunt sigur că m-a recunoscut, încă se află acolo, dedesubt, îngrozitor de trist, trist pentru el şi trist pentru ea, dar bucuros de vizită, şi mi-am făcut datoria."

Îi conduc la plecare şi, când mă întorc, el tocmai împinge serviciul de ceai pe podea, spărgând încă o ceaşcă. Eu zic: „Nu, haide să fim cuminţi, să le lăsăm pe tavă", şi el atacă: „Am să-mi bag pula-n curul tău mare şi gras şi o să ţi-o trag până nu mai poţi!" Apoi chicoteşte, ca şi cum a găsit momentul să facă şotia acum, la ceai, ca şi cum tocmai m-a păcălit. Ca şi cum m-a păcălit întotdeauna, vreme de atâţia ani.

Paradoxal, întotdeauna a avut o memorie bună. Întotdeauna am crezut că mă pot bizui pe el; în viitor, vreau să spun. Privesc fotografiile făcute la Cotswolds, acum douăzeci de ani, şi mă întreb unde om fi locuit, ce biserică o fi, de ce om fi fotografiat gardul de forziţia, cine o fi condus şi dacă om fi avut relaţii intime. Nu, cea din ultimă întrebare nu o pun, deşi aş putea foarte bine.

Zice: „Suge-mi coaiele, haide, ia-le în gură una câte una şi gâdilă-le cu limba." Şi nu pe un ton drăgăstos. Zice: „Dă-ţi cu loţiune de copii peste ţâţe şi ţine-le strâns, ca să te fut între ele şi să ejaculez pe gâtul tău." Zice: „Să mă cac în gura ta, mereu ţi-ai dorit să fac asta, nu-i aşa, putoare, hai să-ţi fac şi chestia asta." Zice: „Am să te plătesc ca să-ţi fac tot ce poftesc, dar n-ai dreptul să alegi, trebuie să execuţi, am să te plătesc, am banii mei puşi deoparte, n-are nici un rost să-i las pentru *ea*."

Când zice „ea" nu se referă la Ea. Ci la mine.

Nu sunt îngrijorată din cauza asta. Am procură. Dar când situaţia se va înrăutăţi, va trebui să plătesc pe cineva să îl îngrijească. Şi, în funcţie de cât va trăi, s-ar putea să cheltuiesc totul. Într-adevăr, n-are nici un rost să-i las pentru *ea.* Voi ajunge să fac tot felul de socoteli: acum douăzeci sau treizeci de ani, a

muncit două sau trei zile cu toată măiestria şi concentrarea de care era în stare, pentru a câştiga banii pe care eu îi voi cheltui într-o oră sau două ca să angajez o infirmieră care să-l şteargă la fund ca pe un copil neascultător de cinci ani. Nu, nu-i corect. Un bătrân neascultător de şaptezeci şi cinci de ani.

„Viv, doresc să am o relaţie de lungă durată cu tine. După ce ne căsătorim." În noaptea nunţii noastre, m-a despachetat ca pe un cadou. Era întotdeauna tandru. Zâmbeam uneori şi îi spuneam: „E-n ordine, nu am nevoie de un anestezic pentru asta." Dar lui nu-i făcea plăcere să glumesc în pat şi a trebuit să renunţ. Până la urmă, el lua totul mult mai în serios decât mine. Consider că trebuie să-ţi fie permis să râzi, când este cazul.

Iar acum, dacă vreţi să ştiţi adevărul, îmi vine greu să-mi amintesc cum era în pat. E ca un lucru pe care l-au făcut alţii. Oameni cu haine moderne atunci, care acum par stupide. Oameni care mergeau la Peter's să îl asculte pe Eddie olandezul cântând la pian în fiecare seară, cu excepţia duminicilor. Oameni care amestecau zahărul din cafea cu batoane de vanilie. Atât de straniu, atât de îndepărtat.

Desigur, are încă zile bune, dar şi zile rele. De nicăieri spre nicăieri, în mod deliberat. În zilele sale bune, nu se agită prea tare şi se bucură de laptele cald, iar eu îi citesc. După aceea, pentru o vreme, lucrurile se aşează în vechea lor matcă. Nu cum erau până acum, ci cum erau cu o vreme în urmă.

Nu-l strig niciodată pe nume - crede că vorbesc cu altcineva şi intră în panică. Nu spun decât *Gulaş de vacă.* Şi dacă nu dă semne, ştiu că mă aude. *Gulaş de miel sau porc,* insist. *Gulaş de viţel şi de porc. Tocană de vacă belgiană* sau *Carbonnade Flamande.*

- Scârboşenii de-ale străinilor, mormăie el, zâmbind strâmb.

- *Tocană de coadă de bou,* înaintez eu, iar el ridică puţin capul, dar ştiu că încă n-a sosit momentul. Am învăţat ce-i place, am învăţat şi când sosește momentul. *Rulouri de vacă, Roulades* sau *Paupiettes. Plăcintă de friptură şi rinichi.*

Atunci îşi ridică privirile spre mine, în aşteptare.

- Patru porţii. Încălziţi bine cuptorul. Reţetele clasice solicită adesea rinichi de vită.

Apoi clatină din cap, în semn de uşoară dezaprobare.

- În acest caz, trebuie să fiarbă câteva minute. Apoi se taie în felii de un centimetru: un kilogram de pulpă sau altă friptură de vacă.

- *Sau altă,* repetă el, nemulţumit.
- Trei sferturi de kilogram de rinichi de viţel sau miel.
- *Sau.*
- Trei linguri de unt sau grăsime de vită.
- *Sau,* pronunţă, mai tare.
- Făină cu mirodenii. Două ceşti de fiertură.
- *Ceşti.*
- O ceaşcă de vin roşu sec sau bere.
- *Ceaşcă,* repetă. *Sau,* repetă.

Apoi zâmbeşte. Şi, pentru o clipă, sunt fericită.

O SCURTĂ ISTORIE A TUNSULUI

1

Atunci, prima oară după ce s-au mutat, maică-sa l-a însoţit. Ca să-l cerceteze pe frizer, pesemne. Ca şi cum comanda „pierdut în spate şi la tâmple... şi scurtat puţin în faţă” ar fi putut să însemne altceva în periferia unde stăteau acum. Avea îndoieli. Toate celelalte lucruri păreau identice: scaunul de tortură, mirosul de secţie chirurgicală, cureaua de ascuţit şi briciul închis nu normal, ci cu tăişul în afară, ameninţător. Şi, peste toate astea, casapul-şef era acelaşi, un zănatic cu mâini mari, care îţi apăsa capul în jos până aproape-ţi rupea gâtlejul şi te împungea în urechi cu băţul de bambus.

- Inspecţie generală, doamnă? a întrebat el unsuros, după ce terminase.

Maică-sa a întrerupt lectura revistei şi s-a ridicat:

- Foarte frumos, a rostit ea circumspect, aplecându-se asupra băiatului, care emana acum tot soiul de miresme. Data viitoare am să-l trimit singur.

Ajunşi afară, l-a mângâiat pe obraz, l-a măsurat galeş şi a murmurat:

- Bietul de tine, tuns ca un miel.

Acum era de capul lui. Trecând pe lângă sediul agenţiei imobiliare, magazinul de articole sportive şi banca acoperită pe jumătate cu bârne de lemn, făcea repetiţie: „pierdut în spate şi la tâmple şi... scurtat puţin în faţă”. Pronunţa grăbit, fără pauză; trebuia să spui cuvintele întocmai, ca la rugăciune. Avea în buzunar un şiling şi trei penny şi şi-a îndesat mai bine batista, ca să stea monedele în siguranţă. Nu-i plăcea să nu aibă voie să-i fie teamă. La dentist era mai simplu: mama venea întotdeauna cu tine, dentistul îţi provoca întotdeauna dureri, după aceea te recompensa cu ceva dulce pentru bună purtare, iar pe urmă, când treceai prin sala de aşteptare, puteai să te dai dur faţă de ceilalţi pacienţi. Părinţii erau mândri de tine. „A fost ca la război, bătrâne?” obişnuia să-l întrebe taică-său. Durerea constituia paşaportul pentru lumea expresiilor destinate doar celor maturi. Dentistul îi zicea: „Să-i spui lui taică-tău că acum eşti bun de armată. Va înţelege el.” Prin urmare se ducea acasă, iar tata îl întreba: „Te-ai întors de la bătălie, bătrâne?”, iar el îi răspundea: „Domnul Gordon zice că sunt bun de armată.”

A intrat aproape cu un sentiment de importanţă, susţinând arcul uşii cu puterea unui om matur. Dar frizerul s-a mulţumit să dea din cap, i-a indicat cu pieptenele şirul de scaune cu spătarul înalt şi s-a aplecat din nou asupra unui moş cu părul cărunt. Gregory s-a aşezat. Scaunul a scos un scârţâit. Deja îi venea să facă pipi. Alături era un coş cu reviste, pe care nu avea însă curajul să le exploreze. Apoi a observat ghemotoacele de păr de pe jos, ca nişte cuiburi de hamster.

Când i-a venit rândul, frizerul i-a pus imediat pe scaun o pernă groasă din cauciuc. Gestul aducea a ofensă: de zece luni şi jumătate purta pantaloni lungi.

Dar era tipic: nu puteai fi niciodată sigur de reguli, şi nici dacă îi torturau pe toţi la fel, sau doar pe tine. Ca acum: frizerul încerca să-l sugrume cu şervetul, strângându-i-l bine în jurul gâtului, şi apoi i-a îndesat şi un prosop în guler.

- Cu ce-aş putea să-ţi fiu de folos astăzi, tinere domn?

Tonul sugera că un păduche-de-lemn trădător şi viclean ca el putea să se fi iscat pe acolo în virtutea unui număr infinit de motive.

După o pauză, Gregory a spus:

- Aş dori să mă tund, vă rog.

- Păi, aş zice că ai venit la locul potrivit, nu eşti de părere?

Frizerul l-a bătut pe creştet cu pieptenele; nu ca să-l doară, dar nici prea blând.

- Pierdut-în-spate-şi-la-tâmple-şi-scurtat-puţin-în-faţă-vă-rog.

- Acum îi dăm bătaie, l-a asigurat meşterul.

Nu tundeau băieţi decât în anumite momente ale săptămânii. Exista un anunţ pe care se putea citi: *Nu servim băieţi sâmbătă dimineaţa.* Sâmbătă după-amiaza era oricum închis, prin urmare ar fi putut la fel de bine să scrie: *Nu servim băieţi sâmbătă.* Trebuia ca băieţii să se prezinte atunci când nu le convenea bărbaţilor. Sau bărbaţilor cu serviciu, cel puţin. El se ducea la ore când toată clientela era formată din pensionari. Erau trei frizeri, toţi de vârstă mijlocie, în halate albe, împărţindu-şi munca între tineri şi bătrâni. Se dădeau pe lângă moşii care-şi dregeau mereu glasul, le făceau conversaţie pe subiecte misterioase, se comportau de parcă ar fi fost fascinaţi de meseria lor. Moşii purtau sacouri şi lavaliere până şi vara, iar la plecare dădeau bacşiş. Gregory urmărea tranzacţia cu coada ochiului. Un bărbat dându-i

celuilalt bani, o strângere de mână secretă, ambii prefăcându-se că nu se petrece nimic deosebit.

Băieţii nu dădeau bacşiş. Poate de aceea îi şi urau frizerii. Plăteau mai puţin şi nu dădeau bacşiş. Pe deasupra, nici nu stăteau locului. Sau, în orice caz, mamele lor le spuneau să stea nemişcaţi, ei se conformau, dar asta nu-i împiedica pe frizeri să-i pocnească peste scăfârlie cu o palmă, la fel de zdravănă ca latul unui topor, şi să mârâie:

- Stai *nemişcat!*

Circulau poveşti cu băieţi cărora li se tăiase vârful urechii pentru că nu stătuseră nemişcaţi. Iar bricelor li se mai zicea taie-gâtlej. Toţi frizerii erau nişte zănatici.

- Eşti la pitici, nu?

Gregory n-a înţeles decât după o vreme că i se vorbea chiar lui. Apoi, n-a ştiut dacă să-şi ţină capul plecat sau să se uite la frizer, în oglindă. În cele din urmă, a rostit, cu capul plecat:

- Nu.

- Te-au şi primit la cercetaşi?

- Nu.

- Cruciat?

Habar n-avea ce înseamnă asta. A început să-şi ridice fruntea, dar frizerul l-a ciocănit în creştet cu pieptenele.

- Ţi-am zis să stai *nemişcat!*

Gregory era atât de derutat, încât nici n-a fost în stare să articuleze, iar frizerul a contat pe un răspuns negativ.

- O organizaţie pe cinste, Cruciaţii. Ar trebui să o iei în considerare.

Gregory se gândea doar la neşansa de a fi ciopârţit de săbii sarazine încovoiate, ţintuit la stâlp în mijlocul deşertului şi mâncat de viu de furnici şi de vulturi. Dar s-a lăsat în voia foarfecelor netede şi reci - întotdeauna reci, chiar şi atunci când nu sunt cu adevărat de gheaţă. Cu ochii strâns închişi, îndura gâdilatul chinuitor al firelor de păr căzute pe obraji. A rămas nemişcat, fără să-şi ridice privirea, convins că frizerul ar fi trebuit să termine cu tăiatul de mult, dar firea lui zănatică îl împingea să continue să-i ia din păr, până ce avea să rămână chilug. Mai urma şi ascuţitul briciului, ca preambul la tăierea gâtlejului; atingerea uscată şi râcâitoare a lamei, lângă urechi şi pe ceafă; apoi pămătuful vârât în ochi şi în nas, ca să scuture toate firele.

Astea erau etapele care îl crispau de fiecare dată.

Dar locul acesta ascundea ceva chiar şi mai înfiorător. După bănuiala lui, era vulgar. Lucrurile pe care nu le cunoşti sau despre care nu ai voie să ştii se dovedesc în cele din urmă vulgare. Cum ar fi stâlpul de reclamă al frizerului. Semnul era vulgar, fără discuţie. La frizeria pe care o frecventase până atunci, nu aveau decât o bucată de lemn vechi, pictată, cu un cerc de lumini rotindu-se în jurul ei. Cel de aici era acţionat electric şi descria continue sfere ameţitoare. „Şi mai vulgar", gândea el. Apoi, exista un coş plin de reviste. Categoric, parte din ele erau vulgare. Orice putea să devină vulgar, dacă aşa îţi doreai să fie. Acesta era marele adevăr al vieţii pe care tocmai îl descoperise. Nu că l-ar fi deranjat. Lui Gregory îi plăceau lucrurile vulgare.

Fără să-şi mişte capul, vedea în oglinda vecină un pensionar aşezat două scaune mai încolo. Pălăvrăgea continuu, cu vocea aceea pătrunzătoare pe care o au toţi moşii. Frizerul era aplecat peste el cu o pereche de foarfece mici, cu vârful rotunjit, tăindu-i firele lungi din sprâncene. Apoi s-a mutat la nări; apoi la urechi, tăind smocuri mari de prin toate orificiile. Absolut dezgustător. În cele din urmă, a început să-i perie moşului ceafa cu pudră. Asta la ce i-o mai fi servind?

Călăul-şef pusese acum mâna pe maşina de tuns. Un alt moment dezagreabil pentru Gregory. Uneori foloseau maşinării mecanice, ca nişte desfăcătoare de conserve, ce scârţâiau şi scrâşneau în jurul capului până ce îi ieşeau creierii la iveală. Dar acesta era modelul electric, o sculă şi mai periculoasă, te mai puteai trezi şi electrocutat. Îşi imaginase scena de o mie de ori. Frizerul îşi vede de treabă, nu bagă de seamă ce face, oricum te urăşte pentru că eşti un băieţandru, taie o felie din urechea ta, sângele se revarsă peste maşina de tuns, se produce un scurtcircuit, iar tu eşti electrocutat pe loc. Probabil că aşa s-a întâmplat de milioane de ori. Iar frizerul supravieţuieşte întotdeauna: el poartă pantofi cu talpă din cauciuc.

La şcoală, înotau dezbrăcaţi. Domnul Lofthouse purta suspensor, aşa că nu puteau să-i vadă podoaba. Băieţii îşi scoteau hainele, făceau un duş împotriva păduchilor, negilor sau cine mai ştie ce, ori împotriva mirosului, ca în cazul lui Wood, apoi se aruncau în bazin. Săreai la înălţime şi aterizai în aşa fel încât apa să te lovească la ouă. Asta era o chestie vulgară, prin urmare nu-l lăsai pe profesor să bage de seamă. Din cauza contactului cu apa, ouăle se contractau, şi astfel şmecheria ieşea mai tare în evidenţă;

după baie se ştergeau bine şi se uitau unii la alţii fără să pară că o fac, pieziş, ca în oglindă, la frizerie. Toată lumea din clasă avea aceeaşi vârstă, dar unii erau încă spâni în zona aceea de jos; alţii, ca şi Gregory, aveau un soi de coroană deasupra, dar nici un fir unde s-ar fi aşteptat; iar alţii, ca Hopkinson şi Shapiro, erau păroşi ca bărbaţii, de o culoare fermă, maronie, aşa ca şi taică-său - trăsese el odată cu ochiul, într-un pisoar. Gregory, cel puţin, avea oarece păr, spre deosebire de Bristowe Cheliosul şi Hall şi Wood. În schimb, cum de ajunseseră Hopkinson şi Shapiro să se dezvolte atât? Toţi ceilalţi aveau ceva, acolo, pe când Hopkinson şi Shapiro prezentau ditamai mătărângile.

Îi venea pipi, dar nu avea cum să facă. Nu trebuia să se gândească la pipi. Putea să se ţină până acasă. Cruciaţii i-au înfrânt pe sarazini şi au eliberat Ţara Sfântă de necredincioşi. Cum ar fi necredinciosul zis şi Infidel Castro, domnule? Asta era una din glumele lui Wood. Purtau cruci pe mantiile lor. Cămăşile de zale erau probabil la mare modă în Israel. Nu trebuia să se mai gândească cum ar putea să câştige aurul la concursul de cine-face-pipi-mai-sus-pe-zid.

- Eşti din cartier? s-a interesat deodată frizerul.

Gregory l-a măsurat în oglindă, pentru prima oară cu atenţie. Faţă roşie, mustaţă scurtă, ochelari, păr gălbui, de culoarea riglelor de la şcoală. *Quis custodiet ipsos custodes,* cine îi păzeşte pe paznici, aşa fuseseră învăţaţi. Prin urmare, cine îi tunde pe frizeri? Se vede bine că ăsta e nu numai zănatic, ci şi pervers. Toată lumea ştie că există milioane de perverşi ce mişună în libertate. Profesorul de înot era unul dintre ei. După *oră,* când tremurau în prosoape, cu ouăle strânse, cu puţele plus cele două mătărângi iţindu-se, domnul Lofthouse străbătea latura bazinului, se urca pe platformă, aştepta până toată lumea îi acorda atenţie, cu muşchii lui uriaşi, cu tatuajul şi braţele întinse, cu suspensorul prins cu şnur în jurul feselor, apoi inspira adânc, se arunca şi străbătea pe sub apă toată lungimea bazinului. Douăzeci şi cinci de metri pe sub apă. Apoi atingea marginea şi ieşea la suprafaţă, iar ei aplaudau cu toţii - nu că ar fi simţit nevoia s-o facă - dar el nu-i băga în seamă şi exersa mai departe în diverse stiluri. Era pervers. Majoritatea profesorilor erau probabil perverşi. Unul dintre ei purta verighetă. Cea mai sigură dovadă că era. Şi acum... şi ăsta.

- Locuieşti în cartier? a repetat omul.

Dar Gregory nu s-a lăsat atras într-o asemenea cursă. Putea să-l manevreze şi să-l înscrie la Cercetaşi sau la Cruciaţi. Apoi urma să o întrebe pe maică-sa dacă îi dă voie într-o excursie cu cortul în pădure - dar va fi un singur cort, şi îi va spune poveşti cu urşi şi, chiar dacă învăţaseră la geografie că în Britannia urşii au dispărut, cu aproximaţie, încă din vremea cruciadelor, tot ar fi putut să ia de bune balivernele perversului.

- Nu de mult, i-a replicat Gregory.

Nu, n-a fost prea inteligent, şi-a dat seama imediat. De-abia se mutaseră acolo, de fapt. Frizerul urma să-i toarne tot soiul de ironii, vreme de ani şi ani şi ani, cât avea să tot vină la el. A aruncat imediat o privire în oglindă, dar chipul frizerului nu trăda nimic. A mai executat câteva ultime retuşuri, cu un aer absent. Apoi s-a înfipt în gulerul lui Gregory şi l-a scuturat, ca să fie sigur că îi intră cât mai mult păr după cămaşă.

- Gândeşte-te la Cruciaţi, i-a zis, începând să tragă de şervet. S-ar putea să ţi se potrivească.

Gregory se simţea ca renăscând de sub giulgiu, neschimbat, cu excepţia faptului că urechile îi ieşeau mai tare în evidenţă. S-a lăsat imediat să alunece de pe perna de cauciuc. Pieptenele l-a plesnit peste creştet, mai tare acum, când avea păr mai puţin.

- Nu te grăbi aşa, tinere!

Frizerul a tropăit până în celălalt capăt al încăperii înguste şi s-a întors cu o oglindă ovală, cât o tavă, pe care a înclinat-o ca să-i arate tunsoarea din spate. Gregory s-a uitat imediat în oglinda din faţă, în care se vedea cea de-a doua oglindă, apoi privirea i-a alunecat în gol. Aceea nu era ceafa lui. Nu arăta defel cum o ştia. Şi a simţit cum roşeşte. Îi venea să facă pipi. Perversul îi arăta ceafa altcuiva. Magie neagră. A continuat să se holbeze, culoarea din obraji devenind tot mai intensă, privind ceafa altcuiva, rasă şi fasonată, până ce-a înţeles că singurul mod de a ajunge acasă era să-i facă jocul perversului: a aruncat o ultimă ocheadă cefei străine, a căutat curajos ochelarii indiferenţi ai frizerului ceva mai sus în oglindă şi a rostit calm:

- Da.

2

Frizerul l-a măsurat cu dispreţ politicos şi şi-a trecut pieptenele prin părul lui Gregory, meditativ: ca şi cum, adânc, în profunzimea desişului, s-ar putea găsi o cărare de mult pierdută, ca o potecă urmată de pelerini în Evul Mediu. Cu o mişcare sfidătoare din pieptene, a făcut să-i cadă masa de păr peste ochi, până la bărbie. Din spatele acestei cortine lăsate brusc, el gândea doar: „Să te ia naiba, Jim!" Singurul motiv pentru care se găsea aici era că Allie nu-l mai tundea. Oricum, cel puţin nu pentru moment. Amintirea ei îi stârnea acum pasiuni adormite: el aşezat în baie, şi ea spălându-l pe cap, şi apoi scurtându-i părul. El trăgea apoi dopul, iar ea îndepărta părul tăiat cu jetul duşului, jucându-se cu jerbele de apă, şi când el începea să se ridice, nu de puţine ori i-o sugea, atunci şi pe loc, uite-aşa, culegând şi ultimele fragmente de păr în acelaşi timp. Uah.

- Există... un loc anume... domnule?

Individul se prefăcea bătut în încercarea sa de a detecta cărarea.

- Lasă-l pur şi simplu drept pe spate.

Gregory a scuturat din cap a răzbunare, iar părul s-a îndreptat în spate, aşezându-se în poziţia lui normală. Şi-a extras mâinile de sub halatul de protecţie strâmb, din nylon, şi şi-a trecut degetele prin păr, apoi l-a răvăşit. Exact aşa cum fusese când a intrat în frizerie.

- Doriţi o lungime... anume... domnule?

- Cinci centimetri mai jos de guler. Taie perciunii până aici, i-a indicat Gregory, marcând locul cu degetele mijlocii.

- Şi dacă tot suntem aici, să nu facem şi un bărbierit?

Impertinent afurisit. Exact *aşa* se consideră că eşti bărbierit în zilele noastre. Numai avocaţii, inginerii şi pădurarii cotrobăiesc în fiecare dimineaţă în trusele lor de baie şi-şi căsăpesc firele din barbă ca nişte calvinişti. Gregory s-a răsucit dintr-o parte la oglindă şi s-a studiat cu coada ochiului.

- Aşa-i place ei, a pronunţat el detaşat.

- Suntem căsătoriţi, adică?

Ai grijă, ticălosule. Nu te juca aşa cu mine. Nu ţine şmecheria asta cu complicitatea. Nu cumva oi fi poponar. Nu că aş avea ceva împotrivă. Sunt un partizan al libertăţii de opţiune.

- Sau sunteţi pe cale să vă lăsaţi pradă acestui supliciu?

Gregory nu şi-a bătut capul să dea vreo replică.

- Eu am douăzeci şi şapte de ani la activ, a mărturisit omul, în timp ce foarfecele intrau în acţiune. Există părţi bune şi părţi rele, ca în toate cele.

Gregory a mormăit ceva evaziv, ca la stomatologie, când eşti cu gura plină de fiare şi dentistul insistă să fie simpatic.

- Doi copii. Bine, băiatul e mare de-acum. Fata este încă acasă. Dar o să crească şi ea şi o să dispară cât ai clipi. Până la urmă, toţi zboară din cuib.

Gregory a aruncat o privire în oglindă, dar frizerul nu i-a răspuns: stătea cu capul plecat şi forfeca mai departe. Poate că n-o fi fost chiar aşa de rău. În afară de faptul că era plicticos. Şi, desigur, cu o psihologie definitiv malformată după decenii de complacere în relaţia de exploatare stăpân-sclav.

- Dar poate că nu sunteţi genul de bărbat care se căsătoreşte, domnule.

Ia stai puţin. Acum cine acuză pe cine de homosexualitate? Detesta frizerii dintotdeauna, iar ăsta nu făcea excepţie. Tipicul de provincial pârlit, cu doi virgulă patru copii, plătitor de ipotecă, genul care-şi spală maşina şi apoi o bagă la loc în garaj. O parcea mică şi frumoasă, lângă calea ferată, o nevastă boccie atârnând rufele la uscat pe o chestie din aceea în formă de carusel, da, da, toate i se arătau cât se poate de limpede. Probabil că mai şi arbitra din când în când sâmbăta după-amiază, în vreo ligă de rahat. Nu, nici măcar arbitru de centru, ci *de linie.*

Gregory a realizat că tipul se oprise, ca şi cum ar fi aşteptat un răspuns. Chiar aştepta un răspuns? Ce drept avea să aştepte un răspuns? Foarte bine, ia să ne ocupăm puţin de el.

- Căsnicia este singura aventură în care se pot lansa cei laşi.

- Mda, bine, sigur sunteţi mai deştept decât mine, domnule, i-a replicat frizerul, pe un ton nu neapărat deferent. Aţi fost şi la universitate.

Gregory s-a mulţumit să mormăie din nou.

- Desigur, eu nu mă consider o instanţă, dar mereu mi s-a părut că universităţile îi învaţă pe studenţi să dispreţuiască mai multe lucruri decât ar avea dreptul. La urma-urmei, ei învaţă pe banii noştri. Mă bucur că băiatul meu s-a dus la şcoala tehnică. Nu i-a făcut nici un rău. Iar acum câştigă bani frumoşi.

Mda, mda, suficient ca să întreţină următorii doi virgulă patru copii şi să aibă o maşină de spălat rufe puţin mai mare şi o soţie ceva mai puţin boccie. Ei bine, unii se mulţumesc cu atât. Afurisita de Anglia. Dar toate vor fi măturate. Iar locurile de acest fel vor dispărea primele - stabilimente vechi şi îmbâcsite, unde se practică dialogul afectat, conştiinţa de clasă şi bacşişul. Gregory nu era un susţinător al bacşişului. După părerea sa, acest obicei constituia un mod de a perpetua o societate supusă, tot atât de înjositor pentru cel care dă, cât şi pentru cel care primeşte. Capabil să degradeze relaţiile sociale. Oricum, nu-şi permitea luxul respectiv. Şi, mai presus de orice, cum să-i dea el bani unui artist al defrişărilor care-i mai şi sugerează că ar fi poponar?!

Băieţii ăştia sunt pe cale de dispariţie. Există stabilimente la Londra decorate de arhitecţi, unde asculţi cele mai noi hituri pe aparatură sofisticată, în vreme ce un stilist îţi taie părul în trepte, armonizându-ţi frizura cu personalitatea. Te costă o avere, dar nu se compară cu asta. Nu-i de mirare că e singurul client. Un hârb de radio din bachelită, plasat pe un raft la înălţime, difuza muzică de dans. Ar face bine să vândă centuri şi corsete medicale şi ciorapi împotriva varicelor. Să acapareze şi piaţa de proteze. Picioare de lemn, cârlige de oţel de toate dimensiunile. Peruci, desigur. În definitiv, de ce nu se vând peruci în frizerii? Şi dentiştii oferă dinţi falşi spre vânzare.

Câţi ani să aibă oare individul ăsta? Gregory l-a măsurat din priviri: osos, cu ochii hăituiţi, părul retezat absurd de scurt şi lipit de cap cu briantină. O sută patruzeci de ani? Încerca să facă o socoteală. Căsătorit de douăzeci şi şapte de ani. Prin urmare are cincizeci? Patruzeci şi cinci, dacă a făcut-o membră a clubului de îndată ce i-a tras-o. Dac-o fi fost vreodată într-atât de aventuros. Părul încărunţit. Probabil şi cel pubian încărunţit. Oare părul pubian o încărunţi?

După ce a trecut de stadiul de defrişare, frizerul a scăpat foarfecele, cu un gest jignitor, într-un pahar cu dezinfectant, şi a scos la iveală o altă pereche, mai boantă. Harşt-harşt. Păr, piele, sânge, toate periculos de aproape între ele. Frizeri-felceri, asta erau pe vremuri, când chirurgia echivala cu măcelul. Fâşia roşie ce apărea în jurul firmei-blazon tradiţionale a frizerilor făcea aluzie la bandajul prins în jurul braţului când frizerul lua sânge. Pe blazonul salonului stătea şi un vas, în care se aduna sângele. Mai nou, abandonaseră toate acestea şi căzuseră în declin,

mulţumindu-se să fasoneze frizura. Ca nişte servi ce-şi îngrijeau lotul repartizat, împungând pământul, şi nu braţul întins, ca până atunci.

Tot nu reuşea să priceapă de ce o rupsese Allie. Îl acuzase că e posesiv, că nu poate să respire, că prietenia lor seamănă a căsnicie. „Asta-i o glumă", îi replicase el: prietenia lor e ca şi cum ar fi fost cu o tipă care mai umblă cu alţi şase în acelaşi timp. „Tocmai asta vreau să spun", l-a asigurat ea. „Te iubesc", i-a răspuns el, cuprins brusc de disperare. Era pentru prima oară când zicea asta cuiva şi ştia că nimerise ca nuca-n perete. Declaraţia trebuie făcută atunci când sentimentul e puternic, nu slab. „Dacă m-ai iubi, m-ai înţelege", i-a răspuns ea. Ei bine, a hotărât el, atunci ciocu' mic şi dă-i bătaie! Şi nu a fost decât o ceartă, o ceartă idioată, nimic mai mult. Fără nicio însemnătate. Dar după... s-a rupt relaţia.

- Vă dau cu ceva pe păr, domnule?

- Cum?

- Ceva pe păr?

- Nu. Nu e bine să te joci cu natura.

Frizerul a oftat, ca şi cum de douăzeci de minute încoace s-ar fi jucat cu natura, dar în cazul lui Gregory interferenţa atât de necesară era sortită eşecului.

Urmează weekend-ul. Mers la frizer, cămaşă curată. Două petreceri. Un butoiaş de bere cumpărat seara, în gaşcă. Să te faci mangă şi să vezi ce se întâmplă: să nu te joci cu natura! Au! Nu. Allie. Allie, Allie, Allie. Leagă-mă la mâini. Îmi întind braţele către tine, Allie. Oriunde vrei, la încheietură. Scopuri nemedicale, dar înfige-o. Haide, dacă aşa simţi că trebuie să faci. Scapă-mă de tensiune.

- Ce ziceaţi adineauri despre căsnicie?

- Cum? Ah, este singura aventură în care se pot lansa cei laşi.

- Păi, dacă nu vă supără că-mi spun şi eu părerea, domnule, pentru mine căsnicia a fost întotdeauna un lucru foarte bun. Dar categoric sunteţi mai deştept decât mine, aţi mers şi la universitate.

- A fost doar un citat, l-a liniştit Gregory. Te asigur însă că autoritatea în chestiune era un tip mai deştept decât noi doi.

- Atât de deştept, încât nu credea în Dumnezeu, presupun?

Da, *atât* de deştept, i-ar fi făcut plăcere să spună, *tocmai atât* de deştept. Dar ceva l-a oprit. Nu era suficient de curajos să-l

conteste pe Dumnezeu decât atunci când se afla printre confraţi sceptici.

- Şi, dacă pot să întreb, domnule, el însuşi făcea parte din categoria celor care se căsătoresc?

Hm. Gregory a căzut pe gânduri. Oare existase vreo doamnă? Nu, doar amante, absolut sigur.

- Nu, nu cred că era din categoria celor care se căsătoresc, aşa cum zici.

- Prin urmare am putea considera că nu a fost un expert, domnule?

Pe vremuri, reflecta Gregory, frizeriile erau locuri cu proastă reputaţie, unde tipi leneşi se adunau să schimbe ultimele ştiri, pe un fundal de lăute şi viori, spre petrecerea clientelei. Acum toate acestea renasc, cel puţin la Londra. Locuri unde asculţi muzică şi bârfe proaspete, conduse de stilişti ale căror nume apar în paginile mondene. Există fete în jachete negre, care te spală pe cap, mai întâi. Uau! Ce chestie să nu fii nevoit să te speli pe cap înainte de a merge la frizer! Nu-ţi rămâne decât să intri, să faci un semn de salut şi să te instalezi comod cu o revistă aproape.

Expertul în căsnicie a scos o oglindă şi i-a prezentat lui Gregory rodul operei sale. O treabă cât se poate de bună, trebuia să recunoască, scurt în părţi, lung în spate. Nu ca unii tipi din colegiu, care-şi lasă părul să crească în toate direcţiile, barba ca un desiş mlăştinos, perciunii evazaţi, cascade unsuroase pe spate şi cine mai ştie câte asemenea. Nu, de fapt trebuie să te joci puţin cu natura, asta e adevărata lui deviză. Lupta constantă dintre natură şi civilizaţie este ceea ce ne menţine vigilenţa. Deşi, categoric, imediat se pune întrebarea cum defineşti natura şi cum defineşti civilizaţia. Nu e pur şi simplu diferenţa dintre viaţa de animal şi viaţa de burghez. E vorba de... ei bine, de tot felul de lucruri. Suferea o criză acută de afecţiune faţă de Allie. Ia-mi sânge, apoi leagă-mă. Dacă se va întoarce la el, se va comporta mai puţin posesiv. Dar înainte au fost totuşi apropiaţi, chiar un cuplu, ar putea spune. La început, ei îi plăcuse aşa. Mă rog, cel puţin nu ridicase nicio obiecţie.

Şi-a dat seama că frizerul ţinea în continuare oglinda ridicată.

- Da, a pronunţat el leneş.

Oglinda a fost pusă cu faţa în jos, iar halatul strâmb, din nailon, a fost desfăcut. O perie a foşnit încolo şi încoace peste

guler, amintind de sunetul moale produs pe talgere de un baterist de jazz. Fâşş, fâşş. Avea în faţă perspectiva unei vieţi îndelungate, nu?

Frizeria era pustie, iar radioul se tânguia cleios. Lui i s-a pus întrebarea cu voce scăzută, lângă ureche:

- Aveţi nevoie de ceva pentru weekend, domnule?

Ar fi vrut să spună: „Mda, un bilet de tren la Londra, întâlnire cu Vidal Sassoon, un pachet de cârnaţi pentru grătar, un butoi de bere, câteva ţigări de ierburi, muzică de amorţit minţile şi o femeie care să mă adore cu adevărat." A preferat, în schimb, să-i răspundă pe ton la fel de scăzut:

- Un pachet de Fetherlite, te rog.

Complice, în sfârşit, cu frizerul, a păşit în strălucirea de afară, simţind weekend-ul ce avea să înceapă curând.

3

Înainte să plece la drum, a intrat în baie, a scos oglinda pentru bărbierit din braţul ei telescopic, a întors-o pe faţa pentru machiaj şi şi-a extras foarfecele de unghii din trusă. Mai întâi a eliminat câteva fire mai lungi din sprâncenele stufoase, apoi s-a întors puţin într-o parte, ca să vadă şi cel mai mărunt smoc lăstărind din urechi, şi a executat una sau două tăieri. Uşor deprimat, şi-a împins vârful nasului în sus, examinând nările. Nimic de lungime deranjantă, cel puţin pentru moment. Apoi a umezit un colţ al tricoului, s-a frecat după urechi, a parcurs canalele cartilaginoase, cu o mişcare ca de plug, şi în cele din urmă s-a scobit în cavernele cu ceară. Când şi-a privit din nou chipul, avea urechile roşii, ca un puştan speriat, ca un student dornic de un sărut.

Oare cum se chema acumularea aceea de substanţă care albea tricoul umed? Coji la ureche, le zicea el. Poate că medicii or avea un termen de specialitate. Existau în spatele urechilor infecţii provocate de ciuperci, echivalentul auricular al infecţiei degetelor de la picioare? Puţin probabil: locul era prea uscat. Prin urmare, „coji la ureche" părea o denumire potrivită, poate că fiecare chestie avea denumirea ei şi nu mai era nevoie de o denumire comună.

Ciudat că nimeni nu inventase o denumire nouă şi pentru grădinari şi peisagişti. La început li s-a zis bărbieri, apoi frizeri, coafori sau stilişti. Şi totuşi, de când nu au mai „gătit" frizura? „Stilişti"? Pseudo-clasă. Coafeză? Jocheu cu cârlionţi. Cam aşa suna şi schimbul lui de replici cu Allie.

- La Barnet Shop, a anunţat el.

Barnet. Bâlciul Barnet. Frizeria Barnet.

- Ăăă, la ora 3, cu Kelly.

O unghie indigo a coborât poticnit pe o înşiruire de litere mari, scrise cu creionul.

- Da. Gregory?

A confirmat din cap. Prima oară când îşi făcea rezervare prin telefon; l-au întrebat cum îl cheamă şi le-a răspuns: „Cartwright." A urmat o pauză, şi atunci el a precizat: „Domnul Cartwright", înainte de a înţelege care era adevărata semnificaţie a

pauzei. Acum îşi vedea numele trecut în registru, cu susul în jos: GREGORY.

- Kelly soseşte într-o clipă. Haideţi să vă spăl pe cap.

Nici după atâta amar de ani nu-i venea uşor să stea în poziţia respectivă. Poate că spinarea i se rablagise. Cu ochii pe jumătate închişi, pipăind cu ceafa marginea vasului. Ca şi cum ar fi înotat pe spate, fără să ştie exact unde se termină bazinul. Pentru ca apoi să zacă întins, cu ceafa şi gâtul expuse primejdiilor, prinse în semicercul rece de porţelan. În aşteptarea ghilotinei, dar în poziţie inversă.

O fată cu alură de rozător şi mâini plictisite îi făcea conversaţie de rutină:

- E prea fierbinte? Aţi fost în vacanţă? Vreţi balsam? Încercând în acest timp, cu palma făcută căuş, să nu lase apa să-i pătrundă în urechi.

După atâţia ani, se abandona pasiv, pe jumătate amuzat, în mâinile celor de la Barnet Shop. Prima oară când una dintre ucenicele acelea roşii în obraz l-a întrebat dacă vrea balsam, el i-a răspuns:

- Tu ce părere ai? considerând că imaginea de ansamblu a frezei sale, pe care ea o avea, desigur, îi permitea să judece mai bine ce anume mai trebuia.

Gândind la rece, o substanţă numită „balsam" nu poate avea decât o influenţă pozitivă asupra părului tău; pe de altă parte, de ce i se punea acea întrebare, dacă alegerea unei substanţe are totuşi un rost al ei? Dar întotdeauna când ceri un sfat stârneşti confuzie şi te alegi doar cu răspunsul precaut că trebuie să hotărăşti singur. Prin urmare, spunea doar „Da" sau: „Astăzi nu, mulţumesc", potrivit unui capriciu de moment. Şi după cum fata se descurca, sau nu, să nu-i bage apă în urechi.

Ea îl conducea apoi cu vigilenţă înapoi la scaun, ca şi cum picuratul ar fi fost vecin cu orbirea.

- Doriţi un ceai, o cafea?

- Nimic, mulţumesc.

Nu era genul de loc în care câţiva tipi leneşi schimbau ultimele ştiri, pe un fundal de lăute şi viori. Se asculta în schimb muzică tare, puteai alege între mai multe băuturi, ca şi între mai multe reviste de ţinută. Oare ce se întâmplase cu *Reveille* şi *Tit-Bits,* pe care le citeau babalâcii, pe vremea când el era puştan? Şi-a

oferit un număr din *Marie Claire,* genul de revistă pentru femei pe care o puteau citi şi bărbaţii, fără să se jeneze.

- Bună, Gregory, ce faci?

- Bine. Tu?

- Nu mă pot plânge.

- Kelly, îmi place tunsoarea ta cea nouă.

- Mda. Mă plictisisem, ştii.

- Îmi place. Arată bine, cade bine. Ţie îţi place?

- Nu sunt sigură.

- Nu, e chiar un succes.

Ea i-a zâmbit. Şi el i-a întors zâmbetul. Se pricepea la acest gen de şuetă, pe jumătate serioasă, pe jumătate glumeaţă. Nu avusese nevoie decât de vreo douăzeci şi cinci de ani ca să obţină tonul potrivit.

- Şi astăzi cum ne tundem?

Şi-a ridicat privirile spre ea în oglindă - o fată înaltă, cu frizura foarte scurtă, care de fapt nu-i plăcea, considerând că-i face faţa prea ascuţită. Dar cât se pricepea el? Până şi propriul său păr îi era indiferent. Kelly era o prezenţă liniştitoare, care înţelesese repede că nu-i face plăcere să fie întrebat cum îşi petrece vacanţele.

Când nu-i răspundea imediat, ea continua:

- Să stropim şi apoi să facem exact ca data trecută?

- Bună idee.

La fel ca data trecută, şi data viitoare, şi data care urma după data viitoare.

Salonul avea ceva din aerul ambiguu al unui agreabil cabinet de tratament ambulatoriu, unde cei care vin nu au nimic grav. Cu toate acestea, reuşea să stăpânească perfect situaţia; aprehensiunile sociale erau de mult depăşite. Micile triumfuri ale maturităţii. „Aşa, Gregory Cartwright, fă-ne o prezentare a vieţii tale până în momentul de faţă." „Păi, am încetat să mă mai tem de religie şi de frizeri." Nu se înscrisese la Cruciaţi, ce-or mai fi fost şi ăia, îi evitase cu succes pe evanghelizatorii cu priviri pătrunzătoare, la şcoală şi la universitate; acum ştia ce are de făcut când cineva suna duminică dimineaţa.

- Probabil este Dumnezeu, obişnuia să-i spună lui Allie, mă ocup eu.

În faţa scării se afla mai mereu o pereche spilcuită şi politicoasă, unul din parteneri de obicei de culoare, uneori de

mână cu un copil fermecător, care avansa o deschidere neagresivă, de genul:

- Mergem din casă în casă şi ne interesăm dacă oamenii sunt îngrijoraţi de starea în care se află lumea.

Şmecheria era să eviţi un răspuns tranşant - un „da" care ar fi corespuns realităţii, sau un „nu" nesocotit: atunci aveau pretextul să continue discuţia cu tine. Aşa că oferea un zâmbet de stăpân al casei şi le tăia avântul:

- În ceea ce priveşte religia? Şi, înainte ca, la rândul lor, să poată decide dacă „da" sau „nu" era răspunsul corect la brutala dezvăluire a intuiţiei sale, Gregory punea brusc capăt întâlnirii: Sper să aveţi mai mult noroc la uşa următoare.

De fapt, îi făcea mare plăcere să-l spele cineva pe cap; în cele mai multe cazuri. Restul nu era decât un proces tehnologic. Nu se bucura prea tare de contactul fizic, atât de firesc în zilele noastre. Kelly îşi sprijinea ca din întâmplare şoldul de braţul său, sau îl atingea cu o altă parte a trupului; şi niciodată nu purta haine de prisos. Pe vremuri şi-ar fi imaginat că aceste atenţii îi sunt dedicate în întregime şi se bucura că avea un şervet în poală. Dar astăzi erau total insuficiente să-i mai abată atenţia de la *Marie Claire.* Kelly îi povestea cum aplicase pentru o slujbă la Miami. Pe navele de croazieră. Plecai în cursă pentru cinci zile, o săptămână, zece zile, apoi aveai liber să-ţi cheltuieşti banii agonisiţi. O prietenă de-a ei făcea asta. Părea foarte nostim.

- Nemaipomenit, a încurajat-o el. Când pleci?

Dar gândea cam aşa: Miami - un oraş plin de violenţă, nu? Împuşcături. Cubanezi. Vicii. Lee Harvey Oswald. Oare va fi în siguranţă? Ce să mai vorbim de hărţuiala sexuală de pe navele de croazieră? Şi este o fată atrăgătoare. Scuze, *Marie Claire,* femeie, vreau să zic. Totuşi fată, într-un fel, deoarece trezea acele gânduri aproape părinteşti într-unul ca el: cineva cu un cămin al lui, care merge la muncă şi se tunde la frizer. Viaţa lui, trebuie să recunoască, a fost o lungă aventură laşă.

- Câţi ani ai?

- Douăzeci şi *şapte,* i-a răspuns Kelly, ca şi cum ar fi fost limita ultimă a tinereţii.

Dacă nu trece imediat la acţiune, viaţa ei va fi compromisă pe vecie; doar câteva săptămâni în plus ar putea s-o transforme în spălătoreasa aia bătrână din cealaltă parte a salonului.

- Am o fiică aproape de-o seamă cu tine. Adică, are douăzeci şi cinci de ani. Vreau să spun, mai avem şi o altă fiică. Sunt două.

Nu era mulţumit de explicaţia lui.

- Şi atunci, de cât timp eşti căsătorit? s-a interesat Kelly, cuprinsă de o curiozitate cvasimatematică.

Gregory a privit-o în oglindă.

- De douăzeci şi opt de ani.

Kelly a zâmbit cu gura până la urechi, la gândul că era posibil să fie cineva căsătorit o perioadă enormă de timp, atât de lungă cât propria ei viaţă.

- Cea mare locuieşte separat, desigur, a completat el. Dar Jenny încă stă cu noi.

- Foarte bine, a consimţit Kelly.

Se vedea bine că fata e plictisită. Plictisită de el, adică. Încă un boşorog cu părul rărit, pe care curând trebuia să-l pieptene cu mai multă grijă.

- Eu vreau la Miami, chiar acum.

Începuse să-i fie teamă de sex. Acesta era adevărul. Nici nu mai ştia bine la ce servea el cu adevărat, îl bucura atunci când se petrecea. Îşi imagina că în anii ce aveau să vină se va întâmpla tot mai rar, iar de la un moment dat încolo, deloc. Dar nu se speria. Nu avea câtuşi de puţin de-a face cu rigoarea dezarmantă cu care era tratat acest subiect în reviste. Şi în tinereţea lui se practica acelaşi stil riguros şi dezarmant. Lucrurile păreau cât se poate de limpezi şi de îndrăzneţe atunci, când se ridica în baie, iar Allie îl satisfăcea. Totul decurgea firesc. Abia acum îşi punea întrebarea dacă nu pricepuse lucrurile pe dos. Nu ştia la ce servea sexul, de fapt. Şi nici nu considera că alţii ar şti, ceea ce, de fapt, nu avea darul să îndrepte situaţia. Ar fi vrut să urle. Ar fi vrut să urle în oglindă şi să se privească răspunzând cu un urlet.

Kelly se lipise cu şoldul de umărul lui. Cel puţin avea răspunsul la o întrebare din tinereţe: da, şi părul pubian încărunţeşte.

Nu-şi făcea probleme din cauza bacşişului. Avea o bancnotă de douăzeci de lire. Şaptesprezece pentru tuns, una pentru fata care-l spălase pe cap şi două pentru Kelly. Iar pentru cazul în care ar fi crescut preţul, avea totdeauna grijă să ia o liră în plus. Aşa era felul lui, i-a venit în minte. Omul cu o monedă de o liră în buzunar, de rezervă.

Kelly terminase să-l tundă şi stătea chiar în spate. Sânii ei se iţeau acum de o parte şi alta a capului său. I-a prins perciunii între degetul mare şi arătător, apoi s-a uitat într-o parte. Acesta era un secret al ei. Faţa oricărui om este puţin asimetrică, îi explicase cândva, prin urmare dacă judeci după ochi, poţi greşi. Ea măsura pipăind, întorcându-se către casa de marcat şi stradă. Către Miami.

Mulţumită, a luat apoi foehnul şi i-a umflat părul ca pe un suflé, efect care avea să dureze până seara. De acum trecuse pe pilot automat, întrebându-se probabil dacă i-a mai rămas timp să se repeadă până afară şi să fumeze o ţigară înainte ca următorul cap ud să fie adus la ea. Aşa uita de fiecare dată şi aducea oglinda.

Fusese un gest îndrăzneţ din partea lui, cu câţiva ani în urmă. Revolta împotriva tiraniei acelei oglinzi nenorocite. Partea asta, partea cealaltă. În peste patruzeci de ani de când mergea la bărbieri, frizeri şi la Barnet Shop, consimţea întotdeauna tolerant, indiferent că-şi recunoştea sau nu ceafa. Zâmbea şi dădea din cap şi, văzând încuviinţarea reprodusă în oglinda înclinată, o traducea în cuvinte: „foarte frumos", sau „mult mai ordonat", sau „exact cum îmi doream", sau „mulţumesc". Dacă i-ar fi tuns părul în formă de svastică, probabil că ar fi fost de acord. Apoi, într-o zi, s-a gândit: nu, nu vreau să-mi mai văd ceafa. Dacă din faţă arată bine, va fi în regulă şi la ceafă. Nu era un gest arogant, nu? Nu, logic. A fost foarte mândru de iniţiativa lui. Kelly uita mereu, desigur, dar asta nu mai conta. De fapt, era chiar mai bine: victoria lui timidă se repeta de fiecare dată! Acum, se apropia, cu mintea în Miami şi legănând oglinda, dar el a ridicat mâna, i-a adresat obişnuitul său zâmbet indulgent şi i-a spus:

- Nu.

LINIŞTEA

Există cel puţin un sentiment care creşte în mine cu fiecare an ce trece - o dorinţă nestăvilită de a vedea cocorii. La această vreme a anului stau pe deal şi urmăresc cerul. Astăzi nu au apărut. Au fost numai gâşte sălbatice. Gâştele ar fi splendide, de nu ar exista cocorii.

Un tânăr de la un ziar mi-a ţinut companie. Am discutat despre Homer, am discutat despre jazz. Nu ştia că muzica mea fusese folosită în *Cântăreţul de jazz.* Uneori, ignoranţa celor tineri mă stârneşte. O asemenea ignoranţă este un soi de linişte.

Viclean, după două ore, m-a întrebat despre noile compoziţii. Am zâmbit. S-a interesat despre Simfonia a VIII-a. Eu am făcut o comparaţie între muzică şi aripile unui fluture. Criticii se plâng că aş fi „la capătul scrisului", mi-a spus el atunci. Am zâmbit. Unii - desigur, nu şi el - m-au acuzat că mă eschivez de la îndatoririle mele de beneficiar al unei pensii guvernamentale. M-a întrebat când anume va fi gata noua mea simfonie. Zâmbetul mi s-a şters.

- Tu eşti cel care mă împiedică să o scriu, i-am replicat, sunând clopoţelul ca să fie condus la plecare.

Aş fi vrut să-i spun că, pe când eram doar un tânăr compozitor, am scris o piesă pentru două clarinete şi două contrabasuri. Un act de mare optimism din partea mea, de vreme ce atunci nu existau decât doi contrabasişti în ţară, dintre care unul era atins de tuberculoză.

Tinerii sunt în ascensiune. Inamicii mei naturali! Vrei să fii pentru ei ca un tată, iar lor nici că le pasă. Pe bună dreptate, poate.

În mod normal, artistul este neînţeles. E firesc, iar după o vreme devine familiar. Eu nu fac decât să repet şi să insist: *neînţelegeţi-mă* corect.

O scrisoare de la K., aflat la Paris. Este îngrijorat din cauza marcajelor de tempo. Trebuie să-i dau confirmarea mea. Trebuie să aibă un marcaj de metronom pentru *allegro.* Vrea să ştie dacă *doppo piu lento* de la litera K în mişcarea a doua se aplică numai pentru trei măsuri. Îi răspund: „Maestre K., nu vreau să mă opun intenţiilor tale. Până la urmă - iartă-mă dacă par încrezător - adevărul se poate exprima în mai multe feluri."

Îmi amintesc convorbirea mea cu N. despre Beethoven. N. era de părere că, atunci când roata timpului se va fi întors încă o dată, cele mai bune simfonii ale lui Mozart se vor afla încă la locul lor, pe când cele ale lui Beethoven vor rămâne la marginea drumului. Un caz tipic al diferenţelor dintre noi. Nu am aceleaşi sentimente faţă de N. ca faţă de Busoni şi Stenhammar.

Se relatează că domnul Stravinsky consideră măiestria mea de valoare modestă. Cel mai mare compliment care mi-a fost făcut în întreaga mea lungă viaţă! Domnul Stravinsky este unul dintre compozitorii care pendulează înainte şi înapoi între Bach şi cele mai noi tendinţe ale modernităţii. Dar tehnica muzicală nu se învaţă la şcoală, pe tabla neagră sau pe suportul de partituri. În privinţa asta, domnul I.S. se plasează în fruntea detaşamentului. Şi dacă va compara cineva simfoniile mele cu falsităţile lui născute moarte...

Un critic francez, care mă detestă, l-a citat pe Gounod, evident referindu-se la Simfonia a III-a compusă de mine: „Numai Dumnezeu compune în do major." Exact.

Mahler şi cu mine discutam odată despre compoziţie. Pentru el, simfonia trebuie să fie o replică a lumii şi să conţină totul. I-am replicat că esenţa simfoniei este forma; severitatea stilului şi logica profundă sunt cele care creează conexiunea internă dintre motive.

Când muzica este literatură, este literatură proastă. Muzica începe acolo unde se termină cuvintele. Ce se întâmplă când muzica încetează? Linişte. Toate celelalte arte aspiră spre condiţia muzicii. Spre ce aspiră muzica? Linişte. În acest caz, eu am reuşit. Sunt acum la fel de faimos pentru îndelungata mea tăcere, pe cât am fost pentru muzică.

Desigur, aş putea încă să compun mărunţişuri. Un intermezzo cu prilejul zilei de naştere a noii soţii a vărului S., a cărui opţiune nu este atât de sigură pe cât îşi imaginează ea. Aş putea să răspund chemării statului, petiţiilor unei duzini de cătune care au un drapel de arborat. Dar asta nu ar fi decât prefăcătorie. Călătoria mea este aproape terminată. Chiar şi inamicii mei, care

îmi detestă muzica, recunosc că există o logică în ea. Logica muzicii duce în cele din urmă la liniște.

Ea are tăria de caracter care mie îmi lipsește. Nu este degeaba urmașă de general. Ceilalți mă văd ca pe un bărbat faimos, cu soție și cinci fiice - cocoșul ogrăzii. Spun că A. s-a sacrificat pe altarul vieții mele. Dar și eu mi-am sacrificat viața pe altarul artei mele. Sunt un compozitor foarte bun, dar ca ființă umană - hmm, asta-i altă socoteală. Și totuși am iubit-o și am avut împreună parte de oarecare fericire. Când am întâlnit-o, ea a fost pentru mine sirena lui Josephsson, cuibărindu-și cavalerul printre violete. Numai că lucrurile au căpătat o turnură dezagreabilă. Demonii... Sora mea a intrat în spitalul de boli nervoase. Alcoolul. Nevroza. Melancolia.

Bucură-te! Moartea pândește de după colț.

Otto Andersson a alcătuit arborele genealogic al familiei mele atât de conștiincios, încât m-a îngrozit.

Unii mă consideră un tiran, pentru că celor cinci fiice ale mele le-a fost întotdeauna interzis să facă vocalize în casă sau să exerseze la un instrument. Nicio scârțâitură veselă de vioară incompetentă, nici un flaut neliniștit, gata să-și piardă răsuflarea. Cum... nu se aude nicio muzică în casa marelui compozitor? Dar A. înțelege. Înțelege că muzica trebuie să vină din liniște. Și să se întoarcă acolo.

Și A. însăși se folosește de liniște. Sunt multe lucruri - și Dumnezeu știe - pentru care să fiu mustrat. Nu am pretins vreodată că aș fi genul de soț lăudat în biserică. După Gothenburg, mi-a scris un bilet pe care îl voi purta cu mine până ce se va instala *rigor mortis.* Dar în zilele obișnuite nu-mi face nicio mustrare. Și, spre deosebire de toți ceilalți, nu mă întreabă când va fi gata a VIII-a. Se mulțumește să-și joace rolul, în jurul meu. Noaptea compun. Nu, noaptea stau la biroul meu, cu o sticlă de whisky, și încerc să lucrez. Mai târziu mă scol, cu capul pe partitură și mâna strângând neant. A. îmi ia mereu sticla când adorm. Dar despre asta nu discut.

Alcoolul, la care am renunțat odată, este acum cel mai credincios camarad al meu. Și cel mai înțelegător!

Ies în oraş singur, ca să mănânc singur şi să reflectez asupra faptului că suntem muritori. Sau mă opresc la Kämp, la Societetshuset, la König, să discut acest subiect cu alţii. Strania îndeletnicire de *Man lebt nur einmal*[1]. Masa de lămâi de la Kämp. Şi eu mă alătur. Aici este permis - e obligatoriu, de fapt - să vorbeşti despre moarte. Un loc cât se poate de prielnic discuţiei prieteneşti. A. nu este de acord.

La chinezi, lămâiul este simbolul morţii. Poemul acela de Anna Maria Lengren - *Înmormântat cu o lămâie în mână. A.* şi-ar dori să-l interzică, susţine că ar fi morbid. Dar cui îi este permis să fie morbid, dacă nu unui cadavru?

Am auzit astăzi cocorii, dar nu i-am văzut. Norii erau prea coborâţi. Şi cum stăteam pe dealul acela, am auzit, venind spre mine de sus, ţipătul acela emis cu toată puterea atunci când pornesc spre sud, să-şi petreacă vara. Aşa, invizibili, erau chiar şi mai frumoşi, chiar şi mai misterioşi. Învăţ încă o dată, ca de la început, ce este sonoritatea. Muzica lor, muzica mea, muzica. Ea este. Pe vârful unui deal, de dincolo de nori, auzi sunete care-ţi străpung inima. Muzica - da, chiar şi muzica mea - călătoreşte mereu spre sud, invizibil.

Acum, prietenii mă părăsesc şi nu mai pot spune dacă din cauza succesului sau a eşecului meu. Aşa este la bătrâneţe.

Poate că sunt un om dificil, dar nu într-atât... Toată viaţa mea, când dispăream, ştiau unde să mă găsească - la cel mai bun restaurant, cu stridii şi şampanie.

Când am vizitat Statele Unite, americanii au fost surprinşi că nu m-am bărbierit niciodată singur, toată viaţa mea. Au reacţionat ca şi cum aş fi fost vreun aristocrat. Dar nu sunt şi nici nu pretind... Sunt pur şi simplu un om care a optat să nu-şi risipească vremea pentru a se bărbieri singur. I-am lăsat pe ceilalţi să facă asta în locul meu.

Nu, asta nu este adevărat. Sunt dificil, la fel ca tata şi ca bunicul. Înrăit şi mai tare pentru că sunt artist. Înrăit şi mai tare de cea mai credincioasă şi înţelegătoare pereche a mea. Sunt prea

[1] Trăim numai o singură dată (lb. germ. în orig.)(n. tr.).

puţine zile în care reuşesc să-mi mai găsesc nota *sine alc*[1]. E greu să scrii muzică dacă îţi tremură mâinile. E greu şi să dirijezi. În multe privinţe, viaţa lui A. s-a transformat în martiriu. Mărturisesc acest lucru.

Gothenburg. Am dispărut înainte de concert. Şi nu m-au găsit în locul obişnuit. A. era cu nervii la pământ. Dar a intrat în sală, rugându-se să nu se fi întâmplat nimic rău. Spre surprinderea ei, mi-am făcut apariţia la momentul potrivit, m-am înclinat şi am ridicat bagheta. La câteva măsuri după începerea uverturii, mi-a povestit apoi, am oprit totul, ca la repetiţie. Publicul a fost nedumerit, iar orchestra şi mai şi. Apoi am făcut un semn şi am luat totul de la capăt. Ceea ce a urmat, m-a asigurat ea, a fost un haos. Publicul entuziasmat, iar cronicile pline de respect. Dar eu o cred pe A. După concert, stând cu prietenii în faţa sălii, am scos o sticlă de whisky din buzunar şi am sfărâmat-o de scară. Nu-mi aduc aminte de nimic din toate astea.

Apoi ne-am întors acasă; îmi beam în tăcere cafeaua de dimineaţă, când ea mi-a întins o scrisoare. După treizeci de ani de căsnicie, îmi scria în propria mea casă. Şi de atunci, cuvintele ei m-au însoţit mereu, îmi spunea că sunt un om slab şi netrebnic, care îşi găseşte refugiul în alcool; care îşi imaginează că băutura îl va ajuta să creeze noi capodopere, ceea ce este o amarnică amăgire. Oricum, ea nu se va mai expune jignirii publice, nu mă va mai urmări vreodată dirijând în starea aceea.

Nu i-am dat nici un răspuns - nici scris, nici vorbit. Am încercat doar să îmi schimb comportamentul.

Ea s-a ţinut de cuvânt şi nu m-a însoţit la Stockholm; nici la Copenhaga, nici la Malmö. Port tot timpul cu mine scrisoarea ei. Am notat pe plic numele fiicei noastre mai mari, pentru ca ea să ştie, după moartea mea, ce anume s-a spus despre mine.

Cât de fioroasă este bătrâneţea pentru un compozitor! Lucrurile nu mai merg atât de repede ca înainte, iar critica de sine atinge dimensiuni colosale. Alţii nu văd nimic în afară de faimă, aplauze, mese oficiale, pensie de stat, familie devotată, susţinători dincolo de oceane. Se menţionează că pantofii şi cămăşile mele sunt făcute special la Berlin. La cea de-a optzecea aniversare, mi-au pus portretul pe un timbru poştal. *Homo diurnalis* respectă

[1] Fără alcool (n. tr.).

aceste capcane ale succesului. Dar eu îl consider pe *Homo diurnalis* cea mai joasă formă de existenţă umană.

Mi-aduc aminte de ziua în care prietenul meu Toivo Kuula a fost pus la odihnă veşnică în pământul rece. Împuşcat în cap de vânătorii de munte, a murit după câteva săptămâni. La înmormântare, am reflectat asupra nefericitei sorţi a artistului. Atâta muncă, talent şi curaj, apoi se sfârşesc toate. Întâi neînţeles şi apoi uitat, asta este soarta artistului. Prietenul meu Lagerborg susţine opiniile lui Freud, potrivit căruia artistul se foloseşte de artă ca de un mijloc pentru a scăpa de nevroză. Creativitatea oferă o compensare artistului pentru incapacitatea de a-şi trăi pe deplin viaţa. Ei bine, dar asta nu reprezintă decât o dezvoltare a teoriei lui Wagner. Wagner era de părere că, dacă ne-am bucura pe deplin de viaţă, nu am avea nevoie de artă. Eu cred că ei consideră totul pe dos. Desigur, nu neg, artistul are multe înclinaţii nevrotice. Cum aş putea să neg chiar eu aşa ceva? Cu siguranţă că sunt nevrotic şi adesea nefericit, dar este în mare măsură efectul faptului că sunt artist, şi nu cauza. Când ţintim atât de sus şi eşuăm atât de des, cum să n-avem nevroze? Nu suntem controlori de bilete care caută doar să dea găuri şi să anunţe corect staţiile. Apoi, răspunsul meu adresat lui Wagner e deosebit de simplu: cum ar putea o viaţă trăită din plin să nu vizeze şi una dintre cele mai nobile plăceri, şi anume aprecierea artei?

Teoriile lui Freud nu prevăd că frământarea creatorului de simfonii - mai exact intuirea şi apoi exprimarea legilor de mişcare a notelor care vor fi aplicabile de-a pururi - poate fi o realizare întru câtva mai ambiţioasă decât să mori pentru rege şi ţară. Mulţi pot face asta, în vreme ce cultivarea cartofilor, găurirea biletelor şi câte alte activităţi la fel de utile sunt la îndemâna unor largi categorii.

Wagner! Sunt de acum cincizeci de ani de când zeii şi eroii lui mi-au dat fiori.

În Germania, m-au invitat să ascult muzică nouă. Am zis: „Voi confecţionaţi cocteiluri de toate culorile. Iar eu vin cu apa limpede şi rece." Muzica mea este gheaţă topită. În mişcările ei poţi descoperi începuturile îngheţate, iar în sonorităţile ei liniştea iniţială.

Am fost întrebat ce ţară a arătat cea mai mare simpatie faţă de opera mea. Anglia, am spus. Este ţara în care nu există şovinism. Într-una din vizite, am fost recunoscut de ofiţerul de la graniţă. L-am întâlnit pe domnul Vaughan Williams; am conversat în franceză, singura noastră limbă comună, în afara muzicii. După concert, am ţinut un discurs: „Există mulţi prieteni de-ai mei aici şi, normal, sper că şi inamici." În Bournemouth, un student la Conservator şi-a prezentat omagiile şi a adăugat, cu toată modestia, că nu-şi poate permite să vină la Londra, ca să asculte Simfonia a IV-a. Atunci am vârât mâna în buzunar şi am zis: „Poftim *ein Pfund Sterling*[1]*."*

Orchestraţia mea este mai bună decât a lui Beethoven, iar temele sunt şi ele mai bune. Dar el s-a născut într-o ţară de vinuri, în timp ce eu sunt în ţara laptelui acru. Un talent ca al meu, ca să nu spun geniu, nu poate fi hrănit cu brânză de vaci.

În timpul războiului, arhitectul Nordman mi-a expediat un pachet cu forma unei cutii de vioară. Era într-adevăr o cutie de vioară, dar în interior se afla un picior de miel afumat. Am compus *Nebunia lui Fridolin* în semn de recunoştinţă şi i-am trimis-o lui Nordman. Îl cunoşteam în postura de pasionat cântăreţ *a cappella.* I-am mulţumit pentru *le délicieux violon.* După aceea, cineva mi-a expediat o cutie plină cu nouă-ochi[2]. Am răspuns cu o piesă corală, gândindu-mă cum lucrurile s-au întors cu fundul în sus. Când artiştii aveau patroni, produceau muzică şi, atât timp cât o făceau, erau hrăniţi. Acum, mi se trimite hrană, iar eu produc muzică. Un sistem lăsat la voia întâmplării.

Diktonius o denumea pe a IV-a *Simfonia pâinii din scoarţă de copac,* făcând aluzie la zilele de demult, când săracii obişnuiau să amestece făina cu scoarţă de copac măcinată mărunt. Nu ieşea chiar cea mai fină pâine, dar se ţinea foametea sub control. Kalisch spunea că Simfonia a IV-a exprimă o perspectivă morocănoasă şi dezagreabilă asupra vieţii, în general.

În tinereţe, critica mă rănea. Acum, când mă cuprinde melancolia, recitesc cuvintele neplăcute scrise despre opera mea şi mă înveselesc pe loc. Apoi spun tuturor: „Să nu uitaţi, nu există

[1] O liră sterlină (lb. germ. în orig.)(n. tr.).
[2] Specie de peşte (n. tr.).

nici un oraş pe acest pământ care să fi înălţat statuie vreunui critic."

Mişcarea lentă dintr-a IV-a va fi interpretată cu prilejul funeraliilor mele. Şi doresc să fiu înmormântat cu o lămâie în mâna care a scris acele note.

Nu-i bine, A. mi-ar lua lămâia din mâna mea moartă, aşa cum îmi ia sticla de whisky din mâna mea vie. În schimb, nu va contramanda niciodată ceea ce am hotărât în legătură cu *Simfonia păinii din scoarţă de copac.*

Bucură-te! Moartea pândeşte de după colţ.

A VIII-a este singura lucrare de care se interesează. Când va fi gata, maestre? Când o vom putea publica? Poate numai mişcarea de deschidere? Îi vei propune lui K. să dirijeze? De ce v-a luat atât de mult timp? De ce găina nu ne mai face ouă de aur?

Domnilor, o nouă simfonie s-ar putea să mai apară; sau nu. Am avut nevoie de zece, douăzeci, aproape treizeci de ani. Poate va mai fi nevoie de încă treizeci. Poate nu va mai exista nimic la capătul celor treizeci de ani. Poate va sfârşi pe foc. Foc, apoi linişte. Aşa se termină toate, la urma-urmei. Dar vă rog, *neînţelegeţi-mă* corect, domnilor. Nu eu aleg liniştea. Ea mă alege pe mine.

Onomastica lui A. Vrea să-i culeg ciuperci. Hribii se fac mari în pădure. Dar nu-i punctul meu forte. Am pus la bătaie muncă, talent şi curaj şi am găsit doar un singur hrib. L-am cules, l-am dus la nas şi l-am mirosit, apoi l-am depus cu respect în coşuleţul lui A. Mi-am scuturat acele de pin de pe manşete şi, o dată ce-mi îndeplinisem misiunea, m-am întors acasă. Mai târziu am interpretat câteva duete. *Sine alc.*

Un mare *auto-da-fé* de manuscrise. Le-am adunat într-un coş de rufe şi, în prezenţa lui A., le-am ars în căminul din sufragerie. După o vreme, n-a mai suportat şi s-a retras; dar eu am continuat treaba începută. Eram mai calm şi cu inima mai uşoară când am terminat totul. A fost o zi fericită.

Lucrurile nu mai merg atât de repede ca înainte... Adevărat. De ce ne-am aştepta însă ca mişcarea finală a vieţii să fie un *rondo*

allegro? Cum să-l marcăm cel mai bine? *Maestoso?* Puţini sunt atât de norocoşi. *Largo* - un pic prea demn. *Largamente e appassionato?* O mişcare finală poate începe astfel - aşa cum se întâmplă şi în Simfonia I. Dar în viaţă nu se continuă cu un *allegro molto,* în care dirijorul biciuieşte orchestra ca să obţină mai multă viteză şi zgomot. Nu, pentru cea din urmă mişcare a ei, viaţa are la pupitru doar un beţiv, un bătrân care nu-şi recunoaşte propria muzică, un nerod care nu deosebeşte repetiţia de spectacol. Să-l marchez *tempo buffo?* Nu, asta am oricum. Să-l marchez simplu *sostenuto* şi să-l las pe dirijor să hotărască. De fapt, adevărul se poate exprima în mai multe feluri.

Astăzi am făcut obişnuita mea plimbare de dimineaţă. Am rămas în vârful dealului, privind spre nord. „Păsări ale tinereţii mele!" am strigat către cer, „Păsări ale tinereţii mele!" Am aşteptat. Ziua era încărcată de nori, dar pentru prima dată cocorii zburau foarte jos. Când s-au apropiat, unul s-a desprins din stol şi a venit drept spre mine. Mi-am ridicat braţele în semn de salut, iar el m-a înconjurat lent, a scos un strigăt şi apoi s-a întors în stol; un lung drum către sud. L-am urmărit până ce mi s-au împăienjenit ochii, l-am ascultat până ce nu am mai auzit nimic; şi s-a reinstalat liniştea.

Apoi am pornit-o încet spre casă, dar am rămas în uşă, cu mâna întinsă după o lămâie.